

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**ORTAÖĞRETİM GENÇLİĞİNİN SERBEST ZAMAN
FAALİYETLERİNİN ARAŞTIRILMASI (BOLU İLİ ÖRNEĞİ)**

Erhan KIRLIOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Doç. Dr. Aydın AKTAY

OCAK - 2024

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ORTAÖĞRETİM GENÇLİĞİNİN SERBEST ZAMAN
FAALİYETLERİNİN ARAŞTIRILMASI (BOLU İLİ
ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Erhan KIRLIOĞLU

Enstitü Anabilim Dalı: Sosyoloji

“Bu tez 31/01/2024 tarihinde yüz yüze olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI
Prof. Dr. Hacı Musa TAŞDELEN	Başarılı
Doç. Dr. Aydın AKTAY	Başarılı
Doç. Dr. Kenan GÖÇER	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet

Hayır

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütölen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmaları.)

ERHAN KIRLIOĞLU
31/ 01/2024

ÖN SÖZ

Yüksek lisans öğrencisi olduktan sonra tezimi tamamlamam için gereken süre, bazı aksaklıklardan dolayı gereğinden biraz fazla sürdü.

Süreç içinde çekilen zorluklara ve aksaklıklara rağmen, yüksek lisans tezimi tamamlayarak, diplomamı alabilmemin verdiği mutluluk tarif edilemez.

2022 – 2023 eğitim öğretim dönemi ile tanışma fırsatı bulduğum, danışman hocamdan bu süreçte çok şey öğrendim. Başlangıçtan itibaren beni cesaretlendiren, yönlendiren ve tezin yazılma aşamasında, çalışmamı sahiplenerek özenle takip edip, değerli katkı ve emekleri ile destek olan danışmanım Doç. Dr. Aydın AKTAY'a, minnettarlığımı belirtmek isterim.

Son olarak başarılı olmam için bana inanan, maddî ve manevî her zaman yanımda olan sevgili eşim ve kızlarıma teşekkür ederim.

ERHAN KIRLIOĞLU
31/ 01/2024

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ	iv
ŞEKİL LİSTESİ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: SERBEST ZAMAN ÇALIŞMALARINDA TEORİK ARKA PLAN ..	6
1.1. Zaman ve Serbest Zaman Kavramı	6
1.2. Serbest Zaman Etkinlik Çeşitleri.....	11
1.2.1. Gençlik ve Serbest Zaman Etkinlikleri.....	13
1.3. Serbest Zaman Davranışlarını Açıklayan Kuramlar.....	16
1.3.1. Boş Zaman Paradigması Kuramı.....	17
1.3.2. Akış Kuramı	17
1.3.3. Özerklik Kuramı.....	18
1.3.4. Aylak Sınıf Kuramı	18
1.3.5. Kayıtsız Boş Zaman Kuramı	18
1.3.6. Ciddi Boş Zaman Kuramı.....	19
1.3.7. Sembolik Etkileşim Kuramı	19
1.3.8. Kuramların Karşılaştırılmalı Analizi.....	20
1.3.9. İlgili Araştırmalar	22
1.4. Serbest Zaman Kavramının Tarihsel Gelişimi	24
1.4.1. Serbest Zamana Kültürlerarası Bakış	27
1.4.2. Dinsel İnançlarda Serbest Zamana Bakış Açılıarı.....	29
1.4.2.1. Hristiyanlık ve Serbest Zaman	30
1.4.2.2. İslam Dini ve Serbest Zaman.....	31
1.4.3. Sanayi Öncesi ve Modern Dönemde Serbest Zaman	32
1.4.4. Dünyada ve Ülkemizde Öğrencilerin Ders Dışı Zamanlarda Serbest Zaman Etkinliklerine Katılımı Durumu	34
1.5. Serbest Zaman Kavramı ve Etkileyen Faktörler.....	36
1.5.1. Aile Kurumu.....	37

1.5.2. Okul Kurumu.....	38
1.5.3. Okul Dışı Kurumlar.....	41
1.5.4. Kitle İletişim Araçları, İnternet ve Sosyal Ağlar.....	44
1.5.5. Coğrafi (Mekânsal) ve Kültürel Faktörler.....	47
1.5.6. Etkin Serbest Zamana Katılımı Etkileyen Faktörler.....	49
2. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	51
2.1. Araştırmanın Yöntemi.....	51
2.2. Araştırmanın Modeli.....	51
2.3. Evren ve Örneklem.....	51
2.4. Veri Toplama Araçları.....	53
2.5. Verilerin Toplanması.....	54
2.6. Verilerin Analizi.....	54
2.7. Veri Toplama Araçlarının Uygulanması.....	54
2.8. Problem Cümlesi.....	55
2.8.1. Alt Problemler.....	55
2.9. Hipotezler.....	55
2.10. Sayıtlılar.....	56
2.11. Sınırlılıklar.....	56
3. BÖLÜM: ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN BULGULAR.....	58
SONUÇ.....	69
KAYNAKÇA.....	76
EK.....	85
ÖZ GEÇMİŞ.....	92

KISALTMALAR

- MEB** : Milli Eğitim Bakanlığı
MEM : Milli Eğitim Müdürlüğü
S. : Sayfa
T.C. : Türkiye Cumhuriyeti
TDK : Türk Dil Kurumu
VB. : Ve Benzeri
VD. : Ve Diğerleri
ARK. : Arkadaşları
BZTÖ : Boş Zaman Tutum Ölçeği

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Bolu Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü 2023 Dönem Spor Dalı Temsilcilikleri .	42
Tablo 2: Bolu Halk Eğitim Merkezi 2023 Dönemi Açılabilir Kursların Listesi	43
Tablo 3: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sınıf Seviyelerine Göre Sayısal Dağılımı.	52
Tablo 4: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Sayısal Dağılımı	52
Tablo 5: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Aile Gelir Durumlarına Göre Sayısal Dağılımı.....	52
Tablo 6: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Eğitim Gördükleri Lise Türlerine Göre Sayısal Dağılımı	53
Tablo 7: BZTÖ Puanlarının Lise Öğrencilerinin Boş Zaman Tutumlarının Dağılımı ..	58
Tablo 8: BZTÖ Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri Ve Mann-Whitney U Test Sonuçları.....	58
Tablo 9: BZTÖ Puanlarının Sınıf Seviyesi Değişkenine Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri Ve Kruskal-Wallis Test Sonuçları.....	59
Tablo 10: BZTÖ Puanlarının Aile Gelir Düzeyine Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri Ve Kruskal-Wallis Test Sonuçları.....	60
Tablo 11: Katılımcıların Cinsiyet, Sınıf, Lise Türü Ve Gelir Durumu Değişkenlerine Frekans Dağılımları ve Yüzde (%) Değerleri.....	61
Tablo 12: BZTÖ Puanlarının Lise Türüne Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri Ve Kruskal-Wallis Test Sonuçları.....	62
Tablo 13: BZTÖ Puanlarının Boş Zamanlarını Özel Akademik Kurs, Özel Ders, Özel Kişisel Gelişim Kursları Gibi Akademik Faaliyetlere Katılma Durumuna Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri Ve Mann-Whitney U Test Sonuçları.	63
Tablo 14: BZTÖ Puanlarının Ekran Başında Geçirdikleri Süreye Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ve Kruskal- Wallis Test Sonuçları	64
Tablo 15: BZTÖ Puanlarının Ekran Başında Yaptıkları Aktiviteye Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ve Kruskal-Wallis Test Sonuçları	66
Tablo 16: BZTÖ Puanlarının Duyuşsal, Bilişsel ve Davranışsal Alt Boyutları Arasında Korelasyon Analizi Sonuçları	67
Tablo 17: Katılımcıların Okul İçinde Ders Dışı Serbest Zamanlarında (Teneffüs, Öğle Arası) Okuldaki Hangi Birimden Yaralanma Durumu Değişkenlerine Göre Frekans Dağılımları ve Yüzde (%) Değerleri.....	68

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Aritoteles'e Göre Boş Zaman Kategorizasyonu 26

ÖZET

Başlık: Ortaöğretim Gençliğinin Serbest Zaman Faaliyetlerinin Araştırılması
(Bolu İli Örneği)

Yazar: Erhan KIRLIOĞLU

Danışman: Doç. Dr. Aydın AKTAY

Kabul Tarihi: 31/01/2024

Sayfa Sayısı: vii (ön kısım) + 84 (ana kısım) + 7 (ek)

Araştırmamızda, ortaöğretim gençliğinin serbest zaman dediğimiz dilimde neler yaptığını ve bağımsız değişkenler çerçevesinde serbest zamanlarını değerlendirmeye yönelik tutumlarını analiz etmeye çalıştık. Öğrencilerin serbest zamanlarını değerlendirirken okul içi ve okul dışı faaliyetlerini neler belirliyor? Orta öğretim öğrencileri yaşamlarının en önemli dönemi dediğimiz gençlik çağında zamanlarını gerçekten olması gibi mi geçiriyor? Vb. Sorulara yanıt bulmaya çalıştık. Araştırma öncesinde çalışma ile ilgili temel kavramların teorik arka planı yapılmış olup, benzer çalışmalardan yararlanılmıştır.

Bolu il merkezinde bulunan 7 farklı türdeki okulda öğrenim gören 3553 lise öğrencisi arasından, 560 kişilik bir grup örneklem olarak seçilmiştir. Seçilen gruba, veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi” anketi (Ek:1) ile Ragheb ve Beard (1982) tarafından geliştirilen “Leisure Attitude Scale: LAS”. “Boş Zaman Tutum Ölçeği”nin Akgül ve Gürbüz’ün (2010) Türkçe’ye uyarladığı versiyonu kullanılmıştır. (Ek:2). Kullanılan Ölçek ile öğrencilerin boş zaman faaliyetlerine ilişkin bilişsel, duyuşsal ve davranışsal alt boyutlardaki tutumlarının, bağımsız değişkenler açısından farklılıkları ortaya konmuştur. Elde ettiğimiz bulguların, bağımsız ve bağımlı değişkenler açısından, SPSS 26.00 programı yardımı karşılaştırılmalı analizini yaptık.

Araştırma sonucunda ortaöğretim gençlerinin serbest zamanlarını kendilerini geliştiren, değiştiren faaliyetlerde kullanmadıkları ortaya çıkmıştır. Serbest zamanlarını değerlendirebilecekleri imkânları artmasına karşılık, çağımızın bir gerçeği olan ekran başında geçirilen zaman, serbest zaman değerlendirme biçimlerini de olumsuz etkilemektedir. “Boş Zaman Tutum Ölçeği” içerisinde değerlendirilen 560 lise öğrencisine ait verinin, alt boyutlara göre yakın değerlerde incelendiğini görülmektedir. Sonuç olarak, ortaöğretim öğrencilerinin serbest zaman tutumlarının alt boyutlarına bakıldığında cinsiyet faktörü haricindeki bağımsız değişkenlerde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür. Bunun sebebi olarak, orta öğretim öğrencilerinin, tercih ile ekran kullanımına yöneldiği sonucu çıkarılabilir.

Anahtar Kelimeler: Zaman, Serbest Zaman Kavramı, Gençlik, Ortaöğretim Gençliği

ABSTRACT	
Title of Thesis: Research on the Leisure Time Activities of Secondary School Youth (Bolu Province Sample)	
Author of Thesis: Erhan KIRLIOĞLU	
Supervisor: Assoc. Prof. Aydın AKTAY	
Accepted Date: 31/01/2024	Number of Pages: vii (pre text) + 84 (main body) + 7 (add)
<p>In our research is to try to analyze what high school youth do in the part we call free time and their attitudes towards evaluating their free time within the framework of independent variables. What determines the in-school and out-of-school activities of students when evaluating their free time? Do high school students really spend their time as they should during the teenage years, which we call the most important period of their lives? And we tried to find answers to similar questions. Before the research, the theoretical background of basic concepts related to the study was made and similar studies were used.</p> <p>A group of 560 students was selected as a sample among 3553 high school students studying in 7 different types of schools in the city center of Bolu. As a data collection tool, the selected group was provided with the "Personal Information" questionnaire prepared by the researcher (Rider.1) and the "Leisure Attitude Scale: LAS" developed by Ragheb and Beard (1982). The version of the "Leisure Attitude Scale" adapted to Turkish by Akgül and Gürbüz (2010) was used. (Rider:2). With the Scale used, students' attitudes in cognitive, affective and behavioral sub-dimensions related to leisure activities, differences in terms of independent variables were revealed. We made a comparative analysis of our findings in terms of independent and dependent variables with the help of SPSS 26.00 program. As a result of the research, it has been revealed that high school teenagers do not use their free time in activities to improve and change themselves. Although the opportunities to evaluate their free time have increased, the time spent in front of the screen, which is a fact of our time, also negatively affects the forms of evaluating free time. It shows that the data of 560 high school students evaluated in the Leisure Attitude Scale were examined at close values according to the sub-dimensions. As a result, when looking at the sub-dimensions of high school students' free time attitudes, it was found that there was no significant difference in independent variables other than the gender factor. For the reason of this, it can be concluded that high school level students prefer screen use.</p>	
Keywords: Time, The Concept of Free Time, Youth, High School Youth	

GİRİŞ

İnsanların zorunlu olarak içinde buldukları iş, okul ve kişisel gereksinimleri için var olan zamanlarını verimli kullanmalarının önemi tartışılmaz bir durumdur. Bunun yanında zorunlu gereksinimleri için ayırdıkları zamanın dışında kalan, serbest zamanlarını nasıl kullandıkları da üzerinde durulması gereken bir diğer husustur.

Günümüz toplumlarında serbest zaman kavramının her geçen gün önemi artmaktadır. Bunun nedenlerinin başında gelişen bilimsel ve teknolojik buluşlar vardır. İnsanların hayat mücadelesi dışında kalan zamanlarını verimli bir şekilde değerlendirmeleri, sağlıklı yaşam için önemlidir. Gelişen teknolojiyle birlikte çalışanlar için çalışma süreleri giderek azalmakta, öğrenciler için ise bilgiye daha rahat ve kolay ulaşım sağlanabilmektedir. Bu gelişmelerin sonucunda, insanların fazlasıyla değerlendirebilecekleri serbest zaman olgusu ortaya çıkmaktadır. Yapılan saha araştırmaları göstermiştir ki, internet, sosyal medya ve sosyal ağlar, bireylerin serbest zamanlarının çoğunu işgal etmektedir. Bunun sonucunda ise Bakordjieva'ya göre "Hareketsiz Toplumsallaşma" tarzı bir durum ortaya çıkmaktadır (Büyükaslan ve Kırık, 2013, s. 69).

"Boş zaman kavramı günümüze ait bir kavramdır." diyen Şener'e göre: "Boş zaman kavramı, endüstri toplumlarının kullanmaya başladığı bir kavramdır." (Şener, 2012, s.150). Bu duruma sebep olarak endüstrileşme ve teknolojik gelişmeler ile birlikte insan hayatının kolaylaşmasına paralel olarak zamanın daha kaliteli geçirilmesine fırsat doğurmuştur. Artan teknolojik imkânlar nedeniyle var olan serbest zamanların daha da artması, günümüz gençliği için de sahip oldukları serbest zamanları etkin ve verimli kullanmalarını zorunlu kılmıştır.

Serbest zaman; kişinin çalışmadan, hiçbir etkinlik yapmadan geçireceği bir zaman dilimi olmamalıdır. Bunu bu şekilde değerlendiren gençlerimiz, ne içinde yaşadıkları toplumlara ne de kendilerine bir fayda sağlayamayacaktır. Bu durum, insanın yaratılışına ters, ruhi sıkıntılar doğuran ve kişiyi olmadık yerlere sevk eden tehlikeli zeminler yaratmaktadır (Tezcan, 1982, s.10).

Bireylerin yeteneklerinin geliştirilmesi, kendilerini daha iyi ifade edebilmesi, yeni durumlara uyum sağlayabilmesi, kendilerine ve başkalarına güvenebilmesi, kendi fikirlerini rahatça paylaşabilmesi, farklı inanç ve düşünceleri hoşgörü ile karşılayabilmesi önemli parametrelerdir. Bahsi geçen bu parametreler serbest zamanın verimli kullanımının ortaöğretim öğrencilerine kazandırdıkları bakımından ihmal edilmemesi gereken

hususlardır. Bu nedenle, ortaöğretim dönemi, kişiliğin gelişimi açısından etkilidir. Hayatının bu dönemini daha anlamlı ve etkin geçirebilen gencin ilerideki yaşantısından zevk duyması, mutluluğu yakalaması daha kolay olacaktır.

İnsan yaşamı da günden güne gelişen teknoloji ile paralel olarak daha hızlı akıp gitmektedir. Bu varsayımın ışığında, zaman daha iyi organize edilmeli ve daha verimli bir şekilde kullanılmaya çalışılmalıdır. Bu nedenle zamanı en iyi şekilde değerlendirmek düşüncesi ile konu hakkında bilinçli olmak ve davranmak zorunluluktur. Ayrıca bu zorunluluk nedeniyle etrafımızda var olan serbest zaman etkinliklerinden de haberdar olunmalıdır.

Geçmiş ile kıyaslandığında ortaöğretim gençliğinin serbest zamanlarında katılabilecekleri etkinlik çeşidi ve sayısı bir hayli artmıştır. Okullarda ders dışı arta kalan zamanlarda öğrencilerin kişisel gelişimlerine katkı sağlayacak egzersiz çalışmaları, sosyal kulüp çalışmaları, kişisel gelişimlerine destek olacak şekilde, Halk Eğitim Kursları aracılığıyla, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenen; Gençlik ve Spor bakanlığı ile MEB arasında imzalanan protokoller sonucunda uygulamaya sokulan birçok serbest zaman etkinliği planlanmaktadır.

Okul içinde öğrencilerin derslerinden arta kalan serbest zamanlarında planlanan egzersiz çalışmaları arasında; İzcilik, beden eğitimi ve spor çalışmaları, halk oyunları, güzel sanatlar etkinlikleri ve Bilim Olimpiyatları Proje Çalışmaları, sayılmaktadır (MEB. 2010/49).

Okul dışında, diğer resmi kurum ve kuruluşların MEB ile yapılan protokoller ve düzenlemeler sonucunda planladıkları serbest zaman etkinliklerine, kişisel eğitim kursları; sportif kurslar (basketbol, voleybol, raket sporları, yüzme sporu vb.), müzik ve resim gibi sanatsal ve mesleki eğitim kursları (bilgisayar, dene-yap atölyeleri, ahşap oymacılığı vb.) örnek oluşturmaktadır.

Okul içi resmi müfredatta yer alan, sosyal etkinlikler yönetmeliğinde karşılığı bulunan ve okul dışında ise diğer kurumlarca da desteklenen; dinlendiren, eğlendiren ve geliştiren etkinlikler vardır. Bu etkinliklerden bazılarına; sinemaya tiyatroya, konserlere ve festivallere gitmeyi ve kitap okuma projelerine, gençlik izci kamplarına, kültürel ve turistik gezilere katılmayı örnek gösterebiliriz. Bu durum, serbest zaman etkinlikleri açısından çeşitliliğin ne kadar arttığını gösterir niteliktedir.

Serbest zamanları değerlendirme etkinlikleri, içeriklerine ve yapıldığı mekânlara göre çok çeşitlidir. Bu etkinliklerden hangisinin seçileceği, kişinin yapısına, cinsiyetine, eğitimine, sahip olduğu imkânlarla ve becerilerine bağlıdır. Zamanın etkin ve verimli kullanılması,

teknolojik yeniliklerin (televizyon, internet, bilgisayar gibi) ortaya çıkmasından sonra, daha da önem kazanmıştır. (Kurumlu, 2014, s.6).

İnsanların serbest zamanlarında katılabilecekleri etkinliklerin çokluğu, serbest zaman eğitimlerinin önemini artırmaktadır. (Balcı, 2003, s. 158-173). Ortaöğretim gençliğinin okul içinde ve dışında sahip oldukları serbest zamanlarını verimli kullanımının teşvik edilmesi, desteklenmesi için bütün kurum ve kuruluşlar gerekli tedbirleri almalıdır. Çalışmamızın evreni olan gençlerin sahip oldukları serbest zamanları; artık bireysel dinginlik, düşünsel derinlik ve özgür tercihlerin kullanıldığı değil, kapitalizmin kârını artırmak için ürettiği birer ticaret malına, alışveriş etkinliklerine, paket eğlencelere, medya gösterimlerine ve günlük hayatın zorunluluklarından kaçma eğilimlerine doğru dönüştüğünü gözlemliyoruz (Aytaç, 2005, s.1).

Toplum bilimciler, serbest zamanların değerlendirilmesini, etkili ve verimli bir biçimde kullanılmasını, önem verilmesi gereken bir problem olarak görmektedirler. Serbest zamanların etkin ve verimli değerlendirilmesi sağlam bir kişilik geliştirilmesi açısından oldukça önemlidir.

Araştırmanın Konusu

Bolu ili Merkez ilçesindeki okullarda öğrenim gören Ortaöğretim gençliğinin, serbest zaman dediğimiz dilimde neler yaptıkları, bağımsız değişkenler çerçevesinde serbest zamanlarını değerlendirmeye yönelik tutumları ve serbest zamanlarını etkin ve verimli kullanma biçimleri; bu çalışmanın konusudur.

Araştırmanın Amacı

Çalışma sonunda elde edeceğimiz veriler neticesinde ilimiz ve ülkemiz ortaöğretim gençliğine, serbest zamanlarının verimli kullanımı konusunda neler katabiliriz? Serbest zaman faaliyetlerini değerlendirmede sorun varsa hangi çözüm önerilerini getirebiliriz? Sorularına cevap aramaya çalışacağız. Çalışmamızın bir diğer amacı ise öğrencilerin kişiliklerini daha sağlıklı ve bilinçli geliştirmelerine yardımcı olmak, kişinin yaşamının en önemli aşaması olan ergenlik ve gençlik dönemlerinin daha verimli geçmesine katkı sağlamaktır.

Araştırmanın Önemi

Günümüzde gençliğin, biyolojik ve duygusal yönden değişimi ve gelişimi, serbest zamanlarını değerlendirmeleri açısından çok seçenekli bir durumu da beraberinde getirmektedir. Orta öğretim gençliğinin serbest zaman faaliyetlerinin çok seçenekli hale gelmesinin sebepleri arasında bilim ve teknikteki ilerlemeleri, okul içi ve okul dışı alanlarda yapılan yasal ve fiziksel düzenlemeleri ve kitle iletişim araçlarının fonksiyonel anlamda kullanılması gibi etmenleri sayabiliriz.

Son yıllardaki bilim ve teknolojideki hızlı değişiklikler ile öğrencilerin, bilgiye kolay ulaşması, geçmişte çok zaman alan zorunluluk diyebileceğimiz işlerini daha kısa zamanda yapılabilmesi gözlenen bir durumdur. Bu durum beraberinde öğrencilere fazladan serbest zaman kazandırmıştır. Bunu yanı sıra ortaöğretim genliğinin derslerinden ve YKS gibi yorucu sınavlarının yoğunluğundan arta kalan zamanlarını nerede, nasıl değerlendirildiği de cevaplanması gereken önemli bir sorudur. Bu gerçeklikler serbest zamanın daha verimli kullanılmasının önemini fazlasıyla artırmaktadır.

Ayrıca çalışmamızın, okul müfredatı ile ders dışı etkinlikleri için hazırlanacak, faaliyet plan ve programlarının geliştirilmesinde yararlı olacağı çalışmanın önemi açısından değerlendirilmesi gereken diğer bir husustur.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmacı tarafından geliştirilen 16 sorudan oluşan “Kişisel Bilgi” anketi uygulanacaktır. “Kişisel Bilgi” anketi yanında Ragheb ve Beard (1982) tarafından geliştirilen 36 adet sorudan oluşan “Leisure Attitude Scale: LAS” . “Boş Zaman Tutum Ölçeği” nin Akgül ve Gürbüz (2010) tarafından Türkçe’ ye uyarlanmış versiyonu kullanılacaktır.

Araştırmacılar tarafından literatür bilgilerinden yola çıkılarak hazırlanan “Kişisel Bilgi Anket Formu” ile araştırmaya katılan gençlerin yaş, cinsiyet, öğrenim düzeyi, anne ve babanın öğrenim düzeyi, anne-babanın çalışma durumu, aile yapısı, ailenin algılanan gelir düzeyi, Yaşanılan Yerleşim yerinde bulunan tesis bilgileri, Serbest zamanları değerlendirilebilecek etkinlik türleri, İnternet ve sosyal medyaya bağlanma sıklığı, Serbest zamanlarında genellikle hangi tür faaliyetlere katıldığına yönelik toplam 16 sorudan oluşmaktadır.

Çalışmada kullanılacak ölçek, Akgül ve Gürbüz (2010) tarafından belirlenen faktörler referans alınarak çalışma yürütülecektir. Boş Zaman Tutum Ölçeği, (1) bilişsel (2) duyuşsal (3) davranışsal olmak üzere 12’şer maddeden oluşan 3 alt boyuttan meydana gelen ölçek toplamda 36 maddeden oluşmaktadır. Katılımcıların Ölçekte yer alan soruları 5’ li Likert

tipi ile “Kesinlikler Katılmıyorum – Katılmıyorum – Kararsızım – Katılıyorum –Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde yanıtlamaları istenecektir.

Araştırmada kullanılan kişisel özellikler anketi ve “Boş Zaman Tutum Ölçeği” nden elde edilen veriler bilgisayar ortamına kodlanıp, SPSS 26.00 paket programından yararlanılarak istatistiksel analizler yapılacaktır. Elde ettiğimiz bulguları SPSS 26.00 programı yardımı ile bağımsız değişkenler ile bağımlı değişkenler ile karşılaştırılacaktır. Bulgular ile elde edilen sonuçları kavramsal çerçevede yazılanlar ile mukayesesi yapılacaktır.

1. BÖLÜM: SERBEST ZAMAN ÇALIŞMALARINDA TEORİK ARKA PLAN

Zaman, serbest zaman, gençlik, okul ve okul dışı kurumlar çalışmamızın ana gövdesini oluşturmaktadır. Araştırmamıza başlamadan önce teorik arka planda ne tür çalışmalar yapılmış onlara baktık. Yapılan çalışmalar ışığında kavramları tanımaya çalışacağız. İlk olarak zaman ve serbest zaman kavramlarının tanımları ile başlayalım.

1.1. Zaman ve Serbest Zaman Kavramı

Zaman Kavramı

Zaman kavramı insan hayatını ve deneyimlerini derinlemesine etkilemektedir. Zaman kavramının düşünürler tarafından dile getirilen tanımlarına geçmeden önce, kavramı felsefi, fiziksel, psikolojik ve sosyal açıdan inceleyelim.

Felsefi Zaman: Felsefede zamanın doğası ve özü, uzun yıllardır farklı düşünürler tarafından incelenmiştir. Zamanın nasıl geçtiği, geçmiş, şimdi ve gelecek arasındaki ilişkiler ve zamanın ontolojik ve epistemolojik boyutları, felsefecilerin en çok ilgi duyduğu konular olmuştur. Bu bağlamda, Platon, Aristoteles, Kant, Bergson gibi düşünürlerin zaman anlayışları birbirinden farklıdır ve bu farklılıklar, zamanın karmaşıklığının anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.

Fiziksel Zaman: Fizikte, zamanın doğası ve işleyişi, özellikle Isaac Newton'un klasik mekaniği ve Albert Einstein'ın görelilik teorisi ile açıklanmıştır. Einstein'ın görelilik teorisi, zamanın gözlemcinin hızına göre nasıl farklılık gösterebileceğini ve evrenin genel yapısıyla nasıl bağlantıda olduğunu açıklamaktadır.

Psikolojik Zaman: Psikoloji biliminde, zamanın insan zihni üzerindeki etkileri büyük öneme sahip olmaktadır. Algısal zaman, zamanın nasıl hissedildiğini ve insanların geçmişi hatırlama, geleceği planlama ve anı yaşama yetenekleri üzerine odaklanmaktadır. Zamanın psikolojik boyutları, bireylerin yaşam deneyimlerini derinlemesine anlamamıza yardımcı olur.

Zaman, “Bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre, vakit; bu sürenin belirli bir parçası; belirlenmiş olan an; bir işe ayrılmış veya bir iş için ayrılmış saatler; dönem, devir; çağ, mevsim.” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023).

Başka bir tanımda ise Weber, zamanı: “İnsan yaşamının yerine göre uzun veya kısa süreli, tekrarı olanaksız, başlangıcı ve sonu belli saatle ölçülebilen bir bölümü.” şeklinde tarif etmiştir (Tezcan, 1977, s. 199-200).

11.Yy. düşünürlerinden İranlı İslam âlimi, mutasavvıf, müderris İmam Gazali ise “Dünya üç günlüktür, dün, bugün ve yarın.” şeklinde tarif etmiştir. Gazali, dünün geçtiğini, yarına ulaşmanın belli olmadığını, bu durumda yaşanan bugünün kıymetli olduğunu, asıl olanın ise bugünün, içinde yaşanan anın verimli şekilde kullanılmasının önemini vurgulamıştır (Gökalp, 2007, s; 6).

Birçok düşünürün zaman kavramını farklı şekillerde tanımlamasının nedeni, kavramın subjektif ve soyut olması nedeniyle net bir şekilde tanımlanmasının oldukça zor olmasıdır. Zaman kavramı hakkında her bilim insanı kendi alanında değişik tanımlamalar yapmıştır. Bir iktisatçı için zaman, para kazanmanın en etkili yoludur, hastasını iyileştirmeye çabalayan doktor için ise verilen mücadele sırasında geçen süredir. Başka disiplinlere baktığımızda zamanın farklı şekillerde yorumlandığını görmekteyiz. Bu nedenle zaman kavramının ortak bir tanımına rastlanmamaktadır. Mackenzie’ye göre zaman, “Son derece değerli eşsiz bir kaynak ama para gibi toplanamaz, hammadde gibi depolanamaz, isteyerek ya da istemeyerek harcanmak zorundadır. Çünkü zaman tekrar ele geçmeyen soyut bir kavramdır.” (Mackenzie, 1985).

Baltaş ve arkadaşlarına göre, “Zaman hayattır ve zamanı boşa geçirmek hayatı boşa geçirmek demektir.” (A. Baltaş ve Baltaş, 1987). Tüm insanlığa eşit olarak verilen zaman, herkes için bir gün 24 saat bir haftada 7 gündür. Zaman kavramının tanımları farklı farklı olsa da bireylerin sahip olmaları açısından genel geçer bir standartlık durumu söz konusudur. İnsanlar zaman kavramını psikolojik olarak farklı görürler. Geçmiş yaşantılarının ve geleceğe yönelik beklentilerinin etkisiyle saatin ölçtüğü gerçek süre, kısa ya da uzun olarak farklı şekillerde görülebilir. İnsanlar zamanın içinde yaşamalarına rağmen zaman dilimlerini diğerlerinden farklı algılayabilmektedir. Dersi verimli işlemek isteyen bir öğretmen için ders süresi çok kısa olabilirken, dersten sıkılıp oyun düşünen bir öğrenci için ders süresi çok uzun olabilir (Karaküçük, 1999, s. 2).

Orta öğretim gençliğinin serbest zamanlarında neler yaptıklarını araştırmaya başladığında, ‘serbest’ kavramının farklı şekillerde kullanıldığı görülmektedir. Bunlar genellikle; serbest zaman, boş zaman ve özgür zamanlardır. Ancak her ne kadar bazen farklı anlamlar taşıdıkları ifade edilse de insan yaşamındaki yeri genel olarak aynıdır. Tüm insanların zorunlu olarak dâhil oldukları iş yaşamı, okul ortamı ve fizyolojik gereksinimlerinden arta kalan az ya da

çok zamanları bulunacaktır. İşte bu zaman aralığına ‘serbest zaman’ demek doğru bir tanımlama olacaktır.

Serbest Zaman Kavramı

Serbest Zamanın Sosyal ve Kültürel Bağlamı: Serbest zaman, toplumsal ve kültürel faktörlere bağlı olarak şekillenmektedir. Bir toplumun değerleri, gelenekleri ve yaşam tarzı, bireylerin serbest zamanlarını nasıl geçirdiklerini büyük ölçüde etkilemektedir. Örneğin, bazı toplumlarda aile aktiviteleri serbest zamanın önemli bir parçası olur, diğer toplumlarda ise bireysel hobiler ve eğlenceler daha baskın gelmektedir.

Serbest Zamanın Önemi: Serbest zaman, insanların dinlenmesi, kendini geliştirmesi, hobilerini sürdürmesi ve sosyal ilişkiler kurması için oldukça önemlidir. Ayrıca, serbest zamanın verimli değerlendirilmesi, stresi azaltma, yaratıcılığı teşvik etme ve kişisel tatmin sağlama potansiyeline de sahiptir. İnsanların serbest zamanlarını nasıl değerlendirdikleri, genel yaşam kalitesini etkileyebilmektedir.

Serbest Zamanın Değişen Doğası: Teknolojik gelişmeler ve iş yapısındaki değişiklikler, serbest zamanın kullanımını etkilemiştir. Özellikle dijital medyanın yükselmesi, birçok insanın serbest zamanlarını çevrimiçi etkinliklere harcamasına neden olmuştur. Bu, serbest zamanın doğasını ve bireylerin aktivite tercihlerini değiştirmiştir.

Serbest Zamanın Sağlık ve Refah Üzerindeki Etkileri: Serbest zamanın doğru bir şekilde kullanılması, fiziksel ve zihinsel sağlığın üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır. Ayrıca, kişisel tatmin ve refahı artırabilmektedir. Bu sebeple, serbest zamanın bilinçli bir şekilde yönetilmesi ve değerlendirilmesi bireyler için oldukça önemlidir.

İngilizcede “Leisure” kelimesi serbest zaman kavramı yerine kullanılmaktadır. Latince “licere” kelimesinden türeyen “Leisure” izin verilmiş olmak ya da serbest olmak anlamında kullanılmaktadır. Fransızcada ise “loisir” ve “izin” anlamındaki “liberty” kelimeleri “licere” kelimesinden türetilmiştir. Kelimenin kökenine bakıldığında anlam bakımından birbirleriyle bağlantılıdır (Aytaç, 2017, s.9).

Serbest zaman kavramına dünya ölçeğinde yapılmış olan farklı tanımlamalardan bazıları aşağıdaki örnekler ile belirtilmiştir.

Dumazedier’e göre serbest zaman; iş, aile ve toplum yükümlülüklerinin dışında bireylerin gönüllü olarak katıldıkları, rahatladıkları, eğlendikleri ve bilgilerini artırdıkları, yaratıcı kapasitelerini serbest biçimde kullandıkları aktivitelerden oluşmaktadır (Dumazedier, 1967, s.133).

Parker'a göre serbest zaman; kişinin iş ve diğer sorumluluklarından arta kalan zamanında, kişiye özgürlük hissi veren etkinliklerini kapsamaktadır (Parker, 1976, s.48).

Clawson ve Knetsch'e göre serbest zaman; genellikle bireylerin özgür iradeleri ile seçerek kullandığı, isteğe bağlı bir zamandır. Varoluş ve geçinmek için harcanan ya da kişinin katılmak istemeyeceği sosyal etkinliklerle değerlendirilmeyen süredir (Clawson ve Knetsch, 1974, s.78).

Gökçe'ye göre serbest zaman etkinlikleri, bireyin ailesi ve işi ile ilgili görevlerini yaptıktan sonra dinlenme, eğlenme, öğrenme, becerilerini artırma ve son olarak sosyal hayata katılma gibi aktiviteleri içermektedir. Bu anlamda serbest zaman, bireyin yaşamını sürdürmek için verdiği mücadelenin dışında, kişisel tercihlerine ayırabildiği zamandır (Gökçe, 1983, s. 18). Sayın Gökçe serbest zamanı tanımlarken, insanın zorunlu ihtiyaçları için ayırdığı zamanın dışında kalan zamanı kastetmiştir. Ona göre insanın gönüllü olarak hem kendisi için hem de toplum için bir şeyler yaptığı dinlendirici, eğlendirici, öğretici etkinliklere harcanan zaman, serbest zamandır.

Tezcan ise serbest zamanı, "bireyin, kendisi ve başkaları için bağlantılarından ve zorunluluklarından kurtulduğu, kendi seçtiği, bağımsız ve özgür bir şekilde değerlendirdiği zaman olarak tanımlamıştır. Tezcan'ın tanımının can alıcı noktası, zorunlulukların dışında kalan zamanı, serbest zaman olarak görmesidir." (Tezcan, 1993).

Tezcan'ın görüşü ile serbest zaman tanımı bütüncül olarak anlatılmaktadır. Kişinin iş dışı yaşamını devam ettirmek için harcadığı faaliyetler sonrasında dinlenme, eğlenme, kendini geliştirme için kullandığı zaman serbest zamandır. Bu zamanın kullanımıyla hedeflenen bireyin hem kendine hem içinde yaşadığı topluma pozitif bir şeyler katmasıdır. Bu sebeple serbest zamanların nasıl değerlendirildiği daha da önem kazanmaktadır.

Sosyolojik araştırmalarda serbest zamanın şekli/tanımı açıkça ifade edilmiştir. Sosyoloji sözlüğü serbest zamanı şöyle tanımlar: "Serbest zaman, yaşamın beraberinde getirdiği gerekliliklerden sonra kalan zamandır."

Şentuna'ya göre ise serbest zaman yirmi dört saatten; uykuyu, çalışma saatlerini, öğrenciler için okul ve ders saatleri ile diğer ihtiyaçları çıkardığımızda kalan fazla zamandır (Şentuna, 2010).

İnsanların zorunlu ihtiyaçlarından, okul ve iş yaşamıyla alakalı faaliyetlerinden arta kalan zamanda yapılanlar, serbest zaman faaliyetleri olarak değerlendirilir. Serbest zaman kavramını özgürlük ile bağlantılı olarak değerlendiren Tezcan'ın, internetin kullanımının yaygın olmadığı dönemlerde yaptığı tanımlama şu şekildedir: "Boş zaman faaliyetleri

öncelikle salon oyunları olarak çeşitli spor faaliyetlerini, oyunları, tiyatroya, konsere gitmeyi, toplu gösterilere (maçlar, yarışmalar vb.) katılmayı, müzeleri gezmeyi, okumak gibi faaliyetleri içine alır.” Zaman içinde kişisel gereksinimler, serbest zaman etkinliklerini şekillendirmeye ve sayıca artırmaya devam etmektedir (Tezcan, 1994).

Milli Eğitim Bakanlığına göre serbest zaman: ferdin çalışma ve diğer görevlerinden arta kalan zaman içinde, serbestçe dinlendiği, eğlendiği, toplumsal başarı ya da kişisel gelişmesi için kullandığı zamandır (MEGSB, 1988, s.23).

Serbest zaman kavramı, içini doldurmanın o kadar kolay olmadığı bir kavram olarak karşımıza çıkmıştır. Çünkü zamanın hangisinin serbest, hangisinin serbest olmadığı bile tam olarak cevaplanamamış durumdadır. Serbest zaman kavramı için yapılan sınıflandırmalar da oldukça farklıdır. Örneğin; kimine göre aktif kimine göre pasif, kimine göre uzun süreli kimine göre kısa süreli serbest zaman sınıflandırılması vardır. Sonuç olarak bu tez çalışması içinde serbest zaman, kişinin kendini mutlu hissettiği, zorla değil, isteyerek zamanı değerlendirdiği, sonucunda kar zarar muhasebesi yapmadığı, süresini kendisinin belirlediği zaman olarak nitelendirilecektir.

21. yüzyılda gelişen teknoloji ve internet, tüm ülkelerde/bölgelerde serbest zamanın önemli bir parçası olarak görülmektedir. İnternetin ve teknolojinin günlük hayatımızda fazlasıyla yer aldığı göz önünde bulundurulunca serbest zamanın tek bir tanımına ulaşmak yerine kavramın önemini anlamaya çalışmak daha değerlidir (Gürbüz ve Henderson, 2013).

Ortaöğretim öğrencilerinin serbest zamanlarını nasıl değerlendirdikleri ile teknolojinin gelişmesi arasında güçlü bir bağlantı mevcuttur. Teknolojinin hızlı gelişimi, öğrencilerin serbest zamanlarının değerlendirilmesini hem olumlu hem de olumsuz olarak etkileyen birçok faktörü ortaya çıkarmıştır. Bu faktörlerden birkaçı aşağıda açıklanmıştır:

Dijital Eğlence ve İnternet Kullanımı: Teknolojinin gelişmesi, lise öğrencilerinin serbest zamanlarını büyük ölçüde etkilemektedir. İnternet, sosyal medya, video oyunları ve diğer dijital eğlence platformları, gençlerin serbest zamanlarını geçirdikleri başlıca faaliyet alanlarıdır. Gençler, çevrimiçi oyunlar oynayarak, arkadaşlarıyla sanal olarak etkileşimde bulunmakta veya sosyal medya kullanarak serbest zamanlarını geçirebilmektedirler.

Öğrenme ve Kişisel Gelişim Araçları: Teknolojinin gelişimi, lise düzeyindeki öğrencilerin serbest zamanlarını eğitim ve kişisel gelişim amaçlarına da yardımcı olan bir araç olarak kullanmalarını sağlamaktadır. Online eğitim kaynaklarına erişebilmek, öğrencilere yeni beceriler kazandırmakta ve akademik başarılarının artmasına yardımcı olmaktadır.

Bilgiye Erişim: İnternet sayesinde, öğrenciler serbest zamanlarında istedikleri bir konuda bilgiye kolayca erişebilmektedirler. Araştırma yapmak, makale okumak ve güncel konuları keşfetmek için çevirim içi kaynaklardan faydalanabilmektedirler.

Olumsuz Etkiler: Diğer bir yandan, teknolojinin aşırı kullanımı ise lise öğrencileri için zararlı olmaktadır. Aşırı video oyunu oynamak, sürekli olarak sosyal medyada vakit geçirmek veya ekranlara uzun süre maruz kalmak, fiziksel olarak sağlık sorunlarına ve akademik performansta azalmaya sebep olmaktadır.

Sosyal İzolasyon: Teknoloji, lise öğrencilerinin serbest zamanlarında sosyal etkileşimden uzaklaşmasına da yol açmaktadır. Yüz yüze iletişim kurmak yerine sanal dünyada zaman geçirmek, gençlerde sosyal izolasyona yol açmaktadır.

Denge ve Bilinçli Kullanım: Bu kapsamda, önemli olan dengeyi sağlayabilmektir. Lise öğrencileri serbest zamanlarını teknolojiye harcarken, bilinçli ve sınırlı bir şekilde kullanmaları oldukça önemlidir. Aynı zamanda serbest zamanlarında fiziksel aktiviteler yapma, kitap okuma, sanatsal faaliyetlerde bulunma gibi farklı alanlarda da değerlendirmeleri teşvik edilmelidir.

Sonuç olarak, lise öğrencilerinin serbest zamanlarını nasıl geçirdikleri ve teknolojinin gelişimi arasında güçlü bir bağlantı mevcuttur. Güncel teknoloji, gençlerin eğlenmelerini, öğrenmelerini ve iletişim kurmalarını kolaylaştırabilmekte ancak aynı zamanda olumsuz etkilere de yol açmaktadır. Bu sebeple, teknolojiyi bilinçli olarak kullanma ve serbest zamanları farklı etkinlikler yaparak geçirme konusunda dengeyi sağlamak önemli hale gelmektedir.

Özetle, zaman ve serbest zaman kavramları, farklı disiplinlerde incelenen ve insan deneyiminin temel unsurlarından biri olarak görülen karmaşık kavramlardır. Bu kavramlar, fizik, felsefe, sosyoloji, psikoloji ve kültürel çalışmalar gibi birçok farklı alanda tartışılmış ve araştırılmıştır.

1.2. Serbest Zaman Etkinlik Çeşitleri

Modern teknoloji sayesinde ortaya çıkan yenilikler ve üretilen ürünler (Çamaşır, bulaşık makineleri, mikro dalga fırınlar ile robot süpürgeler, wifi bağlantılı araç gereçler vb.) ile günlük hayatımız için gerekli olan zorunlu iş ve işlemlere ayırdığımız zaman kısalmıştır. Böylece insanların sahip oldukları serbest zamanları da artmıştır. Modern teknoloji, bu ürünlerin yanında, serbest zaman etkinliklerini değerlendirmek, çeşitlendirmek ve cazipleştirmek için çeşitli ürünler de üretmektedir. Dünyanın pek çok yerinde serbest zaman

etkinlikleri için üretilen mal ve hizmetler önemli bir sanayi kolu oluşturmuştur.(Karaküçük, 1999).

Ülkemizde gençliğin serbest zamanlarını kullanma şekilleri, gençlere sunulan imkânlar ile bağlantılıdır. Özellikle geçmişte yapılan araştırmalara baktığımızda spor yapmak, sanatsal ve kültürel etkinliklere katılmak, oyun oynamak, arkadaşlar ile sohbet etmek, televizyon izlemek gibi serbest zaman etkinliklerinin tespit edildiğini görüyoruz. Genel olarak gençlerin çoğunun serbest zamanlarını edilgen bir biçimde değerlendirdiklerine şahit oluyoruz. (Ergen, 1985).

Serbest zaman etkinlikleri çeşitliği bilim insanları tarafından üç farklı grup altında incelenmektedir. Bunlar (1) bireyin geçmişinde yaşadığı travmalardan kaynaklanan olumsuzlukları ortadan kaldırma veya daha uygun düzeylere indirme, (2) bireyin sahip olduğu olumlu ruh ve bedensel halini sürdürülebilir kılma, (3) tutum, davranış ve içsel motivasyonu kontrol altında tutarak sınırlar çizme olarak sıralanabilir (Trenberth, 2005).

Serbest zaman etkinlikleri kültür, kişisel gelişim, sağlık, spor, sosyal vb. ile ilgili iş zamanı haricinde katılım gösterilen aktiviteleridir (Ellis ve Witt, 1991).

Bir diğer sınıflandırmada ise serbest zaman faaliyetlerine katılım gösteren bireylerin faaliyetlerden edinilen tecrübeler doğrultusunda hem psikolojik hem de fiziksel açıdan ele alınmıştır. Daha sonra Dünya Serbest Zaman ve Rekreasyon Birliği (World Leisure and Recreation Association: WLRA) tarafından kabul edilmiştir (Stebbins, 1999).

Bu sınıflandırmaya göre serbest zaman etkinlikleri; Sıradan serbest zaman etkinlikleri ve ciddi serbest zaman etkinlikleri olarak iki farklı gruba ayrılmıştır.

1. Sıradan Serbest Zaman Etkinlikleri: Bireyin katılmak istediği aktivite hakkında hiçbir eğitim almadan veya çok az bir süre eğitim alarak katılabileceği etkinliklerdir. Bu tarz etkinliklerden duyulan haz kısa süreli olmaktadır. Söz konusu etkinlikler herkesin temel düzeyde bilgi ve becerisine dayanan aktif veya pasif olarak katılım gösterilen aktivitelerdir. Bireyin televizyonda yayınlanan popüler bir dizinin izlemesi, sıradan serbest zaman etkinliklerine örnek gösterilebilir.

2. Ciddi Serbest Zaman Etkinlikleri: Bireyin bu tarz aktivitelere katılması için özel bilgi beceriye sahip olması gerekmektedir. Seçilen aktivite için eğitilmiş olması gerekmektedir. Söz konusu etkinlikler hem bireysel hem de sosyal açıdan haz duymasını sağlamaktadır. Bireyin dâhil olduğu etkinlikler sistemli bir şekilde yürütülmesini gerektirmektedir. Bu etkinliklerden duyulan haz ve tatmin uzundur. Ciddi serbest zaman etkinliklerinde sonuç her zaman anında ortaya çıkmayabilir. Örneğin, herhangi bir müzik aleti çalmak isteyen bireyin

sadece bakarak veya temel bilgiyle bir şeyler üretmesi mümkün değilken sonuç elde etmesi de hemen olmayacaktır.

1.2.1. Gençlik ve Serbest Zaman Etkinlikleri

Genç kelimesi sözlükte, "Yaşı ilerlememiş olan.", "Gelişmesini tamamlamamış olan.", "Gençlikteki özelliklerini koruyan.", "Zihin bakımından yeterince gelişmemiş olan, toy.", "Yeni gelişmekte olan, kısa bir geçmişi olan." şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2023).

Gençlik dönemi UNESCO tarafından 15-25 yaş aralığında belirlenirken, Birleşmiş Milletler Örgütü (BM) 12-24 yaş aralığını öngörmüştür. Türkiye ise BM'in belirlediği 12-24 yaş arasını gençlik dönemi olarak benimsemiştir. (hugaum.hacettepe.edu.tr, E.T. 30/10/2023).

Gençlerin serbest zamanlarını geçirmeleri, kişisel gelişimlerine, mutluluklarına ve gelecekteki başarılarına olumlu etkiler yapan farklı yolları içermektedir. Bu konudaki bazı yaklaşımlar şu şekildedir:

Hobiler ve İlgi Alanlarına Zaman Ayırma: Gençler, ilgi duydukları hobileri ve aktiviteleri keşfetmelidir ve bu aktivitelere zaman ayırmalıdır. Müzik, sanat, spor, yazı yazma, doğa yürüyüşleri gibi etkinlikler, kişisel ilgi alanlarını geliştirmeye yardımcı olmaktadır.

Kendini Geliştirme ve Eğitim: Serbest zamanlarını öğrenmeye ve kişisel gelişimlerini destekleyecek şekilde yönlendirmek, gençlerin gelecekteki fırsatlarını artırır. Online kurslara katılmak, yeni beceriler elde etmek ve kitap okumak bu hedefle kullanılabilir.

Fiziksel Aktiviteler ve Spor: Aktif olmak ve fiziksel sağlığı korumak, gençler için oldukça önemli bir konudur. Spor yapmak, egzersizler yapmak veya doğada aktivitelerde bulunmak, onlar için sağlıklı yaşam tarzını teşvik etmektedir.

Sosyal Bağlantılar ve İletişim: Sosyal ilişkiler, gençlerin duygusal refahını artırır. Arkadaşlarıyla vakit geçirmek, aile bireyleriyle iletişimde olmak ve yeni insanlarla tanışmak, sosyal becerileri geliştirmektedir.

Gönüllülük ve Toplumsal Katkı: Gençler, çeşitli topluluklara veya hayır kurumlarına gönüllü olarak vakit ayırmayı ele alabilirler. Gönüllülük esaslı çalışmalar, empati, yardımseverlik ve toplumsal sorumluluk gibi duyguları harekete geçirir.

Gezi ve Keşif: Gençler, yeni yerler keşfetmek ve farklı kültürleri öğrenmek için serbest zamanlarını seyahat ederek ve gezerek kullanabilirler. Bu tarz deneyimler, gençlerin dünya görüşünü genişletmektedir.

Zihinsel Sağlık ve Stres Yönetimi: En çok stres yaşanan gençlik döneminde stres yönetimi ve zihinsel sağlığa vakit ayırmak, gençlerin duygusal dengelerini korumalarında yardımcı olmaktadır. Meditasyon, yoga, rahatlama teknikleri ve terapi almak gibi araçlar kullanılabilir.

Kariyer Hazırlığı: Lise öğrencileri, gelecekteki kariyerlerine katkıda bulunmak için serbest zamanlarını staj yaparak, mentorluk programlarına katılarak ve yeni iş deneyimi kazanarak değerlendirebilirler.

Gençlik ile ilgili politikalar ilk olarak anayasada yer almaktadır. Anayasanın 58. Maddesinde: “Devlet, istiklal ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müspet ilmin ışığında, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda ve devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetişme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır. Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.” şeklinde açıklama yer almaktadır (T.C. Anayasası, 1982).

Anayasa maddesi ile devlete düşen görevlerin başında, gençleri kötü ve zararlı alışkanlıklara karşı korumak gelmektedir. Bunun için devlet bu görevini anayasa ile de güçlendirmiştir.

Gökçe, gençliği; Bireyin toplumsal olgunluğa hazırlandığı gençlik ve sosyallik özellikleri çerçevesinde ele almış ve daha kapsamlı bir kavram olarak görerek şu şekilde tanımlamıştır. “Gençlik, bireyi sosyal olgunluğa hazırlayan bir dönemdir.” (Gökçe, 1984, s. 5).

Gençlik döneminin fırtınalı ve kargaşa dönemi olarak belirtilmesinin bir sebebi de karar verme konusunda gençlerin çok değişken olmalarıdır. Çünkü gençlerin istek ve arzuları ergenliğe girdikleri zamandan itibaren her yaşta ve her günde değişmektedir. Bu değişiklik hali serbest zaman kullanımı için de geçerlidir (Durmaz, 2020).

Gençlik çağı, bağımsız ve özgür iradesi ile kendini ispatlamaya çalışma çağıdır. Topluma karışmanın arttığı bir dönemdir. Genç bu dönem içinde evden, aileden uzaklaşır ve çevreye yönelir. Akranlarıyla yapabileceği faaliyetlere katılma isteği artış gösterir. Bu dönemde kendisi gibi düşünen, benzer sorunlara, beklentilere sahip olan çağdaşları ile gruplaşır (Gökçe, 1988, s.372). Oluşan gruplaşmalar serbest zamanların nerede nasıl geçirileceğini de etkilemektedir.

Gençlik dönemi içinde bireyin, iradesinin geliştiği yaş aralığı olarak 13- 19 yaş arasının işaret edildiğini yapılan çoğu araştırmada görmekteyiz. Bu dönemde kazanılan alışkanlık ve davranış biçimleri onda ömür boyu devam sürmektedir. Tam da bu yüzden, gençliğin zamanını iyi değerlendirememesi; gereksiz, tatminsiz iş ve meşguliyetlerle zaman

kaybetmesi ondaki birçok güzel duyguyu köreltebilir. Bu sebeple gençlerimizin işe yarar, hem kendini, hem de içinde yaşadıkları toplumları geliştirici meşguliyetler edinmeleri daha isabetli olacaktır (Şener, 2012, s. 151).

Gençlik döneminde serbest zaman kullanımı konusunda fırsatları sunan bir kurum olan aile gençlerin serbest zaman etkinliklerine katılımını sağlamakta ve kaynağını oluşturmaktadır (Güçlü, 2013). Gençlik döneminde referans grubu olarak daha çok arkadaşlar, aile ve akrabalar gösterilmektedir. Gençler buldukları grubun davranış ve düşüncelerinden etkilenmektedir.

Serbest zaman kullanımını etkileyen diğer bir faktör kültürdür. Bireyin içinde yaşadığı kültürden etkilenmesi ve bu kültüre göre aktivitelere katılması kaçınılmazdır. Bunun yanında bireyler sosyo-kültürel paylaşım yapma gibi amaçlarla serbest zaman değerlendirmesi de yapmaktadır (Kalkan ve Güzel, 2018).

Değerlendirilmeden geçen, boş zaman gençlerimizde sıkıntı oluşturacak ve oluşan sıkıntı ise gencin, ruh sağlığını bozabilecektir. Yapılan araştırmalar göstermiştir ki, oluşan can sıkıntısı kişisel ve toplumsal mutluluk duygusunun, aynı zamanda kişinin ruhsal sağlığının en büyük düşmanı olduğuna işaret edilmiştir. Gençler arasında olumsuz gruplaşmalar, uyuşturucu madde alışkanlıkları, suç eğilimleri ve teşebbüsleri genellikle boş zamanın iyi bir biçimde değerlendirilmemesi sonucu meydana gelmektedir (Gökçe, 1988, s. 334).

Günümüzde orta öğretim öğrencilerinin uğraşı alanları ne yazık ki aktif durumdan daha çok pasif durumdadır. Artık serbest zaman faaliyetleri olarak Bilgisayarlar, playstation oyunları çok fazla yer tutmaktadır. İnternet ağının da her evde olduğunu düşünürsek, serbest zamanlarında öğrenciler evlerindeki internet paketi ve ya cep telefonlarının interneti ile serbest zamanlarını geçirir hale gelmişlerdir.

Geçmiş ile günümüz arasında serbest zamanı değerlendirmedeki belirleyici roller eskisi ile tıpa tıpa aynı kalmamıştır. Soyo-ekonomik statü belirleyiciliğini korumakla beraber, yanına farklı etkenler gelmiştir. Çalışma konumuz olan, ortaöğretim gençliğini ele alırsak, gençliğin, normal zamanını dolduran YKS sınavı gibi çok önemli uğraşları ortaya çıkmıştır. Aynı gençliğin, geçmiş ile kıyasladığımızda belki okuldan arta kalan zamanlarında tarlada, sanayide çalışmıyor ancak sınavlar, dersane derken, neredeyse zamanının çoğunu gelecek kaygısı ile dolu geçirmek zorunda kalıyor.

MacGregor'a göre (1997), çocuğu gelecekteki yaşamına daha yaratıcı bir birey olarak hazırlarken, bugünü de daha yararlı uğraşlarla geçirmeye yönlendirecek oyun ve boş zaman

değerlendirme ekinkileri çocuğun yaratıcılığını esnetecek ve yaratıcılık kaslarını çalıştıracaktır (Kılbaş, 2001).

1.3. Serbest Zaman Davranışlarını Açıklayan Kuramlar

Serbest zaman üzerine, bilim insanları birbirinden farklı tanımlamalar yapmıştır. Bu tanımlamaları içeren bazı teorilere bakıldığında, bireylerin veya toplumların ortak özelliklerine ve farklılıkları üzerine ele alındığı görülmektedir. Bilim insanları serbest zamanı tanımlarken birbirinden farklı olarak çeşitli teoriler de oluşturmuşlardır. Bunlardan bazıları: Boş zaman Paradigması, Akış, Özerklik, Aylak Sınıf, Kayıtsız Boş Zaman, Ciddi Boş zaman ve Sembolik etkileşim kuramlarıdır.

Serbest zaman davranışlarını açıklayan bu kuramlar, insanların serbest zamanlarını nasıl geçireceklerini, belirli aktiviteleri neden tercih ettiklerini ve serbest zamanın psikolojik ve sosyal etkilerini anlamaya çalışmaktadır. Önemli serbest zaman kuramlarından bazılarında geçmeden önce genel olarak bazı serbest zaman modellerine aşağıda yer verilmiştir:

Serbest Zaman Ağırlık Modeli (Leisure Preference Model): Bu teori, bireylerin serbest zamanlarında hangi aktiviteleri tercih ettiklerini açıklamaya çalışmaktadır. Teori, bireylerin belirli aktiviteleri tercih etmelerinin kişisel tatmin, beceri düzeyleri ve ilgi alanları gibi faktörlere bağlı olduğunu öne sürmektedir.

Serbest Zaman Denge Modeli (Leisure Balance Model): Bu teori, serbest zamanın farklı türlerinin (fiziksel aktiviteler, zihinsel aktiviteler, sosyal etkileşim gibi) denge içinde olması gerektiğini savunmaktadır. Kişilerin bu dengeyi koruması ile daha tatmin edici bir serbest zaman yaşantısı sürdürebilecekleri savunulur.

Serbest Zaman Çerçevesi Teorisi (Leisure Constraints Theory): Bu teori, serbest zamanın nasıl değerlendirildiğini ve hangi aktivitelere katılımı engelleyen faktörleri incelemektedir. Kişilerin sosyal, fiziksel, ekonomik ve psikolojik engellerle karşı karşıya kalabileceğini ve bu engellerin serbest zaman davranışlarını etkileyebileceğini öne sürmektedir.

Serbest Zaman Duygusal İkincil Kazançlar Teorisi (Leisure Emotional Gratifications Theory): Bu teori, serbest zaman aktivitelerinin insanların duygusal ihtiyaçlarını tatmin etme potansiyeline vurgu yapmaktadır. Örneğin, birey sosyal etkileşim aktivitelerinde bulunduğu anda, bu ona sosyal bağlantılar kurmak ve mutluluk gibi duygusal kazançlar sağlayabilmektedir.

Serbest Zaman Doyum Modeli (Leisure Satisfaction Model): Bu model, bireylerin serbest zamanlarını nasıl değerlendirdiklerini ve bu aktivitelerin sonucunda ne tür tatminler elde

etiklerini incelemektedir. Kişisel hedeflerin ve buna bağlı tatmin düzeylerinin, serbest zaman aktivitelerinin tercih edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Serbest Zamanın Sosyal İşlevi Teorisi (Leisure Social Function Theory): Bu teori, serbest zamanın bireyler arasındaki sosyal etkileşim için bir platform olarak rol oynadığını öne sürmektedir. Bireylerin serbest zaman aktiviteleri, arkadaşlarını görmek, yeni insanlarla tanışmak ve toplumsal bağları güçlendirmek amacıyla kullanılmaktadır.

Bu teoriler, serbest zamanın nasıl değerlendirildiği ve serbest zaman davranışlarının nedenlerini anlamada yardımcı olmaktadır. Fakat unutulmamalıdır ki her birey birbirinden farklıdır ve serbest zaman tercihleri kişisel deneyimlerine, ilgi alanlarına ve yaşam koşullarına bağlı olarak değişebilmektedir. Bu sebeple, teorilerin kişisel deneyimlerle uyumlu bir şekilde kullanılması önemlidir. Lise öğrencileri ile doğru bağlamda çalışabilmek için bazı kuramlar seçilerek daha ayrıntılı açıklanmıştır.

1.3.1. Boş Zaman Paradigması Kuramı

Neulinger (1981) boş zamanda gerçekleşen faaliyetleri, hür iradenin kullanımı ve motivasyon yönüyle değerlendirmiş, bunun sonucunda boş zaman paradigmasını literatüre kazandırmıştır. Boş zaman davranışının arkasında, hür iradenin katılımı ve içsel motivasyonunun olduğu düşünülmüştür. İçsel motivasyon yalnızca boş zaman etkinlikleriyle (dinlenme, eğlence, keyif alma, vb.) ilgili sonuçları ve yararları içerirken, dışsal motivasyon boş zaman etkinliklerinden elde edilen diğer sonuç veya yararları (ödül, plaket, sertifika, vb.) içerir. (Akyıldız, Munusturlar, 2016).

1.3.2. Akış Kuramı

Akış kuramına da adını veren, Akış deneyimi, boş zaman etkinliklerinde karşılaşılan zorlukları, bunlarla baş etme becerilerini ve bunun sonucunda ortaya çıkan deneyimleri ifade eder.

Akış deneyimi, insanların kimi faaliyetler ile meşgul olduklarında, çevresinin farkına varamayacak adeta kendilerini bile unutacak kadar daldıklarını gösteren bir deneyimdir. Etkinliğin zorluk derecesi ile beceri düzeyi aynı ise yüksek deneyim veya akıcı bir deneyim meydana gelmektedir. (Akyıldız Munusturlar, 2016).

1.3.3. Özerklik Kuramı

Özerklik kuramına göre; Birey, arzularının farkına varıp, motive olmalı ve durumu kabullenerek harekete geçmelidir. Aslında özerklik ile anlatılmak istenen, başkalarının yönlendirmesine ve desteğine ihtiyaç duymama anlamındadır (Deci ve Ryan, 2000).

Özerklik kuramına göre insanlar içsel ve dışsal motivasyonla davranırlar. İçsel motivasyon durumunda davranış, insanın isteyerek ve zevk alarak boş zamanlarına katılmasıyla ortaya çıkar. Dışsal motivasyon söz konusu olduğunda boş zaman davranışı, ödüllendirilme veya sorunlardan kaçınma gibi bazı dış nedenlerden kaynaklanmaktadır (Akyıldız Munusturlar 2016).

1.3.4. Aylak Sınıf Kuramı

Sosyolojik kurumlar, İnsan davranışını açıklarken, içinde yaşanılan toplum ve sahip olunan kültür ile bağlantı kurmaktadır. Kuramlar, boş zaman davranışını aile, toplumsal sınıf, cinsiyet ve diğer sosyal konularla bağ kurarak açıklar (Edginton vd., 2006).

Thorstein Veblen'in, 1899 yılında yazdığı The Theory of the Leisure Class (Boş Zaman Sınıf Teorisi) adlı kitabında, üretimden ziyade tüketime odaklanan ve serbest zamanlarını boşa harcayan bir sınıf olan aylak sınıfına değinmiştir. Aylak sınıfını, işçi sınıfının ürettiğini tüketen, zamanını ve parasını gelişigüzel ve yararsız mal veya hizmetlere harcayan bir sınıf olarak belirtmiştir. Veblen, üretimde işçi sınıfına göre daha az zorluk çekmelerine rağmen daha fazla gelir elde eden, daha fazla para ve zaman harcayanların boş zaman davranışlarını "gösterişçi boş zaman", tüketim davranışlarını ise "gösterişçi tüketim" olarak açıklamıştır. (Akyıldız, Munusturlar, 2016).

1.3.5. Kayıtsız Boş Zaman Kuramı

Kayıtsız boş zaman etkinlikleri, herhangi bir özel eğitime gerek duyulmadan, kökeninde hedonizm (hazcılık) olan, kısa süreli, fazla keyif vermeyen ve basit eğlencelerle vakit geçirilen aktivitelerden oluşmaktadır. (Stebbins, 1997, s.16).

Kayıtsız boş zamanda kişi içinden geldiği gibi hareket eder. Yaptığında haz aldığı aktiviteler kayıtsız boş zamanda gerçekleşir. Bu aktiviteler görüntü itibariyle doğal aktiviteler gibi görünse de bireyin kişisel ve sosyal yaşantılarını önemli bir şekilde etkilemektedir. Kayıtsız serbest zaman etkinliklerinin gençlik açısından gözden kaçırılmaması gereken bir yönü vardır. Gençler arasında görülen bazı zararlı aktivitelerinde haz veren bir değer taşıması ve

kişiyi sağladığı rahatlama dan dolayı kayıtsız boş zaman aktivitesi olarak sayılabileceği ifade edilmektedir (Shinew ve Parry, 2005).

1.3.6. Ciddi Boş Zaman Kuramı

Yapılan araştırmalara göre, ciddi boş zamanın özellikleri şu şekilde sıralanmıştır. Ciddi boş zaman, son derece anlamlı, ilgi çekici, özel bilgi, beceri ve tecrübe gerektiren zamandır. Ciddi boş zaman etkinlikleri, kişinin sahip olduğu hobilerinden, toplum içinde kendine bir yer elde etmek amacıyla katıldığı aktivitelerinden oluşur. Ciddi boş zaman etkinliklerine belirli bir plan dâhilinde, sistemli olarak katılım sağlanmalıdır. (Stebbins, 1997 s.16).

Stebbins, ciddi boş zamanı tanımlarken, ciddi boş zamanın boş zaman tanımına uymadığını, ciddi boş zamanın daha bağlamsal ve çerçeveli olduğunu vurgulayarak, ciddi boş zaman etkinliklerindeki katılımcıların fazlasıyla memnun olduklarını ve daha fazla keyif aldıklarını savunmuştur. Başka bir tanım da, ciddi boş zaman: “Kariyer elde etmek amacıyla oldukça önemli, ilginç ve tatmin edici olan, kendine özgü bilgi, beceri ve deneyim gerektiren amatör, hobi ya da gönüllü faaliyetlerdir.” (Stebbins, 1992, s.3).

1.3.7. Sembolik Etkileşim Kuramı

Sembolik etkileşim kuramı, 1800'lerin sonlarında Amerikan sosyoloji geleneğinden kaynaklanan mikro sosyolojik bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. Esasen sosyal psikoloji sahasındaki araştırmalar ve özellikle George Herbert Mead (1863-1931) ile Herbert Blumer (1900-1987) gibi araştırmacıların çalışmaları sonucunda sembolik etkileşim kuramı biçimlenmiştir.

Serbest zaman kavramını bireyler ve gruplar arasındaki etkileşim ile açıklamaya çalışan kuram, sembolik etkileşim kuramıdır. Kuramın araştırmacılar tarafından kullanılmasının nedeni olarak birey ve grup etkileşimini gösterebiliriz (Green, 1998; Henderson ve Allen, 1991).

Sembolik etkileşim kuramına göre, bireylerin deneyimlerinin şekillenmesi bireyin çevresi ile var olan sembolik etkileşim sayesinde gerçekleşir. Bunun sonucunda serbest zaman deneyimlerine getirilen yorumlar ve anlamlandırmalar var olan sembolik etkileşim ile birlikte değerlendirilmektedir (Blumer, 1986).

Sembolik etkileşim kuramı, bireylerin davranışlarının şekillenmesine yapısal işlevselci bakış açısıyla da değinmektedir. Yapısal işlevselcilik sembolik etkileşim teorisine dayalı olarak değerlendirildiğinde, toplumsal yapıyı oluşturan yapı ve kurumlar, toplumsal ilişkilerin

düzenli bir şekilde gerçekleşmesine, o düzene ait geleneğin oluşmasına ve aktarılmasına göre temel özelliklere sahiptir. Bazı davranış kalıplarının hayata geçirilmesinde aile, ekonomi, din, okul gibi kurumlar belirleyicidir (Gönç Şavran, 2011, s. 6).

Sembolik etkileşim kuramı pragmatist felsefe anlayışından etkilenmiştir. Pragmatik felsefe anlayışına göre, kişiler çevresiyle kurduğu ilişkiler neticesinde, nesnelere yükledikleri anlamlarını ve dünyayı tanımlama biçimlerini, bu ilişkilerden elde ettikleri fayda üzerinden açıklamaktadır. 19. yüzyılın sonlarında Charles Pierce, William James ve John Dewey tarafından geliştirilen bu anlayış, sembolik etkileşim kuramını benimseyenlerin, çevre ve benlik algısı hakkındaki düşüncelerini etkilemiştir. (Sandstrom, vd, 2001, s. 217)

Sembolik etkileşim kuramı ile toplumsal çevredeki olayların açıklanmasında bireyin tecrübelerini, diğer bireylerle etkileşimlerini göz önünde bulundururken, kendisi ve etrafındaki diğer bireylerin davranışlarının da şekillendiğini kabul etmektedir (Wearing, 1998). Kuram ile serbest zaman etkinliklerine katılımın incelendiğinde karşımıza çıkan sonuç bu şekildedir ve toplumsal etkinliklere katılım ile bireyin deneyimlerinin etkisi arasında önemli bir bağ mevcuttur.

1.3.8. Kuramların Karşılaştırılmalı Analizi

Boş zaman paradigması kuramı ile açıklanmaya çalışılan, bireyin sahip olduğu sorumluluklarından arta kalan özgür zamanını değerlendirmede, içsel motivasyonunun belirleyici olduğudur. Bu teoriye göre; bireyler, içsel motivasyondan kaynaklı olarak oyun, rahatlama, pasif eğlence, aktif eğlence, sosyalleşme konuşmaları ve algıların harekete geçirilmesi gibi nedenler ile serbest zamanlarını değerlendirirler. Bütün serbest zaman aktivitelerinin ortak özelliği hepsinin doğasında bencil (hedonik) olması yatar. İnsanlar bu aktivitelere katılırlar, çünkü bu aktiviteler insanlara bireysel haz getirir.

Pek çok akademisyen, kişinin serbest zaman aktiviteleri yaparken zihninin aldığı durum üzerine görüşler öne sürmüştür. Katılımcılar zorlanmadığında, alınan özgürlük yükselir. İçsel motivasyon kişinin içinden gelir. Dışsal bir ödüle dayanmadığında katılımcının algılanan özgürlüğünün yine yükseldiği görülür. Aynı anda katılımcının tatmini, keyfi de yükselmektedir. Katılımcı yeterli düzeye sahip olduğunu düşündüğünde yine tatmin ve keyif yükselir. Pozitif etki ise katılımcının katıldığı aktivitenin kendi kişisel ihtiyaçlarına etki ettiğini gördüğünde ortaya çıkar. Neulinger, serbest zamanda geçen aktiviteleri serbest zamanda geçmeyen aktivitelerden algılanan özgürlük, algılanan zorlanma karşıtlığı ile ayırır (Gökulu, 2019).

Ciddi boş zaman kuramında hedeflenen okul ve diğer resmi kurumlarca düzenlenen kişisel eğitim kursları yardımı ile serbest zamanların ciddi olarak değerlendirilmesidir. Ciddi boş zaman etkinlikleri ile planlanan, kişinin kişisel yönden geliştirilmesi, yenilenmesidir. Stebbins'e göre ciddi serbest zaman aktivitelerine düzenli katılım "kâr hipotezi" ile açıklanır. Kâr hipotezine göre düzenli katılımdan sağlanacak yararlar, götürülenden fazla olduğunda aktiviteye katılım devam eder. Bu ve benzeri kuramlar, serbest zaman kavramını araştırırken bu durumu göz ardı etmemişlerdir. Kimi araştırmacılar içsel motivasyonu ön planda tutarken, kimi ise kar ve zarar açısından serbest zaman kavramını incelemiştir.

Serbest zaman kavramını bireyler ve gruplar arasındaki etkileşim ile açıklamaya çalışan kuram, sembolik etkileşim kuramıdır. Kuramın araştırmacılar tarafından kullanılmasının nedeni olarak birey ve grup etkileşimini gösterebiliriz (Green, 1998; Henderson ve Allen, 1991).

Sembolik etkileşim kuramına göre benlik kavramı, bireyi tanımlarken başkalarıyla olan etkileşimlerimiz tarafından şekillenmektedir. Bu anlamda birey küçük yaşlardan itibaren başkalarından aldığı geri bildirimlerle kimliğini ve benlik algısını oluşturur. Sembolik etkileşim kuramına göre başkalarının bizim hakkımızda ne düşündüğü, kim olduğumuzu etkileyen bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenler ile çalışmamızda sembolik etkileşim kuramının savunduğu düşünce ile hareket edilmiştir. Ortaöğretim gençliğinin, serbest zaman etkinliklerine katılımlarında içinde buldukları okul ortamı, arkadaş çevresi, ailesi ile etkileşiminin önemli rolü vardır. Serbest zaman kavramını da aslında bireyin anlamlandırması sembolik etkileşim kuramı ile paralellik göstermektedir.

Yine sembolik etkileşim teorisini çalışmamızda ön plana almamızın bir diğer nedeni ise araştırmanın amacının, çok sayıda nesne ya da kişinin betimlemesini yapmak ise tarama modeli en uygun modeldir (Balcı, 1995). Tarama modeli kullanılırken bir grup üzerinde yapılan araştırma ile bireysel tutum ve beklentiler arasındaki bağlantı da görülmüş olacaktır. Weber, bireyin eylemlerinin içinde yaşadığı toplumdan bağımsız olarak değerlendirilemeyeceğini, her bireyin belirli bir eylemi gerçekleştirirken başkalarının tepkilerini dikkate alarak hareket ettiğini belirtmiştir. Bu bakımdan sosyal davranış olan bireysel eylemleri değerlendirirken anlama olgusu çerçevesinde bakmanın gerekliliğini vurgulamıştır (Gökukulu, 2019).

Ortaöğretim gençliğinin serbest zamanlarının, özellikle gelişen ve değişen günümüz dünyasında zenginleştiğinin ve çeşitlendiğinin farkına varılmıştır. Bu durum, serbest zaman etkinliklerinin çeşitliliğinin artmasına rağmen, orta öğretim öğrencileri tarafından sahip

olunan serbest zamanlarının verimli kullanılmalarının bir etkisinin de, içinde yaşanan çevre olduğunu göstermektedir.

Ayrıca, sembolik etkileşim kuramı ışığında ortaya çıkan diğer bir sonuç ise, serbest zaman etkinliklerine katılımın bireylere kendini yenileme fırsatı vereceğidir.

1.3.9. İlgili Araştırmalar

Kurumlu Yılmaz tarafından 2014 yılında yapılan araştırmada katılan (518 katılımcı) öğrencilerin evde yaptıkları serbest zaman etkinliklerinin dağılımı gösterilmiştir. Çalışmaya göre öğrencilerin evde en çok yaptığı etkinliğin: %90,2 (449)'lik oranla televizyon izlemek olduğu görülmektedir. %84,1(419)'inin ise serbest zamanlarında evinde bilgisayar oyunu oynayarak geçirdiğini görülmüştür. “Ankara ili 11. Sınıf Lise Öğrencilerinin Serbest Zaman ve Sportif Açıda Serbest Zaman Faaliyetlerine Katılımlarının Değerlendirilmesi” araştırmasında gençlerin okul dışında özellikle evde gerçekleştirdikleri serbest zaman etkinliklerinde ilk sıraları televizyon izleme ve bilgisayar oyunu oynama olarak açıklanmıştır (Kurumlu, 2014, s. 25).

Kurumlu'nun araştırmasında yaşanan yer ile serbest zaman etkinliklerine katılım arasındaki ilişki şu şekilde ortaya çıkmıştır: Ankara merkez ilçede yaşayan öğrenciler daha çok etkinliklere katılımında pasif olarak tercihlerde bulunurken, Polatlı ilçesinde ikamet eden öğrenciler ise daha çok beceri geliştirici faaliyetlere katılım sağlamaktadır. Haftalık olarak değerlendirildiğinde Ankara'nın Polatlı ilçesinde yaşayan öğrencilerin, Ankara'nın merkez ilçesinde yaşayan öğrencilere göre daha fazla boş zamanı vardır. Polatlı'da yaşayan öğrencilerin, Ankara'nın merkezinde yaşayanlara göre boş zamanlarında daha çok sportif aktivitelere vakit ayırdıkları görülmüştür. Ancak özel saha gerektiren raket sporları gibi aktiviteler daha çok Ankara'nın merkez ilçesinde yaşayan öğrenciler tarafından yapılırken, atletizm ve satranç gibi daha genel aktiviteler ise merkez ilçede yaşayanlara kıyasla Polatlı ilçesinde yaşayan öğrenciler tarafından yapılmaktadır (Kurumlu, 2014). Araştırma sonucunda, yaşanan yer ile serbest zaman etkinliklerin farklılaştığı görülmektedir.

Kılbaş'a göre “Gençlik ve Boş Zamanları Değerlendirme” araştırmasında gençlik merkezlerine devam eden katılımcılara yapılan anketteki cevaplara baktığımızda katılımcıların özellikleri açısından 12–17 yaş grubunda yüksek gelir düzeyinden ailelere mensup oldukları, izcilik ve halk oyunları gibi etkinliklere yoğunlaştıkları bildirilmiştir (Kılbaş, 2001).

Yetiş'e göre "Orta ğretim ğrencilerinin Boş Zaman Değerlendirme Eğilimlerinin Farklı Değişkenlere Göre Belirlenmesi" adlı Doktora çalışmasında ortaöğretim öğrencilerin serbest zamanlarını değerlendirirken nelere dikkat ettiği incelenmiştir. Çalışmaya göre özellikle 12. Sınıf ğrencilerinin sınav senesi olması sebebiyle gereğince serbest zamanları olmadığı ve var olan serbest zamanı ise gerektiği gibi değerlendirmedikleri belirlenmiştir (Yetiş, 2008, s. 98).

Aytaç'a göre de ülkemizdeki farklı yaşlardaki öğrencilerin, genel olarak serbest zamanlarını kaliteli ve verimli olarak değerlendiremedikleri görülmüştür. Ayrıca serbest zaman değerlendirme faaliyetlerine katılım Őekillerine baktığımızda ise daha çok pasif olduklarına Şahit olmaktadır. Öğrencilerin genellikle evde televizyon izleyerek vakit geçirdikleri, bunun sebeplerinden en önemlisinin ailelerinin gelirlerinin çok yüksek olmaması bunun sonucunda ise diğer serbest zaman etkinliklerine katılamadıkları görülmektedir (Aytaç, 2017, s. 40).

Diğer bir araştırmada Tanır, serbest zamanların verimli ve etkin kullanılmamasının en önemli nedenleri arasında eğitim kurumunu görmektedir. Tanır'a göre: "lkemizde, okullarda serbest zaman eğitimi için bilinçli olarak planlama yapıldığından söz edilemez." 1739 Sayılı MEB Temel kanununda yer alan eğitimin genel amaçları arasında öğrencilerin serbest zamanlarını etkili bir Şekilde kullanması bulunmaktadır. Bu amacın gerçekleştirilmesi için gereken müfredatın uygulamada yeterince hissedilmemesi bu amacın gerçekleşmesini güçlendirmektedir. Etkin bir serbest zaman eğitimine duyulan ihtiyaç, müfredattaki boşluklar ile uygulamadaki aksaklıklardan açıkça görülmektedir. Okullarımızın bireyin sosyalleşme araçlarından biri olduğu unutulmamalıdır. Okul, ğrencilerine serbest zamanlarını nasıl ve ne Şekilde kullanacaklarını öğretip onlara gereken olanakları sağladığı ölçüde onun sosyalleşmesini kolaylaştırmaktadır (Tanır, 2009, s. 73).

Gözaydın, çalışmasında yaşanılan semti sosyal ve sportif tesislere yakın olduğu için tercih edilmesinde önemli bir etken olduğunu göstermiştir. Çalışma sonucunda, öğrencilerin serbest zamanlarını değerlendirme tercihlerini çevresel özelliklere yönelik tercih etmeleri nedeniyle bu tür tesislerin serbest zaman tercihlerinde etkili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Gözaydın, 2001, s. 92).

Bakay'a göre: "ğrencilerin yaşadıkları çevresinin, coğrafi ve mekânsal farklılıklarının (Büyükşehir, il, ile merkezi veya köy) serbest zaman etkinliklerine katılımlarını üzerinde anlamlı farklılık bulunmamıştır." (Bakay, 2018, s. 54). Her ne kadar Bakay, çalışmasında anlamlı olarak farklılık bulmamış olsa da yaşanılan yerin sahip oldukları sosyal ve kültürel

alanlar ve zenginlikler serbest zamanları değerlendirirken önemli ölçüde ayırt edici bir etmen olarak karşımıza çıkabilir.

Atik'e göre; çalışmamızda yer alan öğrencilerin serbest zamanların da genellikle hangi etkinliklere katılım sağladıklarına baktığımızda, sınıf seviyesine bağlı olarak belirgin farklılık görülmüştür. Araştırmanın bulgularını incelediğimizde, son sınıf öğrencilerinin diğer sınıf seviyelerindeki öğrencileriyle karşılaştırıldığında serbest zamanlarını değerlendirme seviyelerinin daha yoğun olduğu ortaya çıkmıştır. Atik bu durumu şöyle açıklamaktadır: "Son sınıf öğrencilerinin genellikle üniversite sınavına hazırlanma sürecinde stresten ve aşırı kaygıdan uzaklaşmak için serbest zaman etkinliklerine daha fazla önem verdikleri düşünülebilir." (Atik, 2018, s. 86).

Serbest zaman tercihlerini, cinsiyet değişkenine göre ele alındığı zaman iki farklı araştırmada iki farklı sonuç ortaya çıkmıştır. Atik'in yaptığı araştırmaya katılan öğrencilerin serbest zaman tercihlerinde cinsiyet değişkeninin belirleyici olduğu görülmüştür. Buna göre kızların erkeklere nazaran daha düşük düzeyde serbest zamanlarını değerlendirdikleri bulunmuştur (Atik, 2018). Bu sonucun temelinde erkek ve kadın öğrencilerin serbest zaman etkinliklerinden beklentilerinin ve farklı olması düşünülmektedir.

Cinsiyet değişkenini farklı ele alan Akgül'e göre, gençlerin serbest zamanlarını değerlendirirken geleceğe dair beklentileri ve bugünlerdeki merakları üzerinde cinsiyet faktörünün çok da belirleyici olmadığı tespit edilmiştir (Akgül, 2013, s. 5).

Tüm bu araştırmalara bakıldığında serbest zamanların verimli ve etkin kullanımı ile bağımsız değişkenler arasında bariz farklılıklar olduğu görülmektedir.

1.4. Serbest Zaman Kavramının Tarihsel Gelişimi

İnsanların, serbest zamanlarını değerlendirme ve eğlenme biçimlerine bakacak olursak tarih boyunca büyük değişimlere uğradığını görürüz. Antik dönemlerde, serbest zaman genellikle zenginlerin ve soyluların kullandıkları ayrıcalıktı. Bu dönemde serbest zaman, dinî ritüeller, spor etkinlikleri ve sanatla uğraşma fırsatı sunmaktaydı. Özellikle Yunan ve Roma toplumlarında, insanlar serbest zamanlarını felsefe, şiir, tiyatro gibi kültürel etkinliklere ayırırlardı.

Orta Çağ'a gelindiğinde ise feodal toplum yapısı serbest zamanın kullanımını etkilemiştir. İnsanlar, tarım ve diğer zorunlu işlerle meşgul olduklarından serbest zamanları sınırlıydı. Ancak kilise, serbest zamanı dini etkinliklere yönlendirerek önemli bir rol oynardı. Sanayi devrimi ile birlikte endüstriyel dönemde, işçilerin çalışma saatleri uzun ve zorlu hale gelmiş

ve buna bağlı olarak serbest zamanları sınırlanmıştır. Bu dönemde serbest zamanın çoğu insan için lüks bir şey olduğu söylenebilmektedir. 20. yüzyılın ortalarına doğru, çalışma saatlerinin azalması, tatil sürelerinin artması ve sendika hareketlerinin etkisiyle birlikte serbest zamanın kullanılması daha da önemli bir hale gelmiştir. Bu dönemde, insanlar tatil yapma, sporla uğraşma, seyahat etme, sinemaya gitme gibi farklı aktivitelerle serbest zamanlarını geçirmeye başlamışlardır.

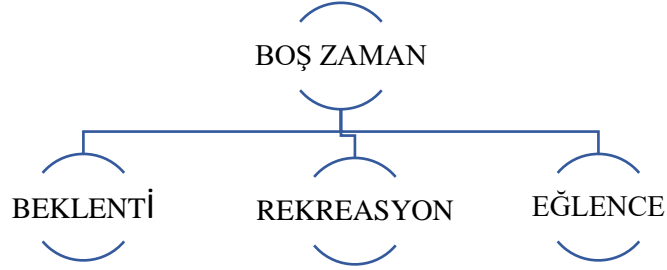
21. yüzyılın başında, teknolojinin hızla gelişimi serbest zamanı büyük ölçüde etkilemiştir. İnternet, sosyal medya, video oyunları gibi dijital platformlar, insanların serbest zamanlarını değişik şekillerde doldurmasına olanak tanımıştır. Bu dönemde serbest zaman aktiviteleri daha çok sanal dünyada gerçekleşmeye başlamıştır. Günümüzde ise, serbest zaman kavramı oldukça çeşitlenmiştir. İnsanlar spor yapma, kitap okuma, sanatsal aktivitelerle uğraşma, seyahat etme, çevrimiçi içerik üretme gibi farklı yollarla serbest zamanlarını değerlendirebilmektedirler. Ayrıca, serbest zamanın kişisel gelişim ve ruh sağlığı açısından önemi giderek daha fazla vurgulanmaktadır.

Serbest zaman kavramının, tarihsel gelişim sürecinde toplumsal, ekonomik ve teknolojik değişimlere bağlı olarak büyük bir evrim geçirdiği söylenebilir. Günümüzde, serbest zamanın değerlendirilmesi ve yönetilmesi, bireylerin yaşam kalitesini ve mutluluğunu artırmak için önemli bir konu olarak kabul edilmektedir.

Eski çağlardan Antik Yunan'da ahlaki tutumların serbest zamanları değerlendirirken etkili olduğunu görmekteyiz. Öyle ki bilgi sahibi olmak, erdemli olmak, gibi evrenin değerleriyle ilgilenmek ve bunların üzerinde düşünmek serbest zamanları değerlendirirken göz ardı edilmeyecek ahlaki tutumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Serbest zamanlar, genellikle düşüncede derinleşme, ruhun dinlenmesi gibi verimli kullanılmaya çalışılan bir zaman dilimi olarak biliniyordu. Çalışma ve çalışma dışı zaman, serbest zaman ile birbirinden ayrı düşünölmekteydi. Boş vakitler zenginler ya da hâkimiyeti elinde tutan iktidar sahiplerine has bir durumken, çalışma ise seçkin sınıfın dışında kalan alt sınıfa ait eylem olarak görölmekteydi. Eski Yunan'da görölen bu ikilemin arkasında seçkinler ve onların rahatı ve huzuru için çalışmak zorunda kalan kölelerin sahip oldukları statüleri ve onun gerektirdiği rollerinden kaynaklandığı söylenmektedir (Gediz, 2012, s. 9).

Aristo, serbest zamanı; "Bir kimsenin kendi iradesi ile yaptığı aktivite içinde olmanın bir ifadesi." olarak kabul etmektedir. Atinalılar için serbest zaman yaşamın en kıymetli yönü, iş ise düşük yönü olarak anlam ifade etmiştir. Ancak Atinalıların, boş zamana fazlasıyla önem vermesinin sebebi refah seviyesinin yüksek olması olarak açıklanabilir. O günün Atina'sında

ağır işleri köleler yapıyor, filozoflara, zenginlere dolayısıyla zengin çocuklarına ve gençlere kalan boş zaman oldukça fazla oluyordu (Bakır, 1993, s.3).

Şekil 1: Aritoteles'e Göre Boş Zaman Kategorizasyonu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Aristoteles'e göre; boş zaman, beklenti, rekreasyon ve eğlenceden oluşmaktadır. Beklenti, bir Őeyi dikkatle dŐunerek eyleme geçirmeyi ifade eder. Rekreasyon ise boş zamanın aktif ve katılımcı yönünü anlatır. Son olarak eğlence alt boyutu izleyicilerin veya katılımcıların pasif olarak aldıkları keyfi anlatmaktadır.

Serbest zamanın tarihsel süreçte nasıl değerlendirildiğine baktığımızda, Antik ağ Yunan ve Roma uygarlığında en önemli boş zaman uđraŐısının beden eğitimi ve spora yönelik aktiviteler olduğunu görüyoruz. Antik Yunan uygarlığında beden eğitimi felsefi görüşlere dayalı olarak ele alınırken, Roma İmparatorluğu'nda beden eğitimi yalnızca askeri amaçlarla ele alınmaktaydı (Atalay, 2004).

Roma dönemi ile eski antik Yunan karşılaştırıldığında, serbest zamanın anlamlandırılmasında tamamen eğlence temelli bir yaklaşım söz konusuydu. Antik yunan serbest zamanı belirli bir zümre ile özdeŐleŐtirirken, roma döneminde daha büyük kitlelerin iş dışı zamanlarından arta kalan zamanlarını eğlence amaçlı değerlendirdiklerini görüyoruz. Roma döneminde serbest zaman etkinlikleri denilince karşımıza çıkan arena tarzı alanlarda kalabalık toplulukların izlediği, katıldığı oyunlar, sporlar ve gladyatör savaşları yaygınlaŐmıŐtı. Bu eğlenceler gündelik hayatın normalleri arasında yerini almıŐtı (Juniu, 2000, s. 69).

Roma dönemi sonrası, orta çağda serbest zamanların değerlendirilmesine yüklenen anlam daha çok sınıfsal bir değerimi ifade ediyordu. Eski yunan düŐüncesindeki serbest zamanların baŐkalarınına planlanması yerine hangi etkinliğe katılacağının birey tarafından seçme özgürlüğü olduğunu görüyoruz. Orta ağın ilk dönemlerinde serbest zamanlara katılım ile

hedeflenen sosyal tabakalarda görünür olmaktı. Sonraki dönemlerde serbest zaman; haz, lüks, gösteriş ve amaçsızca zamanın harcanmasına dönüşmeye başladı. Bu durum ilk zamanlarda ki köleci düzenin aksine kendine bir sosyal tabaka edinme yolu oldu (Juniu, 2000, s. 70).

Serbest zaman, sosyal değişimlerin bir sonucu olarak ortaya çıktı. Toplumdaki özel mülkiyetin ve egemenliğin ortaya çıkmasıyla farklı sosyal sınıflar oluşmuştur. Çalışma koşullarında meydana gelen değişiklikler, teknolojik ilerlemeler ve eğlence endüstrisinin doğması, serbest zamanı tarihsel süreç içinde değiştirmeye devam etmektedir. (Atalay, 2004, s. 13).

1.4.1. Serbest Zamana Kültürlerarası Bakış

Serbest zaman kavramının, farklı kültürler tarafından aynı algılanmadığı alan yazındaki çalışmalardan anlaşılmaktadır. Tarihsel süreçte de bütün kültürler tarafından aynı algılanmadığına dair çokça örneğe rastlanmaktadır.

Antik Yunan döneminde yaşamış ünlü filozoflardan Platon'a göre gereğinden fazla çalışmak bir nevi ahlaksızlıktır. Ayrıca gereği kadar çalışma için ayrılan zamandan, arta kalan serbest zaman diliminde de insanların uyku gibi pasif aktivitelerle ya da hiçbir şey yapmadan serbest zamanlarını değerlendirmelerini de uygun bulmamaktadır (Hunnicut, 2006).

İnsanlık tarihinin zaman içinde geçirdiği kültürel dönüşümler sonucunda serbest zamanların değerlendirilme tercih ve şekilleri de değişmiştir. Toplumsal değişimlerden sosyo ekonomik değişiklikler açısından baktığımızda, özel mülkiyetin doğuşu ve buna bağlı olarak ekonomik farklılıkların neticesinde sosyal sınıflar meydana gelmiştir. Zaman içinde sosyal sınıfların doğuşu, çalışma hayatındaki değişiklikleri, teknolojik yenilikleri ve eğlence endüstrisinin artmasına sebep olmuştur. Değişikliklerin ve yeniliklerin sonucunda serbest zamanın değerlendirilmesi de yerini sağlamlaştırmaya devam etmiştir (Atalay, 2004).

Gelişen ve değişen dünyaya baktığımızda serbest zaman aslında gelişmişliğin ve modernliğin simgesi gibidir. Toplumun sahip olduğu kültürel yapısı ile serbest zaman faaliyetleri birbirini tamamlamaktadır. Gelişmemiş toplumlarda bireyler, basit ve sıradan serbest zaman faaliyetleri ile meşgul olurken, gelişmiş toplumlarda ise çeşitlilik açısından daha zengin faaliyetler ile meşgul olduğu gözlemlenmiştir (Kelly, 1990).

Antik Yunan ile Roma dönemlerinin boş zaman kavramı farklı anlamları barındırmaktadır. Antik Yunan'da boş zaman kavramı schole'dir. Schole kavramı ile boş zaman ile eğitim arasındaki bağlantıya da vurgu yapılmıştır. Roma dönemindeki kavram ise "otium" dur. Bu

kavram için dinlenme, yenilenme ve işe geri dönmek için toparlanma kullanılmaktadır. (Rhodes, 1997, s. 20).

Roma döneminde toplumunun sosyal yapısını çoğunlukla “Plebler (yarı aylak)” kesimi temsil ediyordu. “Patrici” denilen ayrıcalıklı sınıfın dışında kalan Roma vatandaşlarının oluşturduğu toplum sınıfı, günümüzde hala bazı toplumlarda görülen orta ve alt sınıf olarak nitelendirilen toplum katmanlarını tanımlamakta kullanılmaktadır. Bu sınıfa ait kişiler boş zamanlarını daha fazla kazanç sağlamak ve mevcut durumlarını iyileştirmek için harcamaktadırlar. Bu bakımdan Romalıların boş zamana bakış açısı Antik Yunan’da olduğu gibi eğlenme ve öğrenme amaçlı değil, fiziksel zindeliği korumak ve savaşa hazırlık amacı taşımaktaydı (Kraus, 2008, s. 57).

Osmanlı döneminde serbest zaman değerlendirme, okçuluk, avlanma, güreş, hayvan güreşi, satranç, tavla, dama ve benzeri oyunlar ile saz fasılları, seyirlik oyunlar (çengi, köçek, ip cambazlığı, meddah, taklit oyunları vb.) ciddi anlamda yarışlar ve eğlence etkinlikleri şeklinde yapılmaktaydı (Zorba, 2002, s. 189).

Osmanlı döneminde serbest zaman etkinliklerine katılım durumlarında cinsiyetler arasında farklılıklar mevcuttur. Kadınlar daha çok ev içi serbest zaman etkinlikleri olarak, hikâye masal anlatma, misafirlik, oya, nakış gibi faaliyetlerde bulunurken, erkekler ise, ev dışı faaliyetlere ilgi göstermektedir. Erkeklerin katıldıkları ev dışı faaliyetlere örnek olarak, kahvehaneye, hamama gitme, avcılık, atıcılık sporları gösterilebilir (Karaküçük, 1999, s. 306-310).

Amerika’da serbest zamanların değerlendirilmesi ile kapitalizmin varoluş sebebi olan tüketim alışkanlıkları arasında gözle görülür bir bağlantı vardır. Var olan bağlantıya rağmen birçok Amerikalının mal ve hizmet bağı olmadan, serbest zamanlarını nasıl değerlendikleri belirsizlik göstermektedir (Stebbins, 2017).

Afrika kıtası ülkelerinden Gana ile günümüz dünyasındaki batı toplumlarını kıyasladığımızda serbest zaman davranışlarını etkileyen sosyo-ekonomik farklılıklar olduğuna şahitlik ediyoruz. Sosyo-ekonomik farklılıkların temelinde yaşamın temel ihtiyaçlarının karşılanması vardır. Ganalılar, iş, yemek ve uyku talepleri karşılanmadığı sürece serbest zamanlardan pek bahsetmemektedir. Bu durumun sonucunda Gana’da serbest zamana verilen değer, iş yaşamından sonra geldiği görülmektedir (Yankholmes, 2018).

Kuzey Amerika ülkesi Kanada’nın serbest zamana bakış açısına bakıldığında ise, serbest zaman değerlendirilirken amaçlanan durum çevrenin ve özellikle kişinin hayatının bilinçli olarak geliştirilmek için ayrılan zaman olduğunu görülmektedir. Kanadalıların serbest

zamanı kullanırken hedefleri en yüksek fayda elde etmek olsa da bazen istenilmeyen alışkanlıkların edinildiği bir zaman dilimine dönüşebilmektedir. Bunun sebebini Kanadalılar için zamanın kullanımındaki kişisel ve esneklik olarak tarif edilebilir (McKeownj ve ark., 2018).

Avrupa ve Asya kıtasının birleşiminde olan ülkemizde serbest zamanın değerlendirilmesinde sosyo ekonomik koşulların etkisi büyüktür. Özellikle büyük ve gelişmiş şehirlerde eğitim ve gelir düzeyinin yüksekliğine bağlı olarak serbest zaman bedeni ve zihni rahatlatmak için ayrılan, iş ve okul dışı arta kalan zaman olarak algılanmaktadır. Büyükşehirlerde insanlar, iş ve okul yaşamından arta kalan zamanlarının çoğunu kafeler ve alışveriş mekânlarında geçirmektedir. Büyük alışveriş merkezleri bu durumu fırsata çevirmek için aile üyelerinin birlikte çocuk, genç ve yaşlı fark etmeksizin vakit geçirmelerine yönelik, sosyal dinlenme alanları oluşturarak kişileri bu alanlara çekmeye çalışmaktadır (Argan ve ark., 2012, s.73-87).

1.4.2. Dinsel İnançlarda Serbest Zamana Bakış Açıları

Dinsel inançların serbest zaman kavramına bakış açıları incelendiğinde farklı dinsel inançların çoğunda, genel olarak zamanın tümünün ayırım yapılmadan verimli kullanımına işaret ettikleri görülmektedir. Dinsel inançlar, serbest zamanın nasıl değerlendirilmesi gerektiği konusunda farklı bakış açıları sunmaktadır. Bu bakış açıları, dinlerin öğretileri ve inançlarına bağlı olarak değişebilir.

Hristiyanlık, serbest zamanı dinlenme, ibadet etme ve ahlaki değerlere odaklanma fırsatı olarak görmektedir. Pazar günleri dinlenme ve kiliseye gitme geleneği, serbest zamanın dini etkinliklerle değerlendirilmesine yönlendirmektedir. Ayrıca, dua, dini kitapları okuma ve yardımlaşma gibi serbest zaman aktiviteleri Hristiyanlık inancının bir parçasıdır.

İslam'da serbest zaman, nafile namaz kılmak, Kur'an okumak ve ibadet gibi dini faaliyetlerle değerlendirilmesi gereken bir zaman olarak kabul edilmektedir. Cuma namazı gibi toplu ibadetler, Müslümanların serbest zamanlarını dini amaçlarla kullanmalarını teşvik eder.

Yahudilik, Şabat gününü dinlenme ve ibadet etme fırsatı olarak görür. Şabat günü; Cuma gün batımından, Cumartesi gün batımına kadar süren bir dini tatil günüdür. Yahudiler, bu günü dua ederek, aile toplantıları düzenleyerek ve dini okumalar yaparak değerlendirirler.

Hinduizm'de ise serbest zaman, yoga, meditasyon ve dini ayinler gibi dini uygulamalara ayrılmaktadır. Serbest zaman, kişinin manevi yolculuğuna odaklanma fırsatı sunmaktadır.

Budizm'de serbest zaman, meditasyon, dini öğretileri inceleme ve manevi gelişim için

kullanılır. Budistler, iç huzura ve aydınlanmaya ulaşma yolculuklarında serbest zamanlarını değerlendirmektedirler. Sihizm inancında ise ibadetler ve hizmet, serbest zamanın önemli bir parçasıdır. Gurdwara'ya (Sih tapınağı) giderek dua etmek, müzik dinlemek ve toplumsal hizmetlerde bulunmak Sih inançlarının bir yansımasıdır.

Her din kendi öğretilerine ve ritüellerine göre serbest zamanın nasıl değerlendirilmesi gerektiğine dair bireylere rehberlik eder. Bu dini bakış açıları, bireylerin maneviyatlarına ve toplumsal değerlerine katkıda bulunmalarına yardımcı olur. Fakat bu inançların içindeki uygulamalar, mezheplere ve kişisel yorumlara göre farklılık göstermektedir. Dinsel inançların, serbest zamanın kullanımına yönelik tutumunu iki büyük din olan Hristiyanlık ve İslamiyet açısından ele alalım:

1.4.2.1. Hristiyanlık ve Serbest Zaman

Hristiyanlık dininin mevcut yaşam biçimlerinde getirdiği değişiklikler, boş zaman ve rekreasyon gibi konularda köklü değişimler yaşanmasına sebep olmuştur (Mieczkowski, 1990, s. 9).

Romalıların sıklıkla katıldığı boş zaman etkinliklerine karşın Kilise temsilcileri, ibadet ve dini ayinler dışında çoğu türdeki boş zaman faaliyetini yasaklamıştır. Bununla birlikte çalışmak yüceltilmekte ve aylıklık ise şeytan işi olarak ifade edilmekteydi. Ancak kilise tarafından onaylanmamasına rağmen, Orta Çağ'da birçok oyun türünü kapsayan boş zaman etkinliklerine devam edilmiştir. Orta Çağ döneminde halk, kilisenin bütün baskılarına rağmen yoğun bir gezi ve seyahat isteği duymaktaydı. Bu bağlamda tanımak, keşfetmek ve eğlenebilmek için farklı bölgelere seyahat etmekteydiler. Bu dönemde sosyal faaliyetler sayısında artış görülürken müzik, kumar ve dine aykırı olan etkinliklerde sıklıkla halk tarafından yapılmaya devam edilmekteydi. Soylu sınıf olarak adlandırılan zenginler, avcılık, kuşçuluk yaparak ve çeşitli turnuvalar düzenleyerek boş zaman etkinlikleri gerçekleştirmekteydi (Torkildsen, 2012).

Hristiyanlık sonrası Roma İmparatorluğunda zamanın boş yere harcanmasını hoş karşılamayıp, boş zamanların çalışmak ve Tanrı'ya hizmet etmek ile geçirilmesinin hâkim olduğu düşüncesi benimsenmiştir (Bahadır, 2016).

Orta çağ Avrupası'nda, Skolâstik düşüncenin de önem kazanması ile birlikte insanlar serbest zamanlarını genellikle kilisede Tanrı'ya daha yakın olmak ve onun takdirini kazanmak adına kullanmışlardır (Spracklen, 2011).

On altıncı yüzyıl Avrupa'sında oyun, eğlence ve dinlence etkinlikleri aylaklık ve avarelik olarak görülmekteydi. Bu dönemde gelişen “Protestan Çalışma Ahlakı”, boş zaman davranışları ve rekreasyon anlayışı üzerinde katı kısıtlamalar yaşanmasına neden olmuştur (McLean ve Hurd, 2015, s. 59).

Reform, Bu dönemde dini baskı oldukça fazla görülmekte iken reform sonucu bu durum değişime uğramış ve boş zaman etkinliklerinin önündeki engellerden biri olan kilise baskısı azalmıştır (Kraus, 2008, s. 53).

Hristiyanlık ve serbest zaman ile ilgili çalışmalarda eski dönem ile günümüz kıyaslandığında geçmişte boş zamanın “aylaklık” olarak görüldüğünü biliyoruz. Günümüzde ise Hristiyanlığın serbest zamana bakışı ile yapılan aktivitelerin dinle ilişkilendirilmesi ve bunun sonucunda bireyin ruhsal yönden rahatladığı bulgusuna ulaşılmıştır (Livengood, 2009).

1.4.2.2. İslam Dini ve Serbest Zaman

İslâm'da zaman kavramı gerçek olarak düşünülmüş ve genellikle manevi bir değer olarak ele alınmıştır. Düşünülen bu gerçek zaman, kürenin (felek) başlangıcından sonuna kadar olan dolanımı şeklinde tarif etmek mümkündür. İslam inancında zaman ve vakit kavramlarının ayrımı göze çarpar. Şöyle ki zaman, mutlak zamanın uzun periyotlara, vakit ise, zamanın belirli kısa periyotlara bölünmesi olarak görülmektedir (Unat, 2004, s.1).

Doç. Dr. Hasan Küçük; boş zaman kavramı İslam anlayışında mevcut olmayan bir husustur şeklindeki değerlendirmesini aşağıdaki sözleri ile açıklamıştır.

“İslam terbiye sistemi çocuğun varlığını zaman ve mekân unsurları içinde bir bütün olarak kabul ettiğinden, boş zaman kavramı diye ayrıca bir problem söz konusu değildir. Nitekim İslam idealizmi zamanı, ruhun ve bedenın ihtiyaçları ile aynı zamanda özelliklerine göre doldurmuş ve değerlendirmiştir.” (Küçük, 1986).

Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz, Müslümanları ok atma, yüzme, at ve deve yarışı gibi faaliyetlere teşvik etmiştir. Görüldüğü gibi bunların her biri bir fayda sağlamaktadır. Bu sâyede insanlar, boş kaldıkları zamanlarda yanlış işlere düşmekten korunur ve daima gelişip yükselirler.

Hz. Peygamber'in insan yaşamının neredeyse tamamını çerçeveleyen dönemlerini kapsayan gençlik, sağlık, varlık, zaman ve boş zaman ile hayatın bütünüyle önemsenişi gerekliliğini vurgulayan Hadis-i Şerifi ise şu şekildedir. Meşguliyetten önce boş vaktin kıymetini bilinmelidir (Hadislerle İslam c.1, s.335).

İslâm'da serbest zamanlarda karşımıza çıkan eğlence kavramı üzerinde ise şu şekilde durulmuştur. Serbest zaman üreten insanların yaşamları, serbest zaman üretmeyen insanların yaşamlarından daha fazla olacağı belirtilmektedir. İslami düşünceye göre az uyuyup, çok çalışan, zamanını planlayan, geleceğe kaliteli eserler bırakan, insanlığa faydalı olan, kendisinden sonraki nesle ışık tutan insanların ömrü uzun olur. Bu durumun tam aksine, zamanını iyi değerlendirmeyen, zaman planlaması yapmayan, rastgele yaşayan, tembellik yapan, kendisinden sonraki nesle eser bırakmayan insanların ömrünün ise daha kısa olacağı görüşü vardır (Okumuş, 2013, s.140).

Karaküçük, (2019) ise çalışmasında İslam dininde boş zaman ve rekreasyon ilişkisini mercek altına almış. İslam dininde boş zamanın kaliteli olarak değerlendirilmesi için çeşitli yönlendirmeler yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır (Ayar, 2018, s.1051 – 1055).

“İki nimet vardır ki insanların çoğu onları değerlendirme konusunda aldanmıştır. Sağlık ve boş zaman”.(Hadislerle İslam c.1, s.325) hadisiyle bu iki kavrama yani sağlık ve boş zamana büyük önem verildiği anlaşılır. Hadis, öncelikle sağlık ve boş zamanı insanlık için bir “nimet” olarak görmektedir. Nimet, insan yaşamında gerekli olan ve kendisinin yararlanabileceği her şeydir. Allah'ın insana ve diğer canlılara sağladığı imkânlar, onlar için bir nimettir.

XI. Yüzyıl ile birlikte Müslümanlığı kabul eden Türk toplumlarında yaşam biçimlerinin yanında serbest zaman değerlendirme etkinliklerinde de belirgin değişikliklerin ortaya çıktığını görüyoruz. İnançlarındaki farklılık serbest zamanlarının değerlendirirken dikkat ettikleri tercih ve beklentilerini de değiştirmiştir. (Zorba, 2002, s.189).

1.4.3. Sanayi Öncesi ve Modern Dönemde Serbest Zaman

Sanayi öncesi toplumlarda serbest zamanın olduğunu, serbest zamanının tarihsel gelişim süreci başlığı altındaki araştırmalarda belirtmiştik. Sanayi öncesi toplumlarda serbest zaman düzensizdi. Çalışma saatlerindeki düzensizlik nedeniyle serbest zaman değerlendirmeleri belirli plan dâhilinde yapılamıyordu. Çalışma saatlerinden arta kalan zamanlarını bireyler daha çok aileleri ile birlikte değerlendirmekteydi. Sanayi öncesi dönemde toplumsal birlikteliklerin oluşması ve bireylerin bir araya gelmesi zordu. Bir dönem çalışma dışı artan serbest zamanlara işverenler ve ekonomistler göz dikmişti. İşçilerin serbest zamanlarını çalışmak için kullanmaları görüşünü benimsediler. Bu sayede üretimin artacağını savundular. O dönemde aksi fikirle serbest zamanı işçiye bırakmanın daha doğru olacağını

savunan, üretim sürecinde kontrol sahibi olmayan işverenlerin serbest zamanı azaltma çabaları başarısızlıkla sonuçlandı (Graefe ve Parker, 1987, s. 25).

Bireylerin başarılı olma güdülerinin toplumların gelişmişlik düzeyleri ile bağlantılı olduğunu görüyoruz. Özellikle az gelişmiş veya gelişmekte olan toplumlar başarının arkasında şans faktörünü görmektedir. Gelişmiş toplumlarda ise başarının arkasında kişisel çalışma ve azmin olduğuna şahitlik ediyoruz. Az gelişmiş veya gelişmekte olan toplumlarda başarılı olmak için gayretli olmak, özverili bir biçimde çalışmak yerine eğlenmeye, az çalışmaya ve dolayısıyla şansa bağlı bir başarı beklentisi vardır. Gelişmiş toplumlar eğlenmek, dinlenmek gibi ihtiyaçlarını planlayıp, başarılı olmak için serbest zamanlarında işlerinin bir kısmını programlamaktadırlar (Karaküçük, 1999, s.4).

Geçmiş dönemlerde din ile ilişkilendirilen serbest zaman kavramı sanayileşme sonrası kapitalizm ile birlikte yeni bir şekil almıştır. İş yaşamından arta kalan zamanlarda bireylerin bir kısmı serbest zamanlarında resim, müzik gibi sanatsal etkinliklere yer vererek değerlendirmiştir (Cunningham, 2016).

Toplumlar ve dönemler arası farklılıklara tarihsel süreçlerde rastlıyoruz. Öyle ki Yakın Çağ döneminde Sanayi Devrimi ile artan makineleşme sonucu, bireylerin çalışma sonrasında arta kalan zamanlarını değerlendirilirken serbest zaman kavramı daha belirgin olarak ortaya çıkmıştır (Spracklen, 2011).

Çalışma şartlarının sanayi devrimi ile gelişmesi sonrasında çalışanların ve ailelerinin yaşam kaliteleri yükselmiştir. Yaşam kalitelerinin yükselmesi için fiziksel ve ruhsal sağlığın muhafaza edilerek sosyal hayatın etkinleştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amacın gerçekleştirilmesi için çalışma dışında geriye kalan zaman, serbest zaman olarak tarif edilmektedir (Torkildsen, 2005).

1870'li yıllarda 2. Sanayi devrimi ile birlikte gelişen teknoloji, sanayileşme ve makineye dayalı çalışma ortamı sonucu insan işgücüne duyulan ihtiyaç azalmaya başlamıştır. 20. yüzyılın başlarında insanların çalışma sürelerinde azalmalar meydana gelmiştir. Bu durum insanların daha fazla boş zaman elde etmesine olanak sağlamıştır (Demirel, 2009, s.14).

Yirminci yüzyılda sanayideki ilerlemelerinin yanı sıra teknoloji, ulaşım ve esnek çalışma saatlerinde yaşanan gelişmeler ile birlikte insanlar, daha fazla boş zamana sahip olarak bireysel aktivitelere daha yoğun katılmaya başlamıştır. Bu bağlamda kişisel gelişimlerini desteklediklerini düşündükleri etkinlikler ile yaşamlarında iyi hissetmeye başlamışlar ve tatmin duygusunu geliştiren serbest zaman kavramı ortaya çıkmıştır (Rojek, 2005, s.32).

Batı endüstrileşmesi ile birlikte, ilk zamanlarda çalışan insana dinlenmeyi bile çok gördü. Maalesef, onu sömürerek çalıştırmayı yegâne amaç edindi. İlerleyen dönemlerde çalışma saatleri dışında bir “boş zaman” ayırmak işverenlerce de kabul edilmek zorunda kaldı. Bu durum bize batı toplumlarındaki sanayileşme ile birlikte “boş zaman” kavramının yaygınlaştırılmasının sosyal ve ekonomik yapılarıdaki gelişmeler sonucunda olduğunu göstermiştir (Şener, 2012, s.150).

Üretim ve çalışma şartlarının etkin olduğu bu yüzyılda ilk olarak entelektüel kesim veya iyi gelirli ailelerin sahip olduğu boş zaman kavramı, diğer sosyal sınıflara yayılarak kapsamını genişletmiş ve spor, sanat, eğlence temalı faaliyetlerin hızla yayılmasına olanak sağlamıştır (Cross, 2006, s.631).

Bu dönemde çalışma ve zorunlu görev saatlerinin düşmesiyle birlikte bireyselleşme ve kendini gerçekleştirme rollerini artıran insan, geleneksel alışkanlıkların dışına çıkarak boş zaman etkinliklerini bireysel olarak planlamaya başlamıştır. Boş zaman etkinlikleri sonucunda ekonomik giderler meydana gelmiş ve tüketim toplumu kavramı ortaya çıkmıştır. Ayrıca daha fazla bireyselleşen toplum, dinsel inanışların yanı sıra bağımsız düşüncelerle yaşam tarzında farklı eğilimler göstermeye başlamıştır (Prescott, 1986, s.12).

Yirminci yüzyıl boyunca boş zaman olanakları artan insanın en büyük kazanımlarından birisi seyahat imkânlarının daha elverişli hale gelmesi olmuştur. Özellikle küreselleşme ile açılan sınırlar ve ulaşımda yaşanan gelişmeler sayesinde belirli bir ekonomik kapasiteyle boş zamana sahip her insan seyahatlere katılmaya başlamıştır. Ancak ortaya çıkan salgın hastalıklar, Dünya savaşları, siyasi sorunlar, etnik sebepler ve ekonomik krizler gibi olumsuz etkenler boş zaman faaliyetlerini bazı dönemler durma noktasına getirmiştir. Sonraki süreçlerde psikolojik ve sosyolojik açıdan hep daha iyisini arayan insan, boş zaman faaliyetlerine katılımını artırarak devam ettirmiştir (Hill ve Metcalfe, 2003, s.317).

1.4.4. Dünyada ve Ülkemizde Öğrencilerin Ders Dışı Zamanlarda Serbest Zaman Etkinliklerine Katılımı Durumu

Prokopenko (1987) “İnsan gücü en değerli kaynaktır.” sözü ile Japonya, İsviçre gibi doğal kaynaklardan yoksun birçok gelişmiş ülke için, en büyük ve önemli kaynağın insan ve onun yetenekleri olduğunu fark etmiştir. Bu sebeple sağlık ve serbest zamanlara verilen önem, hastalıklar ile mücadele ve yaşam süresinin verimli geçirilmesi, sağlıklı yaşam standartlarının iyileştirilmesi ile ülkeler gelişmişliklerini sürdürmektedir (Derman, 1994).

Havighurst, R.J. and Neugarten, B.L. (1975) boş zamanlarını etken, yaratıcı ve olumlu bir biçimde değerlendiren kişilerin toplumsal yerleri de artmaktadır. Örneğin Amerika'da bulunan üniversitelerde ve kolejlerde okuyan öğrencilerden okul dışı faaliyetlere katılımının statüsünün artmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle öğrenciler serbest zamanlarını verimli kullanmak için adeta yarış içindedir. Bu durum ev hanımları içinde aynı şekildedir. Herhangi bir gönüllü kuruluşta serbest zamanını değerlendiren ev hanımlarının da toplumdaki statüsü olumlu yönde değişmektedir (Tezcan, 1993).

Ülkemizde ve Dünyada öğrencilerin ders dışı zamanlarda serbest zaman etkinliklerine katılım durumu, çeşitli faktörden etkilenmekte ve zaman içinde değişim devam etmektedir. Dünya genelindeki duruma bakıldığında; birçok öğrencinin, ders dışı zamanlarını bilgisayar oyunları, sosyal medya, video izleme gibi dijital aktivitelerle geçirdiği görülmektedir. Bu dijital aktiviteler, öğrencilerin zamanlarının büyük bir bölümünü kaplayabilir. İstenilen, öğrencilerin Spor ve fiziksel aktiviteler yapmaları, resim, müzik, tiyatro veya dans gibi sanatsal ve kültürel aktiviteler katılmalarıdır. Bu tür aktiviteler, öğrencilerin yaratıcılıklarını ve kültürel bilincini geliştirmelerine yardımcı olur.

Türkiye'deki genel duruma bakıldığında ise; dijital aktiviteler, özellikle bilgisayar oyunları ve sosyal medya kullanımı, öğrenciler arasında yaygın bir serbest zaman etkinliği olarak görülmektedir. Bu aktiviteler, özellikle pandemi döneminde daha da arttığı bilinmektedir. Türkiye'de gençlerin serbest zamanlarını değerlendirebilecekleri Futbol, basketbol, voleybol spor sahaları oldukça yaygındır. Yürüyüş, bisiklet sürme ve doğa yürüyüşleri gibi doğa aktivitelerini yapmak isteyen ülkemiz gençliğine sunulan imkânlar bir hayli fazladır. Sanatsal ve kültürel etkinlikler açısından okul içi veya okul dışı kurumlar tarafından açılan müzik kursları, resim atölyeleri ve tiyatro grupları gibi faaliyetlerde mevcuttur. Ayrıca, kitap okuma ve sinemaya gitme gibi kültürel etkinlikleri tercih edebilecekleri fırsatlar geçmişle kıyaslandığında her geçen gün artmaktadır.

Özellikle son dönemde bireyler açısından iş yoğunluklarının ve zorunlu uğraşların artmasından dolayı, zamanı nerede nasıl geçireceğimizi planlamak daha önemli hale gelmiştir. Çünkü zamanımızı verimli ve etkin kullanamazsak, geriye dönüp sonrasında tekrar kullanmamız imkânsızdır. Zaman kullanılmadığı takdirde depolanamayan, saklanamayan, çoğaltılamayan, sadece kullanılan ve sonrasında yitirilen bir kavramdır (Baltaş, 1987).

Ülkemizde gençlerin aktif boş zaman etkinliklerine katılmama nedenlerine baktığımızda maddi yetersizlik, organizasyon eksikliği ve yeterli boş zaman eğitiminin alınmaması gibi etkenleri görüyoruz (Tezcan, 1985).

Serbest zaman denilince Türk halkının anladığı, bireyin günün stresinden uzaklaşmasıdır. Türkler serbest zamanlarını aile üyeleri birlikte vakit geçirme, etkinlikler yapma adına birer fırsat olarak görmektedir. Diğer yandan öğrenciler için ise serbest zaman okul sonrasında evde değerlendiren bireyler açısından farklılık arz etmektedir. Gençler özellikle okul sonrasında serbest zamanlarının çoğunda televizyon izleyerek, internette gezinerek veya sosyal medya sitelerini ziyaret ederek/kullanarak geçirmektedir (Gürbüz, 2018).

Günümüzde bütün ülkelerde devlet bir “hizmet devleti” haline gelmiştir. Aslında “Sosyal devleti” tabiri de bu düşünceyi ifade ediyor. Devletin görevi genel refahı korumak ve geliştirmektir. Boş zaman hizmetleri genel refahın bir parçası olduğundan, devletler bu hizmetleri vatandaşlarına sağlama sorumluluğunu üstlenmiştir.

Bu duruma en güzel örnek MEB ile gençlik spor il müdürlüğü arasında imzalanan protokol gereği düzenlenen cumhuriyet gezileri, gönül köprüsü (MEB, 2008/47 Gen.) ve yaz gençlik kampları gösterilebilir. Öyle ki ilkokuldan başlayıp orta öğretim gençliğini de içine alan bu projeler ile tam bir serbest zaman değerlendirme aktivitesi yapılmaktadır.

Sonuç olarak, öğrencilerin ders dışı zamanlarda serbest zaman etkinliklerine katılımı, kişisel ilgi alanlarına, ailelerin desteklerine, coğrafi konuma ve toplumsal faktörlere bağlı olarak değişmektedir. Sağlıklı bir denge kurmak, eğitim ve kişisel gelişim için önemlidir ve öğrencilere çeşitli fırsatlar sunarak bu dengeyi sağlamak önemlidir.

1.5. Serbest Zaman Kavramı ve Etkileyen Faktörler

Serbest zamanları değerlendirme tercihleri bireyden bireye, toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Bireylerin serbest zamanlarını değerlendirme tercihlerinde, kişisel istek ve beklentileri bireyler arası farklılığın temel sebebidir. Sahip olunan kişisel istek ve beklentilerimizin arkasında içinde yaşanan çevrenin ve özellikle de ailenin etkili olduğu da göz ardı edilmemelidir. Serbest zamanlarımızı değerlendirme tercihlerimizin şekillenmesinde ailemizin ve çevremizin etkisi önemlidir (Kırkpınar, 2004: 18).

Günümüz toplumlarında, gençlerin ve pek tabii ki tüm bireylerin serbest zamanlarını nasıl geçireceğini etkileyen faktörlerden bazıları şunlardır:

- Aile kurumu

- Okul kurumu
- Okul Dışı Kurumlar
- Kitle iletişim araçları, İnternet ve Sosyal ağlar
- Coğrafi (Mekânsal) ve Kültürel Faktörler

1.5.1. Aile Kurumu

Gençlerin kendi kişiliklerini bulması ve menfaatleri yönünde çalışmalar içerisine girmesi son derece gerekli bir durumdur. Bu durum onların çeşitli eksiklikler ve kararsızlıklar içerisinde buldukları çağ içinde ailelerinin rolünü her geçen gün artırmaktadır.

Şener: “Aile kurumunun güçlü ve sağlam oluşunun toplum üzerindeki olumlu tesiri, teorik bir iyimserlik değil, geçmiş hayatımızda görülmüş canlı bir örnektir.” diyerek aile kurumunun gençlerin sosyalleşmesinde, ileriki yaşantılarının sağlam temeller üzerine kurulmasında önemine dikkat çekmiştir. (Şener, 2012, s. 40)

Serbest zaman değerlendirme etkinliklerini birey için ilk olarak ailesi planlar ve uygular. Birey serbest zamanlarını planlarken ailesinden edindiği değerler ve normlardan etkilenir. Bireyin sahip olduğu tutum ve davranışların öğrenildiği ilk yer ailesidir. Dolayısıyla serbest zamanlarını nerede, nasıl geçireceğinin ilk olarak gözlemlendiği yerde bireyin ailesi olmaktadır (Özçalıküşu,1999: 22, 23).

Ailenin çocukluktan itibaren kişiye serbest zamanlarını geçirme konusunda rehberlik etmesi çok önemlidir. Çünkü sonraki yaşlarda serbest zaman etkinliklerine katılanların sayısı, gençliğinde boş zaman etkinliklerine devam edenler ile hiç yapmayanlar kıyaslandığında daha fazla olduğu görülmüştür. (Gökmen vd., 1985: 18). Bu bakımdan bireye boş zaman etkinliklerinde ailenin rehberlik etmesi beklenen bir durumdur.

Küçük yaşta elde edilen her türlü davranış, deneyim ve bilgi, bireyin gelecekteki yaşamında sahip olacağı kişiliğinde etkili olur. Örneğin tüm gününü evinde geçiren, sokağa arkadaşlarının yanına neredeyse hiç çıkmayan, tüm serbest zamanlarını evde pasif olarak, ekran başında geçiren çocuğun güçlü bir kişilik geliştirmesini, etkin olarak serbest zamanlarını değerlendirmesini beklemek gerçekçi bir yaklaşım olmaz. Bireyin küçük yaşta kazanması gereken sosyalleşme seviyesinin ileriki yaşlarda rekreasyon faaliyetlerine katılımını biçimlendirdiğini örneklerle görmekteyiz (Gökmen ve ark., 1985: 10,23-86).

Serbest zaman faaliyetlerine katılımın şekillendiği dönemin en önemli unsuru ailedir. Ailesi fiziksel, sosyal etkinliklere ne kadar fazla katılıyorsa gençte o derece etkinlikte bulunacaktır.

Ailesinin sosyo- ekonomik durumu ülke ortalamasında ve ya üstünde ise o aile de büyüyen gençte birçok serbest zaman etkinliğine katılabilecektir. Sinemaya, tiyatroya, spor salonlarına, oyun salonlarına ve daha birçok serbest zaman etkinliğine katılabilecek ekonomik özgürlüğü, ona bu fırsatları fazlasıyla sunacaktır.

Ailelerin gençlerin serbest zaman etkinliklerine katılımı ve seçimleri üzerinde güçlü bir etkisi vardır. Aile, gençlerin eğitiminde serbest zaman etkinliklerini geliştirebilen ve destekleyebilen bir kurumdur. Ailenin özellikleri, ebeveynlerin eğitim düzeyi ve çocuklara karşı tutumları, gencin aile kurumu aracılığıyla öğrenmesini ve serbest zaman etkinliklerine katılımını etkilemektedir (I. Gençlik Şurası 1989: 4).

Avusturalya'da yapılan çalışmaya göre serbest zamanların aileler açısından nasıl değerlendirildiğine baktığımızda sahip olunan sosyo-ekonomik düzey ile doğrudan bağlantılı olduğunu görmekteyiz. Araştırmanın ortaya çıkardığı sonuca baktığımızda düşük gelirli ailelerin serbest zamanlarında aile içi eğlenceleri seçtiklerini görüyoruz. Orta gelirli aileler, çocuklarının alışkanlıklarının yararlı olmasına dolayısıyla başarılı olmalarına odaklandıklarını fark ediyoruz. Orta gelirli ailelerin çocukları bunun için aktif serbest zaman etkinliklerinde daha çok yer almaktadır. Orta gelirli ailelerde göze çarpan bir diğer husus ise ailelerin çocuklarının spor başarıları ile övündüğüdür. Son olarak gelir ve kültürel düzeyi yüksek olan aile bireyleri entelektüel açıdan daha planlı ve yararlı etkinlikler ile serbest zamanlarını doldurmaktadırlar (Harrington, 2015).

1.5.2. Okul Kurumu

Antik yunan döneminde boş zaman kavramı için kullanılan “schole” kelimesi aynı zamanda okul kavramı yerine de kullanılmaktaydı. “Schole” ile okul ve boş zaman kavramını aynı kelime ifade eden Antik Yunanlıların amacı boş zamanların okul gibi kurumlar aracılığıyla organize edilerek değerlendirilmesine yönelik çalışmalar yapmaktı (Hunnicut, 2006, s. 67).

Öğrenciler zamanlarının çoğunu evde geçirmektedir. Ülkemizde zorunlu eğitim çağının 6 yaş ile 17 yaş arasında olduğunu göz önünde bulundurursak, ev dışında en çok zaman geçirilen yerin okullar olduğunu görmekteyiz (Doğutaş ve Doğutaş, 2017). Okullar özellikle bireylerin sosyalleşmesi açısından çok etkin kurumlardır. Okullar öğrencilerine serbest zamanlarını değerlendirme imkânları sağladığı ölçüde sağlıklı sosyalleşmeye katkı sunarlar. Binbaşıoğlu'na göre, “Okulda da birçok sorunlar, boş zaman fazlalığından oluşur. Bu sebeple, eğitimde boş zaman tehlikelidir.” (Binbaşıoğlu, 1983, s. 208). Eğitim müfredatları

ve okullarımızın fiziksel özellikleri planlanırken bu durum göz önünde muhakkak bulundurulmadır.

Gençlerin zamanlarını değerlendirebilecekleri ve hayata uyum sağlayabilecekleri aile, okul ve okul dışı organizasyonların varlığı her geçen gün artmaktadır. Okullarımızın bünyesinde serbest zamanlarını geçirebilecekleri kütüphaneler, kapalı spor salonları, açık hava spor alanları, okul içinde egzersiz faaliyetlerini yapabilecekleri çok amaçlı salonların varlığı her geçen gün artmaktadır.

Okulların öğrencilerden istediği zorunluklar nedeniyle gençler üzerinde oluşabilecek tekdüzeliğin ve gizli yorgunluğun farkına varmak gerekmektedir. Bu gibi durumların üstesinden gelmek için ise serbest zaman etkinlikleri planlama, katılım sağlama ve onların dinamizmini artırmak, öğrencinin akademik ve toplumsal yaşamına önemli katkılar sağlayacaktır (Erkan, 1975, s.16).

Okulların tüm kademelerinde öğrencinin okul dışı ve müfredat dışı eylemlere katılması onun okul başarısını olumlu bir biçimde etkilemektedir. Ortaöğretim öğrencisi yaş itibarıyla ergenlikten gençliğe adım attığı bir dönemdir. Bu sebeple serbest zamanların değerlendirilmesi daha işlevsel hale gelebilir. Serbest zamanlarında spor, müzik, güzel sanatlar, folklor gibi dallarla uğraşan öğrenciler serbest zamanlarını verimli geçirmeleri ile birlikte, öğrenimlerinde başarılı olmaktadır. Yani serbest zaman eylemlerine etkin olarak katılım, başarıyı tayin eden zihinsel olmayan etkenler arasındadır (Özgüven, 1974 s. 81-82). Ancak yukarıda sözü edilen durum ne yazık ki sadece bir tespit olarak kalmaktadır. Ülkemizde birçok kuşağın serbest zamanlarını pasif ve verimsiz geçirdikleri bir gerçek, bu gerçekliğin sebebi ise serbest zamanları etkin ve verimli kullanma konusunda gerekli eğitimi almamış olmalarıdır.

Öğrencilerin okul ortamında zorunlu yükümlülüklerinden arta kalan serbest zamanlarını kendi istek ve beklentileri yönünde harcayabilmeleri en uygun olanıdır. Bu uygunluğun verimli ve etkin kullanımı açısından zorunluluklar dışında kalan serbest zaman öğrencinin hayatında ciddi bir yer edinmektedir. (Kılbaş, 1994).

MEB eğitim kurumları sosyal etkinlikler yönetmeliğinde öğrencilerin serbest zamanlarını değerlendirme de okullara düşen görev açıkça belirtilmiştir. Yönetmeliğin amacına baktığımızda, “Bilimsel, sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif alanlarda öğrenci kulübü ve toplum hizmeti kapsamındaki etkinlikler ile kamu kurum ve kuruluşları, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları tarafından eğitim kurumlarında yapılacak sosyal etkinliklerin usul ve esaslarını düzenlemektir.” (R.G., 2017, s. 30090).

Kılbaşı, “Gençlerin serbest zamanlarını verimli bir biçimde değerlendirilmesi yasa ile örgün eğitim kurumlarına görev olarak verildiği halde, bu görevin çeşitli sebepler ile okullarda yeterince yerine getirilememekte olduğu belirtmiştir.” şeklinde açıklar (Kılbaşı, 2001)

Uzak doğu ülkesi olan Hong Kong’da bizim ülkemizdeki gibi serbest zamanın değerlendirilmesinde okullara düşen görevler yasa ile belirtilmiştir. Serbest zamanların değerlendirilmesinde okul eğitimi içinde yer verilmektedir. Akademik programlar serbest zaman yönetimi konulu dersler ile zenginleştirilmektedir (Sivan ve Chan, 2012).

Serbest zaman etkinlikleri ile okulların getirdikleri zorunluluklar birbirini tamamlar özellikte olmalıdır. Öğrenciler okulun getirdiği yükümlülükler nedeniyle bazen olumsuz etkilenebilmektedir. Bu tip olumsuzlukları ortadan kaldırmak için bireyin kendi isteği ile katılım sağladığı serbest zaman etkinlikleri okulu, dolayısıyla öğrenciyi tamamlar niteliktedir (Arslan, 1994, s.6-11).

Okullarımızın işlevleri süreç içinde yasalar, yönetmelikler ve uygulamalar gibi etmenler neticesinde değişmektedir. Örneğin eğitim metodu ilk zamanlarda öğretmen merkezli iken zaman içerisinde öğretmenin yanı sıra ders kitaplarının basımı, yardımcı kaynak ve teknik araç desteğinin arttığını görüyoruz. Eğitimin merkezinde sadece öğretmen olmadığını zamanla özellikle de bilimsel ve teknolojik gelişmelerdeki hızlı artış neticesinde eğitimin gerçekleştiğini gözlemliyoruz. Özellikle ülkemizde son yıllarda uygulanmaya çalışılan FATİH Projesi ile dersler artık akıllı tahtalar ve tabletlerle işlenmeye başlamıştır. Bu durum okullarda derslerin işlenişini iyice farklılaştırmıştır. Derslerin işleniş ve kavranışı öğrencilerin ders dışı zamanlarının artmasına sebep olmuştur.

Serbest zamanlarımızı nerede ve nasıl değerlendirebileceğimizi öğrenemezsek bu konuda yeterince eğitim alamazsak etkinliklerimizin çoğunda etkin ve verimli olamayız. Serbest zaman etkinlikleri daha çok pasif olarak gerçekleşir. Karaküçük ve Ekinci’ye göre ülkemizde serbest zaman etkinliklerinin yeterince olumlu ve etkin kullanılamamaktadır (Karaküçük, Ekenci, 1995, s.62-66).

Günümüzde okullar hem öğrencilerin hem de çevredeki toplumun boş zaman eğitimini üstlenmiştir. Akademik ve ders dışı programlar düzenleyerek bunda rol oynadılar. Böylece okul-çevre ilişkileri boş zaman olanakları aracılığıyla gerçekleşmektedir (Tezcan, 1993).

Ülkemizde 2012 yılında MEB tarafından Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü faaliyetlerine başlamıştır. Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü’nün yapmak istediği projelerden biri de “Okullar Hayat Olsun” dur (MEB, 2014/2 Gen.).

1.5.3. Okul Dışı Kurumlar

Serbest zamanı değerlendirme ülkemizde devlet politikası olarak görülmüştür. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kuruluş yıllarında kurumsallaşmış yönetim yapısını oluşturan ve gönüllü birlik modeli olarak örgütlenen Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı (T.I.C.I) 1922-1936) bu görevi yerine getirmiştir. Daha sonra Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı (T.I.C.I) 1936 yılında devlet kontrolüne geçerek “Türk Spor Kurumu” olarak çalışmalarına devam etmiştir (Ağaoğlu ve ark., 2005).

Serbest zaman kavramı, günümüzde eğitim konusunu etkileyen faktörlerden biridir. Özellikle iş ve eğitim dışında geçen zamanın değerlendirilmesi ve buna uygun imkân ve şartların hazırlanması, toplumdaki bilgi ve kültür seviyesini de etkileyebilecek niteliktedir. Aile kurumu dışındaki etkinliklerin ve aktivitelerin gerçekleştiği ortamlarda bireylerin daha nitelikli yetiştirildikleri gözlemlenmektedir (Şener, 2012, s.45). Bu durum okul ve aile dışı kurumların serbest zaman değerlendirmedeki rolünün önemini daha da gözler önüne sermektedir.

Okuyan gençlik için eğitim sisteminin pek boş zaman bırakmamasını ilkokuldan başlayarak öğrencilerin devamlı bir rekabet ve yarış içinde olmaları sebebiyle, gençlerin kendilerine ayıracak zamanları kalmamaktadır. Eğitim sistemi nedeniyle sürekli bir planlama içinde olmak ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkiler meydana getirmektedir. Bu sebeple okul ve okul dışı resmi kurumlara büyük bir iş düşmektedir. Serbest zamanların etkin ve verimli kullanımını için becerileri geliştiren kurslar, sportif faaliyetler, sanat ve kültürel etkinlikler planlanabilir (Heyet, 1986, s.214).

Gençlik politikalarıyla birlikte bazı gençlik hizmetleri de gelişmektedir. Kuruluşu 2003 yılına dayanan gençlik merkezleri, Gençlik ve Spor Bakanlığın kurulması ve gençlere yönelik politikaların daha sağlam bir şekilde belirlenmesinin ardından tüm Türkiye’de yayılmaya başlamıştır. Bugün Gençlik ve Spor Bakanlığı bünyesinde, 81 ildeki şehir merkezlerinde 155, ilçelerde 309 olmak üzere toplam 464 gençlik merkezi bulunuyor. Bunun yanı sıra sayısı 363’e ulaşan Genç Ofisler aracılığıyla da gençlik merkezi faaliyetlerine ulaşamayan gençlere yönelik faaliyetler yürütülüyor. Gençler, talep ettikleri birçok faaliyete bu merkezler aracılığıyla ulaşabiliyor. (<https://gsb.gov.tr>, E.T. 25/10/2023)

Okul dışı kurumlardan bir tanesi olan Gençlik ve Spor Bakanlığının bünyesinde yer alan Gençlik merkezlerinin kuruluş amaçları şunlardır;

- Gençlerin ahlaki ve insani değerlere sahip, sosyal sorumluluk bilinci yüksek bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlamak,
- Gençleri sosyal, kültürel, sanatsal, bilimsel ve sportif faaliyetlere yönlendirmek,
- Gençlerin kişisel, sosyal ve psikolojik gelişimine katkıda bulunmak,
- Gençlere rehberlik ve danışmanlık hizmetleri sunmak,
- Gençleri zararlı alışkanlıklara karşı bilinçlendirmek ve gençlerin çeşitli aktiviteler içinde yer alarak sosyal beceri kazanmasını sağlamaktır (R.G., 2022, s. 31847).

Gençlik merkezleri bu amaçlar doğrultusunda tarihi ve kültürel gezi programları, kamplar, kurslar, gönüllülük etkinlikleri, sportif faaliyetler gibi hizmetler yürütmektedir. Serbest zaman değerlendirme noktasında gençlerin zamanını boşa harcamaması bu süreçte yeni bilgi ve beceri edinmesi, gönüllük aktiviteleri ile toplumsal gelişime katkı sunması, bilinçli ve uygun birer yurttaş olarak birey haline gelmesi için gençlik merkezlerinin geliştirilmesi bakanlığın mevzuatında güncellenerek yerini almaktadır.

S.N.	SPOR DALI	TEMSİLCİ	S.N.	SPOR DALI	TEMSİLCİ
1	Atıcılık Ve Avcılık	Be.... Tür...	19	İzcilik	Ay.... Çet...
2	Atletizm	Val... Kar...	20	Judo	Ham... Can...
3	Badminton	Dav.... Uz..	21	Karate	İbr.... Dam...
4	Basketbol	Bül... Tan....	22	Kayak	Mus... Çet....
5	Bilardo	Müj... Ulu...	23	Kızak	Abd.... Gün...
6	Bisiklet	İsm.. İl...	24	Kick Boks	Fur... Mun...
7	Bocce Bowling Dart	Tan... Şan...	25	Masa Tenisi	Rec.... Es...
8	Boks	Hak.... Kol..	26	Muay Thai	Em.... Sar...
9	Cimnastik	Meh... Öz...	27	Okçuluk	Se.... Ca...
10	Hokey	İly... Çel...	28	Otomobil Spor..	Bur... Tur...
11	Dağcılık	Ha... Es...	29	Oryantiring	Mus.... Ku...
12	Eskrim	Ay... Cey...	30	Satranç	Akın Ateş
13	Güreş	Yaş... Çet...	31	Taekwando	Er... Yüc...
14	Görme Engelliler	Sad.... Özt..	32	Tenis	Ah... Ulu....
15	Halk Oyunları	Yıl... Ka...	33	Voleybol	Ni...Çav....
16	Hava Sporları	Fer.... Yıl....	34	Vücut Gel. Ve Fit.	Sin... Hay....
17	Hentbol	Bah... Gül...	35	Yüzme	Em.... Gar....
18	Herkes İçin Spor	Seb... Şan...	36	Wushu Kungfu	Tah... Pa...

Tablo 1: Bolu Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü 2023 Dönemi Spor Dalı Temsilcilikleri

Kaynak: (<https://bolu.gsb.gov.tr/Sayfalar/810/325/il-spor-dali-temsalcileri.aspx>. E.T. 30/11/2023)

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Bolu Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü aktif olarak 36 tane spor dalında hizmet vermektedir. İl müdürlüğü vereceği hizmetler için kullanacağı tesisler bakımından da oldukça zengindir. Örneğin; 2 adet Yüzme havuzu (1 yarı olimpik, 1 tam olimpik), 4 adet spor salonu (6 adet iç saha), 2 adet atletizm sahası, 1 adet Jimnastik salonu, 4 adet standart ölçülerde futbol sahası, 5 adet tenis kortu tesisleri bulunmaktadır.

Gençlik Merkezleri, gençlerin ruh ve beden sağlığını korumak, güven duygularını artırmak, işbirliği ve yardımlaşma gibi beceriler kazandırmak, yasalara bağlı ve saygılı bireyler yetiştirmek için çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Ayrıca Gençlik Merkezleri, farklı genç gruplarının ihtiyaçlarını da dikkate alarak gençlerin, kendi potansiyellerini gerçekleştirebilmelerine ve sosyal hayatın her alanına etkin katılımını sağlamaya çalışmaktadır (R.G., 2022, s.31847).

Gençlik Merkezlerinde ayrıca, müzik çalışmaları, tiyatro çalışmaları, gazete yayın çalışmaları, konferans seminer çalışmaları, halk oyunları, izcilik kampları, geziler, resim, elişi, okuma, tiyatro, havacılık, fotoğrafçılık, koleksiyonculuk, lisan, matematik, öğrenimi ve ilkyardım kursu gibi faaliyet alanları mevcuttur (Pehlivan, 1993, s.15-16).

S.N.	KURS ADI	S.N.	KURS ADI
1	Koşarak Oryantiring	16	Üç Boyutlu Şekillendirme
2	Dart - Okçuluk	17	Yüzey Süslemeci
3	Satranç (1.seviye başlangıç, 1. Seviye	18	Hüsn-i Hat
4	Bağlama	19	Kumlama Tekniği İle Resim
5	Drama - Diksiyon	20	Resim Sanat Eğitimi
6	Türk Halk Oyunları (Yöresel)	21	Fotoğraf Çekimi
7	Piyano Eğitimi	22	Tezhip
8	Gitar Eğitimi (Popüler gitar)	23	Kaligrafi-1
9	Keman Eğitimi	24	Kumlama Resimde Natürmort
10	Ney Eğitimi	25	Temel Robotik Ve Kodlama
11	Org Eğitimi	26	Web Tasarım
12	Semazen Eğitimi	27	Grafik Ve Animasyon
13	Uygulamalı Tiyatro	28	İleri Excel Geliştirme ve Uyum Eğitimi
14	Klasik Gitar Eğitimi	29	Diksiyon
15	Akrilik Boya Resim	30	Arduino

Tablo 2: Bolu Halk Eğitim Merkezi 2023 Dönemi Açılabilir Kursların Listesi

Kaynak: (<https://boluhem.meb.k12.tr>. E.T. 24/02/2023)

2022-2023 Eğitim Öğretim yılında Bolu İli Halk Eğitim Merkezi tarafından planlanan bilimsel, kültürel, sanatsal, sosyal ve sportif faaliyetlerden 30 farklı kurs ismi listede yer almaktadır.

Halk eğitim merkezlerince planlanan etkinliklere katılım incelendiğinde, etkinlik türlerine göre bireylerin boş zamanlara bakış açılarının farklılaştığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu farklılıkların temelinde bireysel deneyimler, sahip olunan zaman, ilgi ve sarf edilen emek gibi etmenler bulunmaktadır. MEB, Halk Eğitim Merkezleri ile yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilen eğitimlerin amaçları arasında kişilerin serbest zamanlarını etkili geçirmeleri ve herhangi bir mesleki eğitimi olmayanlara yönelik tamamlayıcı ve yetiştirici mesleki eğitimler verilmesi vardır. Etkinliklerin planlandığı merkezlerde, isteklilerin demografik özellikleri, toplumun ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır (Öztürk, 2020). Okul dışı kurumların faaliyetlerine baktığımızda karşımıza çıkan durum resmi devlet kuruluşu olan Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü bünyesinde İl Spor Müdürlükleri ve Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü bünyesinde Halk Eğitim Merkezleri de çeşitli serbest zaman etkinlikleri yapmaktadırlar şeklinde açıklanabilir (Pehlivan, 1993, s.14).

Dünyada daha çok gönüllü birliklerle yürütülen serbest zaman aktiviteleri, ülkemizde devlet kontrolünün etkisinde kalmış, özel birliklerce henüz yürütülmeye çalışılmamaktadır. Gençlik ve Spor Müdürlükleri, gençlik kampları, gönüllü kuruluşlar, genellikle büyük şehirlerde açılan kapalı spor salonları, oyun kulüpleri vb. tarafından yürütülmektedir (Zorba, 2002, s.189).

Devlet kurumlarının özellikle de vatandaş ile doğrudan ilişki halinde olan yerel yönetimler ile merkezi idarenin vatandaşın tek başına üstesinden gelemeyeceği etkinlikler için gereken yatırımlar, kamu kurumlarınca yapılmaktadır. Devlet kurumlarının bu amaçla hizmete sunduğu açık veya kapalı birçok etkinlik alanını görmekteyiz (Karaküçük, 1999).

Ayrıca yerel yönetimlerin yani belediyelerinde serbest zaman etkinlikleri için yapması gerekenler yasa ile belirtilmiştir. Örneğin 1580 sayılı Belediye Kanununun 33. maddesinde, " Halk için kütüphane ve okuma salonları açmak, çocuk bahçeleri, oyun ve spor yerleri yapmak, " gibi görevler yer almaktadır (R.G., 1930, s. 1471).

1.5.4 Kitle İletişim Araçları, İnternet ve Sosyal Ağlar

Kitle iletişim araçları, geniş kitleleri kendine çeken, onların zihinsel ve ruhsal gelişimlerine, ideallerine ve yaratıcı güçlerine etki edebilen, onları iyiye, doğruya, güzele,

bazen kötüye ve yanlış yönlendirebilen, yığın kültürü oluşturabilen araçlardır. (Tör, 1966).

Kitle iletişim araçlarının tarihi süreç içinde hızla gelişmiştir. Geçmişten günümüze telgraf, telefon, telsiz, radyo ve televizyon araçları olarak sürekli yenilenmiştir. Ekonomik gerçekliklerin yapısı, bu teknolojileri biçimlendirmiştir. Radyo ile tek bir ses dünyayı dolaşırken buna görüntü eklendi; konuşan kişilerin giysileri, jest mimikleri dünyayı dolaşmaya başladı. 20. Yüzyılın sonuna doğru televizyon tüm dünyayı fethetti. Bu gün televizyonun yanında internet bağlantısı da yer almıştır. Her iki kitle iletişim aracının etkilediği insan sayısı milyarlarla ifade edilebilir (Tamer, 1983, s.12).

Serbest zamanlar faaliyetlerinde kitle iletişim araçlarının özellikle televizyonun önemli bir yer tuttuğunu biliyoruz. McLuhan, 1950’lerde kitle iletişim araçlarının egemen kültürü pekiştirici özelliğini öne çıkarırken, 1960’larda ise televizyonun dünyayı tek bir evrensel köye dönüştüreceğini savunur. McLuhan bu tanımlamasında bireylerin serbest zamanlarında ilgilendikleri ya da maruz kaldıkları kitle iletişim araçları ve tabii ki de televizyonun “teknolojik belirleyiciliğe dayanan iyimserlik” anlayışına yaslandığını görüyoruz (Büyükaslan A, Kırık A. M, 2013, s.18).

Bu etkileşim olumlu veya olumsuz da olabiliyor. Kitle iletişim araçları serbest zamanlarda çok önemli bir yere sahiptir. Bu yüzden bu teknolojik araçların insanlığın hangi amaçları için kullanıldığı çok önemlidir.

Televizyon programlarının düzenleme ve yayınlanma mantığını anlamak, serbest zaman ve kitle iletişim araçları arasındaki ilişkiyi daha iyi anlamamızı sağlar. Programları yayınlama mantığının izleyici tarafından bilinmesi gerekir. İzleyicilerin belli programları belli vakitlerde izleyebilmesi için zamanını planlayacaktır (Kaplan, 1992, s.28). Zorunlu ihtiyaçlarından sonra kalan serbest zamanında televizyonda nelerin olduğunu bilmesi hedeflenmiştir. Bu nedenle televizyon programcıları izleyicinin vaziyetine, günlük hayatın akışına göre programlarını ayarlamaya dikkat derler.

Ortaöğretim gençliği için yapılan televizyon programlarının düzenleme ve yayınlama mantığı da serbest zamanlar hedef alınarak ayarlanmaya çalışılır. Öğrenciler okulda iken daha çok ev hanımlarına yönelik programları yapılır. Öğrencilerin, eve gelip zorunlu ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra yayınlanacak programlar planlanır. Televizyon yapımcıları serbest zamanları hedef alarak programlarını yaparlar. Bunlar; yerli, yabancı

diziler, talk showlar, sinema filmleri, yarışma programları, müzik, spor ve eğlence programlarıdır.

Tüm kitle iletişim araştırmacıları tarafından, en fazla seyircinin ekranları başında bulunduğu varsayılan akşam saat 19.00 ile 23.00 saatleri arasında yayınlanan programların, bir ailenin tüm bireyleri göz önünde bulundurularak yayınlanması gerektiği belirtilmektedir. Televizyonun daha geniş bir kitleye seslenebilmek için mücadele verir. Bu saatler aynı zamanda serbest diye tanımlayabileceğimiz saatler olarak tanımlanabilir. Bunu bilen televizyon programcıları, daha fazla seyircinin ilgisini çekebilmek için, iddialı diziler, eğlence programları, sinema filmleri, yarışma programları gösterme gayretindedir. Kitle iletişim araçlarının, kullanımının artmasıyla paralel olarak, yeni alışkanlıklara ve tutumlara sahip bir gençliğin ortaya çıktığı söylenebilir. Dijital teknolojiyle kuşatılmış ortamlarda yetişen gençler, kendinden önceki nesillere göre bilişsel, sosyo-kültürel ve serbest zaman alanlarında farklılıklar göstermektedirler (Akgül. B. 2011 s.39).

Akıllı telefon kullanımında gözlenen durum özellikle çocukların ve ergenlerin kullanımın yaygın olmasıdır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun yaptırdığı bir araştırma (2010) Türkiye'de cep telefonu sahibi olma oranının %90,0 olduğunu göstermiştir ve bu oran kentlerde %92,8 ve kırsal alanda %85,0'tir (TÜİK). Bu da cep telefonunun gençler arasında oldukça yaygın olduğunu göstermektedir (Şar, 2013).

Serbest zamana faaliyetlerini belirleyen en önemli bir diğer etken, internet ve sosyal ağlar olmuştur. Öyle ki android işlemci telefonlara sahip olmak kolaylaştıkça serbest zamanların çoğu sosyal ağlarda gezinerek geçmektedir.

Günümüzde ortaöğretim gençliğini artık evde tutan televizyonun yanında hatta daha güçlü olarak bilgisayar, dolayısıyla internet olmuştur. Öyle ki sadece evde değil dışarıda kafede, gidilirse misafirlikte, her yerde tabletler, cep telefonları serbest zamanları geçirmede birer araç olma yolunda hızla ilerlemektelerdir.

Günümüzde ise tüm insanlığın ve araştırmamızın da odak noktasını oluşturan gençlerin serbest zamanlarını çoğunu kitle iletişim araçları, televizyon, internet bağlantılı bilgisayar, tablet ve özellikle de artık 7 den 70'e her cepte bulunan telefon ile ekran başında geçirdiğini gözlemliyoruz. Toplam nüfusa göre hücreli mobil bağlantıların oranı 2023 yılında bir önceki yıla göre % 3,2 artarak % 95,4 olmuştur. (We Are Social, 2023).

Toplumların gelişmişlik düzeyleri ile serbest zamanların değerlendirme biçimleri arasında doğrudan ilişki vardır. Öyle ki gelişmiş toplumların, gelişmemiş toplumlara bakarak

serbest zaman etkinliklerinin nasıl değerlendirileceği konusunda daha fazla düşündükleri görülmektedir. Bu durum sonucunda kişisel ve toplumsal farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Serbest zamanı etkin ve verimli kullanan toplumların, görece olarak daha az stresli ve kaygıdan uzak olduğunu da varsayabiliriz (Karaküçük, 1997, s.50).

Günümüzde yapılan araştırmalarda göstermiştir ki öğrenciler zamanlarının büyük çoğunluğunu sosyal medyada geçirmektedir. Bu durum kontrol edilemezse akademik başarıyı olumsuz etkilemesi ve öğrencilerin dikkatlerinin dağılması gibi olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir.

Serbest zamanların teknoloji ve internetin bilinçli olmayan kontrolsüz kullanımına bağlı olarak ortaya çıkan, davranışsal bağımlılıklar, oyun oynama bozukluğu, kumar oynama bozukluğu, sosyal medyanın ve akıllı telefonun aşırı kullanımı gibi bağımlılık yapıcı alt davranışlarla kendini gösteren bağımlılık türü teknoloji bağımlılığı artmaktadır.

İnternet bağımlılığının nedenlerine bakıldığında sosyalleşme gereksinimi önemli bir neden olarak görülebilir. Kişilerin gerçek kimliklerini saklayarak kendilerini olduklarından farklı bir şekilde göstermeleri, tanınmamanın verdiği rahatlıkla düşüncelerini açıkça paylaşabilmeleri, yüz yüze iletişim yerine internet iletişimini daha kolay bulmaları sosyalleşme ihtiyacını karşıladığından bireyler internete yönelmektedirler.

Sosyal medya her ne kadar birçok riski de beraberinde getirirse de çözüm olarak sosyal ağları kullanmamak bir seçenek değildir. Çok sayıdaki fırsat sosyal medyadan yakalanmaktadır. Kullanıcıların birçoğu sosyal medyanın risklerinden haberdardır (Büyükaslan A, Kırık A, M., 2013 s.37).

Kitle iletişim araçlarının yukarıdaki örnekteki gibi faydalı taraflarının yanında, kişinin zamanını çok fazla alıp, onu pasif hale getiren zararlı tarafları da vardır. Gencimizin zamanının, özellikle serbest zamanının çoğunu kitle iletişim araçları başında geçirmesi, gencin gelişmesini olumsuz etkiler. Gencin yapıcı, gelişmeye yönelik faaliyetlerde bulunmasını önler.

1.5.5. Coğrafi (Mekânsal) ve Kültürel Faktörler

Çankırı Karatekin Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrencilerin, serbest zaman değerlendirme tercihleri ile yaşadıkları bölge arasında bağlantı olduğu bulunmuştur. Şehir merkezinde yaşayan öğrencilerin, kırsal bölgelerde yaşayan öğrencilere göre, serbest zaman aktivitelerinden daha fazla yararlandıkları bulgusuna varılmıştır (Arslan, 2011).

Bireylerin yaşadıkları yerleşim yerine bakılarak, İl, İlçe, Büyükşehirlerde yaşayan bireylerin katıldıkları aktiviteler açısından bariz farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır.

Kentleşme ve sanayileşme sonucunda değişen toplumsal yapı ve beraberindeki yaşanan bölgedeki imkânlar, serbest zaman etkinlik tercihlerini de değiştirmiştir. Gelişen toplumlardaki kültürel değişiklikler, ailenin ve okulun, çocuk ve gencin yetişmesindeki rolü ve işlevinin yanı sıra mekânsal olarak yaşanan bölgede var olan resmi ya da resmi olmayan örgütlerin varlığının önemini de artırmaktadır (Tanır, 2009, s.9). Bolu ilindeki Gençlik İl Müdürlüğüne bağlı tesislerin varlığı serbest zaman değerlendirmelerinde güçlü bir seçenek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Serbest zamanların düzenlenmesi eğlendirici yeni modelleri ortaya çıkarmıştır. Toplumsal yapıdaki değişiklikler ile birlikte kentleşme oranının etkisiyle bireylerin serbest zaman tercihleri de değişti. Geleneksel serbest zaman etkinliklerinde yer alan aile piknikleri, kitap okuma vb. etkinliklerin yerini, coğrafi (mekânsal) farklılıklar da göz önünde bulundurularak, zaman, yer, gelir ve istek gibi etmenler ile birlikte değişen yeni serbest zaman etkinlikleri almıştır (Afyon, 1997, s. 5-6).

Gözaydın, çalışmasında yaşanan semti sosyal ve sportif tesislere yakın olduğu için tercih edilmesinde önemli bir etken olduğunu göstermiştir. Çalışma sonucunda, öğrencilerin serbest zamanlarını değerlendirme tercihlerini çevresel özelliklere yönelik tercih etmeleri nedeniyle bu tür tesislerin serbest zaman tercihlerinde etkili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Gözaydın, 2001, s. 92).

Gençlik Spor Genel Müdürlükleri her yıl gerek uluslararası alanda, gerekse de ülke içinde birçok sportif etkinlik içeren turnuvalar, şampiyonalar düzenlemektedir. Gençlik Spor Genel Müdürlükleri bünyesinde faaliyet gösteren spor federasyonları da yıl içerisinde birçok sportif etkinlik içeren organizasyonlar düzenlemektedir. Ulusal gençlik kampları ülkemizin değişik bölgelerinden gençleri bir araya getirerek, hoşgörü ortamı içerisinde aralarında güçlü dostluk bağları kurmalarını sağlayacaktır. Ülkemizin geleceği olan gençler, aynı zamanda Anadolu'nun zengin tarihsel ve kültürel birikimini daha yakından tanıyacaklar ve yeni yaşam deneyimi kazanacaklardır. Ülkemizde serbest zaman etkinlik hizmeti sunan kulüpler, metropol olarak adlandırdığımız büyük ve kalabalık şehirlerde bulunmaktadır. Bu kulüpler insanlara serbest zamanlarını verimli hale dönüştürme fırsatı vermekte, onları iş yaşam ve geçim sıkıntısından bir parçada olsa uzaklaştırmaya çalışmaktadır (Zorba, 2002, s. 189).

Bolu ili de iki büyük metropolün arasında yer alması ve yerel imkânlarının yeterince fazla olması sebebiyle serbest zaman etkinliklerinde zengin bir çeşitliliğe sahiptir.

Nüfus artış oranının serbest zaman etkinliklerine katılım açısından olumlu veya olumsuz etkileri görülebilmektedir. Nüfusu artış hızı özellikle kentlerde serbest zaman etkinlikleri için düzenlenmesi gereken parkların, spor tesislerinin, oyun alanlarının, gençlik merkezleri ve diğer benzer tesislerin hizmetlerinin yetersiz kalmasına sebep olabilmektedir (Karaküçük, 1999).

Günümüzde şehir hayatı ne yazık ki bireyi, doğal ortamlardan uzaklaştırmıştır. Teknolojik aletlerin kullanımının artması, aşırı stresli ve uzun çalışma ortamları, okul ve iş ortamlarındaki uygulanan gereğinden fazla disiplin, katı kurallar ve hareketsizlik, yaşanan yerleşim alanı ile yakından ilişkidir.

Kentin nüfusunun kalabalık olması sanayideki gelişmişlik düzeyi göç alması vb. durumlar serbest zaman etkinliklerini doğrudan etkilemektedir. Kentin gürültüsü, yoruculuğu ve kirliliği insanı bunaltmaktadır (Karaküçük, 1999). Bolu ilinin nüfus yoğunluğu, doğal güzellikleri ve sanayideki gelişmişlik durumu gibi özelliklerine baktığımızda serbest zaman etkinliklerinde tercih edilecek birçok imkânın olduğunu görebiliyoruz.

Milli parklar, deniz, plaj, vahşi hayat, dağlar, ormanlar, kaplıcalar, doğal değerler (peri bacaları gibi), göller, nehirler daha birçok düzenlenmiş ve ya doğal ortamların bulunması serbest zamanları değerlendirmeye teşvik etmektedir (Karaküçük, 1999). Bolu ili milli parklar, dağlar, ormanlar, kaplıcalar, göller gibi birçok doğal ve düzenlenmiş alanlara sahiptir. Bu durum bireylerin yaşadıkları bölgenin serbest zamanlarını geçirebilecekleri alanlar açısından zenginliğinin bir fırsat olarak görülmesine sebeptir. Bu alanların olması sağlık, mutluluk getirecek serbest zaman etkinliklerini planlamak açısından önemlidir.

1.5.6. Etkin Serbest Zamana Katılımı Etkileyen Faktörler

Serbest zamanın değerlendirilmesini etkileyen üç farklı engelin olduğu ileri sürülen bir teori geliştirilmiştir. Bu teoriye göre birinci engel, Kişiden (intrapersonal) kaynaklanan engellerdir. Kişisel engellerin temelinde ilgi eksikliği, endişe, depresyon, öz-yeterlilik gibi iç etmenler vardır. İkinci engel kişilerarası (interpersonal) engellerdir. Kişiler arası engellerin ortaya çıkaran kişinin dışındaki diğer bireyler ile arasında var olan iletişimidir. Üçüncü engel ise yapısal engellerdir (structural). Bu engeller, kötü hava, tesislerin varlığı gibi kişiden bağımsız olan engellerdir (Crawford ve ark., 1991).

Diğer bir çalışmada da serbest zaman faaliyetlerine katılımı etkileyen yukarıdaki ayrıma benzeyen üç faktör göze çarpmaktadır. İlk olarak bireysel faktörler denilince akla gelen bireyin davranışları, ihtiyaçları, yetenekleri ve kişiliği gibi kişisel özellikleridir. İkinci olarak, içinde yaşanılan çevresel şartlara bağlı olarak bireylerin sahip oldukları meslekleri, sosyal yapı gibi özelliklerdir. Üçüncü olarak ise bireye imkân sağlayan destek ve fırsat faktörlerini görürüz. Bu faktörler etkinlikler için gerekli olan kaynakların, programların, tesislerin uygunluğu ve kalitesi gibi özelliklerdir (Torkildsen 2005).

İnsanların sahip oldukları gelir düzeyleri ile katıldıkları serbest zaman etkinlikleri arasındaki etkileşim bariz bir şekilde farklılık göstermektedir. Gelir düzeyi düşük olanlar fazla harcama gerektirmeyen daha pasif etkinlikleri tercih ederken, gelir düzeyi yüksek olanlar ise daha pahalı ve aktif etkinlikleri tercih etmektedir. Gençliği meşgul etmek veya memnun etmek için düşünce ve yeteneklerini geliştirmekten çok, duygularını tatmin eden etkinlikler (şölenler, gençliğin seyirci oldukları spor etkinlikleri, gençliğin salt dinleyici oldukları konferanslar ve toplantılar) düzenlenmektedir. Daha çok katılımcılar bu tip etkinliklerde pasif durumdadır. Genelde bu tip etkinliklerin kişilik gelişimine katkı sağladıklarını veya yardımcı olduklarını söylemek her zaman için doğru değildir. Gençler yalnızca dinleyen, eğlenen ve izleyen olmayıp; düşünen, üreten ve kendini ifade etme çabası içinde olan toplumsal bir gruptur. Gençlerimizin, toplum hayatına katılan, kendini geliştiren ve geleceğine yöne vermeye gayret eden dinamik bir kitle olduğunu unutmamalıyız (Şener, 2012, s.151).

Toplum ve toplumun ferdi olan bireyler serbest zamanlarını değerlendirme şekli aynı gibi görülmektedir. Fakat toplumun ve yaşanan yerin örf, adet, anane, kültür, yaşam tarzı, iklimi, coğrafyası bireyler arasında serbest zamanı değerlendirmede farklılıklar yaratmaktadır. Bu farklılıklar bireylerin serbest zaman değerlendirme aktivitelerine katılımında teşvik edici olurken engelleyicide olduğu görülmektedir (Demirel ve Harmandar, 2009).

2. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

2.1. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmamız, Bolu il merkezinde bulunan liselerin 9. 10. 11. ve 12. Sınıflarında öğrenim gören öğrencilerin serbest zamanlarını nasıl değerlendirdikleri ve serbest zamanlarını değerlendirmeye ilişkin tutumlarını ortaya koymak amacıyla nicel verilerin toplanması yoluyla gerçekleştirilmiştir.

Nicel veriler ilişkisel tarama modeli kullanılarak elde edilmiştir. İlişkisel tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekilde betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır. Araştırmada alan araştırması yapıldıktan sonra “Kişisel Bilgi Anketi” ve “Boş Zamanlar Tutum Ölçeği” uygulaması yapılmıştır. Araştırma yapılacak konu, evren belirlendikten sonra “Basit Tesadüfi Örneklem” yöntemi ile öğrenci sayısı ve okul sayısı belirlenmiştir. Belirlenen öğrencilere, geliştirilen anket araştırmacı tarafından gerekli izinler alındıktan sonra çevrimiçi olarak hazırlanan Google formlar yardımıyla uygulanmıştır (Karasar, 1999, s. 77). Araştırmanın amacı, çok sayıda obje veya insana ilişkin bazı betimlemelerde bulunmaksa, tarama modeli en uygun modeldir (Balcı, 1995).

2.2. Araştırmanın Modeli

Araştırma ilişkisel tarama modeli referans alınarak uygulanmış ve betimsel bir çalışma niteliğindedir. İlişkisel tarama modelinde iki değişkenin birbirine göre değişimleri gözlenmektedir.

Araştırma içerisinde yer alan kişilik anketinde yer alan sorular ilişkisel tarama modeline göre doğru bağlam kurmak amaçlanarak hazırlanmıştır. Kişilik değerlendirme anketinde öğrenciler kendilerine ve ailelerine ait demografik ve özel durumlarını tanımaya yönelik sorulara yanıt vermişlerdir. 9. 10. 11 ve 12. Sınıf lise öğrencilerinin boş zamanları hakkında yanıtladıkları sorular doğru bağlamda incelenerek ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyleri ile öğrencilerin cinsiyeti, okul türü ve sınıf seviyesi gibi parametreler ile karşılaştırılmıştır.

2.3. Evren ve Örneklem

Araştırmamızın evrenini 2022-2023 eğitim öğretim yılında Bolu Merkez ilçesinde öğrenim gören orta öğretim öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmamızda örneklem olarak,

evren içerisinde basit tesadüfi yöntem ile seçilen 560 öğrenciye ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin sayısal dağılımı aşağıdaki tablolarda görülmektedir.

Bağımsız Değişken	F	%	
Sınıf seviyesi	9. sınıf	159	28,3
	10.sınıf	137	24,4
	11.sınıf	149	26,3
	12.sınıf	116	20,6
	Toplam	560	100,0

Tablo 3: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sınıf Seviyelerine Göre Sayısal Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bağımsız Değişken	F	%	
Cinsiyet	Kadın	217	38,6
	Erkek	343	61,0
	Toplam	560	100,0

Tablo 4: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Sayısal Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bağımsız Değişken	F	%	
Gelir Durumu	İyi	200	35,7
	Orta	322	57,5
	Kötü	38	6,8
	Toplam	560	100,0

Tablo 5: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Aile Gelir Durumlarına Göre Sayısal Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bağımsız Değişken	F	%	
Lise Türü	Meslek Lisesi	78	13,9
	Anadolu Lisesi	95	17,0
	Fen Lisesi	72	12,9
	Sosyal Bilimler Lisesi	79	14,1
	Anadolu İmam Hatip Lisesi	84	15,0
	Özel Lise	63	11,3
	Spor Lisesi	89	15,9
	Toplam	560	100,0

Tablo 6: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Eğitim Gördükleri Lise Türlerine Göre Sayısal Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmacı tarafından geliştirilen 16 sorudan oluşan “Kişisel Bilgi” anketi uygulanmıştır. “Kişisel Bilgi” anketinin yanında Ragheb ve Beard (1982) tarafından geliştirilen 36 adet sorudan oluşan “Leisure Attitude Scale: LAS”. “Boş Zaman Tutum Ölçeği” nin Akgül ve Gürbüz (2010) tarafından Türkçe ’ye uyarlanmış versiyonu kullanılmıştır.

Çalışmada kullanılacak ölçek, Akgül ve Gürbüz (2010) tarafından belirlenen faktörler referans alınarak çalışma yürütülmüştür. Boş Zaman Tutum Ölçeği, (1) bilişsel (2) duyuşsal (3) davranışsal olmak üzere 12’şer maddeden oluşan 3 alt boyuttan meydana gelen ölçek toplamda 36 maddeden oluşmaktadır. Katılımcıların Ölçekte yer alan soruları 5’ li Likert tipi ile “Kesinlikle Katılmıyorum – Katılmıyorum – Kararsızım – Katılıyorum – Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde yanıtlamaları istenmiştir.

Ölçekten en az 36 puan ve en fazla 180 puan alınabilmektedir. Ölçeğin alt boyutlarının güvenilirlik katsayıları (Cronbah Alfa) 81 ile 92 arasında değişmektedir (Akgül ve Gürbüz, 2010). Aynı ölçek Akyüz (2015) tarafından uygulanmış ve iç tutarlılık katsayıları alt boyutlar bazında 83 ile 87 arasında olduğu ve ölçeğin toplam güvenilirlik katsayısının ise 92 olduğu görülmüştür. Bu çalışmada da ölçeğin Cronbah Alfa katsayısı, bilişsel alt boyut için 85, duyuşsal ve davranışsal alt boyutlar için 86 olarak ölçülürken; ölçeğin geneli için güvenilirlik katsayısının 93 olduğu bulunmuştur. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısının yüksek olması ölçekte bulunan maddelerin birbiri ile tutarlı ve aynı özelliğin öğelerini değerlendirmeyi hedefleyen maddelerden oluştuğunu göstermektedir (Çelik, 2014).

2.5. Verilerin Toplanması

Çalışmada kullanılan veri toplama araçları 2 bölümden oluşmaktadır. 1. bölümde Kişisel Bilgi Anketi, 2. bölümde ise “Boş Zaman Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Gerçekleştirilen bu çalışmada 2022-2023 Eğitim Öğretim Yılı’nda Bolu il merkezindeki liselerin 9. 10. 11. ve 12. Sınıflarında öğrenin gören 14-18 yaş aralığındaki gönüllü 560 öğrenci basit tesadüfi yöntem ile seçilmiştir. Seçilen öğrenciler tarafından uygulanan anket ve ölçek çevirim içi ve gönüllü olarak doldurulmuştur.

2.6. Verilerin Analizi

Elde edilen bulgular IBM SPSS 26 programı yardımı ile bağımsız değişkenler ile bağımlı değişkenlerden en önemli görülenler ele alınarak karşılaştırılmıştır. Yapılan analizler sonucunda elde edilen veriler kavramsal çerçevede yazılanlar ile mukayesesi gerçekleştirilmiştir.

Araştırma içerisinde elde edilen veriler analiz edilirken öncelikle bir değişken ile ilgili sayısal veriler derlenmiştir. Veri havuzu içinde bağımsız değişkenlere göre frekans, yüzde ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerler elde edilerek bağlam içerisinde karşılaştırmalar yapılmıştır. Bolu ilinde eğitim gören orta öğretim seviyesinde 560 öğrenciye uygulanan kişilik özellikleri anketinden elde edilen sonuçlar ile boş zaman tutum ölçeği etkileşim içinde incelenmiştir. Serbest zaman tutumlarının öğrencilerin kişilik özelliklerine, demografik aile yapılarına ve çevrenin fiziksel şartlarına göre değişip değişmediği t-test ve ANOVA testleri ile değerlendirilmiştir. Araştırmada elde edilen veriler ölçeğe ilişkin değişkenler korelasyon analizine tabi tutulmuştur ve değişkenler arası ilişkiler belirlenmiştir. Korelasyon sonuçları pozitif (+) veya negatif (-) elde edilmiştir bu sayede korelasyonun yönü belirlenmiştir.

2.7. Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Veri toplama araçlarının uygulanması için Bolu İl Milli Eğitim Müdürlüğü’ne başvurularak gerekli onay alınmış ve uygulamaya başlanmıştır. Anket uygulaması Google form ile çevirim içi olarak yapılmış ve bu uygulama esnasında katılımcılara araştırmanın konusu hakkında verilecek bilgiler ve anketin doldurulmasında dikkat edilmesi gereken kurallar yazılmıştır.

2.8. Problem Cümlesi

Orta öğretim öğrencileri, boş zaman tutumları çerçevesinde, serbest zamanlarını verimli ve etkin bir şekilde kullanabilmekte midir?

2.8.1. Alt Problemler

- Orta öğretim öğrencilerinin cinsiyetlerinin, serbest zaman faaliyetlerine katılım tutumlarında (bilişsel, duyuşsal ve davranışsal alt boyutlara göre) etkisi var mıdır?
- Orta öğretim öğrencilerinin eğitim gördükleri sınıf seviyesinin, serbest zaman faaliyetlerine katılım tutumlarında (bilişsel, duyuşsal ve davranışsal alt boyutlara göre) etkisi var mıdır?
- Orta öğretim öğrencilerinin aile gelir düzeylerinin, serbest zaman faaliyetlerine katılım tutumlarında (bilişsel, duyuşsal ve davranışsal alt boyutlara göre) etkisi var mıdır?
- Orta öğretim öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türünün, (Anadolu-fen-sosyal bilimler-İmam hatip-meslek liseleri –özel liseler) serbest zaman faaliyetlerine katılım tutumlarında (bilişsel, duyuşsal ve davranışsal alt boyutlara göre) etkisi var mıdır?
- Orta öğretim öğrencilerin boş zamanlarını özel akademik kurs, özel ders, özel kişisel gelişim kursları gibi akademik faaliyetlerde geçirmeleri serbest zaman faaliyetlerine katılım tutumlarında (bilişsel, duyuşsal ve davranışsal alt boyutlara göre) etkisi var mıdır?
- Orta öğretim öğrencilerinin ekran başında geçirdikleri sürenin, serbest zaman faaliyetlerine katılım tutumlarında (bilişsel, duyuşsal ve davranışsal alt boyutlara göre) etkisi var mıdır?
- Orta öğretim öğrencilerinin ekran başında yaptıkları aktivitenin serbest zaman faaliyetlerine katılım tutumlarında (bilişsel, duyuşsal ve davranışsal alt boyutlara göre) etkisi var mıdır?

2.9. Hipotezler

- Orta öğretim öğrencilerinin cinsiyetinin, serbest zaman faaliyetlerine katılım tutumlarında bilişsel, duyuşsal ve davranışsal alt boyutlara etkisi vardır.

- Orta öğretim öğrencilerinin eğitim gördükleri sınıf seviyesinin, serbest zaman faaliyetlerine katılım tutumlarında bilişsel, duyuşsal ve davranışsal alt boyutlara etkisi vardır.
- Orta öğretim öğrencilerinin aile gelir düzeylerinin, serbest zaman faaliyetlerine katılım tutumlarında bilişsel, duyuşsal ve davranışsal alt boyutlara etkisi vardır.
- Orta öğretim öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türünün, (Anadolu-fen-sosyal bilimler-İmam hatip-meslek liseleri –özel liseler) serbest zaman faaliyetlerine katılım tutumlarında bilişsel, duyuşsal ve davranışsal alt boyutlara etkisi vardır.
- Orta öğretim öğrencilerin boş zamanlarını özel akademik kurs, özel ders, özel kişisel gelişim kursları gibi akademik faaliyetlerde geçirmeleri serbest zaman faaliyetlerine katılım tutumlarında bilişsel, duyuşsal ve davranışsal alt boyutlara etkisi vardır.
- Orta öğretim öğrencilerinin ekran başında geçirdikleri sürenin serbest zaman faaliyetlerine katılım tutumlarında bilişsel, duyuşsal ve davranışsal alt boyutlara etkisi vardır.
- Orta öğretim öğrencilerinin ekran başında yaptıkları aktivitenin serbest zaman faaliyetlerine katılım tutumlarında bilişsel, duyuşsal ve davranışsal alt boyutlara etkisi vardır.

2.10. Sayıtlar

Öğrencilerin ankete isteyerek katıldıkları ve soruları anlayarak, net bir şekilde yanıtladıkları varsayıldı. Araştırmada, üzerinde çalışma yapılan örneklem grubunun evreni belirgin özellikleriyle yansıttığı, araştırmada kullanılan ölçme araçlarının, ortaöğretim gençliğinin boş zamanların tutumlarını tespit etme gücünü taşıdığı, araştırmaya grubunun kişisel bilgi formunda yer alan sorulara ilişkin verdikleri bilgileri doğru yansıttıkları varsayılmıştır.

2.11. Sınırlılıklar

Yapılan bu araştırma, 2022–2023 Öğretim yılında, Bolu il merkezi sınırları içinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı, 6 devlet ve 1 özel ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören ve anket sırasında ulaşılabilen 14–18 yaş arası 600 öğrenci ile sınırlıdır.

Yapılan bu araştırma, ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilere uygulanan ölçekte yer alan sorular ile sınırlıdır.

Araştırma sonuçları, alan yazın incelenmesi sonucunda ulaşabilen bilgiler ve araştırmaya katılan öğrencilerden elde edilen verilerin analizi ve yorumlanması ile sınırlıdır.

3. BÖLÜM: ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN BULGULAR

Bolu ili Merkez ilçesinde öğrenim gören 560 orta öğretim öğrencisinden elde edilen bulgular, kişisel bilgi envanterindeki demografik özelliklerle, “Boş Zaman Tutum Ölçeği” ne göre belirlenen farklılıklar ve “Boş Zaman Tutum Ölçeği” nin alt parametreleri arasındaki korelasyon ilişkilerine göre değerlendirilmiştir.

	N	Minimum	Maximum	Ortalama	Std. Sapma
Duyuşsal	560	12,00	60,00	45,2286	0,35148
Bilişsel	560	12,00	60,00	45,2946	0,34464
Davranışsal	560	12,00	60,00	41,2286	0,36786
Genel boş zaman tutumu	560	36,00	180,00	131,7518	0,94242

Tablo 7: BZTÖ Puanlarının Lise Öğrencilerinin Boş Zaman Tutumlarının Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Araştırmadan elde edilen verileri analizleri doğrultusunda Tablo 7’de incelendiğinde lise öğrencilerinin boş zaman tutumlarının ($\bar{x}$ =131,7518; ss =0,94242) olduğu görülmektedir. Duyuşsal, bilişsel ve davranışsal alt ölçekler değerlendirildiğinde her alt ölçeğin 560 öğrenci üzerinde incelendiği görülmektedir. Duyuşsal alt ölçeğe göre ortalama 45,2286, bilişsel alt ölçeğe göre ortalama 45,2946 ve davranışsal alt ölçeğe göre ortalama 41,2286 olarak hesaplanmıştır.

	Cinsiyet	N	Sıra ortalama	Sıra toplam	Z	U	P*
Bilişsel	Kadın	217	299,95	65088,50	-2,266	32995,50	0,023*
	Erkek	343	268,20	91991,50			
Duyuşsal	Kadın	217	294,98	64011,50	0,091	34072,50	0,091
	Erkek	343	271,34	93068,50			
Davranışsal	Kadın	217	289,28	62773,50	0,307	35310,50	0,307
	Erkek	343	274,95	94306,50			

Not: N=kişi sayısı, $\bar{x}$ =ortalama, U=Mann-Whitney U, * $p<0,05$

Tablo 8: BZTÖ Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ve Mann-Whitney U Test Sonuçları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Boş Zaman Tutum Ölçeği alt boyutlarından alınan puanlar üzerine yapılan Mann-Whitney U test sonuçları lise öğrencisi katılımcıların cinsiyetine göre BZTÖ alt boyutları bakımından anlamlı bir fark göstermediğini ortaya koymaktadır. Ölçeğin üç faktöre ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri ile cinsiyete göre faktör bazında yapılan Mann-Whitney U test sonuçlarına göre, katılımcıların BZTÖ bilişsel alt boyutu puanlarında $p>0,05$ 'e göre lise öğrencilerinin bilişsel tutumunda cinsiyete göre anlamlı bir fark vardır ($p<0,05$).

Davranışsal tutum alt ölçeğine göre incelendiğinde kız öğrencilerin davranışsal tutumunun erkek öğrencilerden daha fazla olduğu belirlenmiştir. Bilişsel tutum alt ölçeğine göre incelendiğinde kadın öğrencilerin bilişsel tutumunun erkek öğrencilere göre daha fazla olduğu belirlenmiştir. Duyuşsal tutum alt ölçeğine göre ise kadın öğrencilerin duyuşsal tutumlarının erkek öğrencilere göre daha fazla olduğu belirlenmiştir. Fakat istatistiksel analizler sonucu elde edilen verilere göre duyuşsal ve davranışsal alt ölçeğe göre elde edilen kadın ve erkek öğrenci verilerinin sayısal değerleri birbirine oldukça yakın elde edildiği için anlamlı bir fark yok şeklinde değerlendirilmektedir.

	Sınıf	N	Sıra Ortalama	ss	X ²	P*
Bilişsel	Lise 1	159	260,19	7,98269	6,899	0,075
	Lise 2	137	270,50	8,93829		
	Lise 3	148	305,75	7,27359		
	Lise 4	116	287,94	8,35980		
Duyuşsal	Lise 1	159	271,15	7,59579	4,690	0,196
	Lise 2	137	265,56	9,15116		
	Lise 3	148	303,42	8,08687		
	Lise 4	116	281,71	8,44601		
Davranışsal	Lise 1	159	271,03	7,81348	3,032	0,387
	Lise 2	137	283,68	8,87640		
	Lise 3	148	297,81	8,93249		
	Lise 4	116	267,63	9,37988		

Not: N=kişi sayısı, x=ortalama, ss=standart sapma, * $p<0,05$

Tablo 9: BZTÖ Puanlarının Sınıf Seviyesi Değişkenine Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ve Kruskal-Wallis Test Sonuçları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Boş Zaman Tutum Ölçeği alt boyutlarından alınan puanlar üzerine yapılan Kruskal-Wallis test sonuçları lise öğrencisi katılımcıların buldukları sınıfa göre BZTÖ alt boyutları

bakımından anlamlı bir fark göstermediğini ortaya koyulmuştur ($p>0,05$). BZTÖ alt boyutlarından elde edilen puanlardan oluşan doğrusal bileşenlerden elde edilecek puanların katılımcıların lise sınıflarına bağlı olarak değişmediğini göstermektedir. Lise öğrencisi katılımcıların BZTÖ bilişsel alt boyutu puanlarında, duyuşsal alt boyutu puanlarında ve davranışsal alt boyutu puanlarında yaşa göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Bilişsel tutum alt ölçeğine göre bilişsel tutumu en yüksek olan sınıf seviyesi lise 3 en az olan sınıf seviyesi ise lise 1 olarak belirlenmiştir. Duyuşsal tutum alt ölçeğine göre duyuşsal tutumu en yüksek olan sınıf seviyesi lise 3 ve en düşük olan sınıf seviyesi lise 2 olarak belirlenmiştir. Davranışsal tutum alt ölçeğine göre değerlendirildiğinde davranışsal tutumu en yüksek olan sınıf seviyesi lise 3 olarak belirlenirken en düşük olan sınıf seviyesi lise 4 olarak belirlenmiştir. Sonuçlara bakıldığında genel bir değerlendirme ile boş zaman tutumu en yüksek olan sınıf seviyesi lise 3'tür.

	Gelir Durumu	N	Sıra ortalama	ss	X ²	P*
Bilişsel	İyi	200	262,85	7,38788	5,572	0,062
	Orta	322	286,32	8,38821		
	Kötü	38	324,11	9,81366		
Duyuşsal	İyi	200	267,26	7,88851	2,785	0,248
	Orta	322	285,42	8,45111		
	Kötü	38	308,50	9,35821		
Davranışsal	İyi	200	266,62	8,17356	2,468	0,291
	Orta	322	286,99	8,88482		
	Kötü	38	298,55	9,71471		

Not: N=kişi sayısı, x=ortalama, ss=standart sapma, * $p<0,05$

Tablo 10: BZTÖ Puanlarının Aile Gelir Düzeyine Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ve Kruskal-Wallis Test Sonuçları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Boş Zaman Tutum Ölçeği alt boyutlarından alınan puanlar üzerine yapılan Kruskal-Wallis test sonuçları lise öğrencisi katılımcıların aile gelir düzeylerine göre BZTÖ alt boyutları bakımından anlamlı bir fark göstermediğini ortaya koymaktadır ($p>0,05$). Bu bulgu, BZTÖ alt boyutlarından elde edilen puanlardan oluşan doğrusal bileşenlerden elde edilecek puanların katılımcıların ailelerinin gelir düzeylerine bağlı olarak değişmediğini gösterir. Buna göre, katılımcıların BZTÖ bilişsel alt boyutu puanlarında ($p>,05$), duyuşsal alt

boyutu puanlarında ($p>,05$) ve davranışsal alt boyutu puanlarında ($p>,05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Bilişsel tutum alt ölçeğine göre değerlendirildiğinde kötü gelir durumuna sahip öğrencilerin bilişsel tutumu en yüksek olarak değerlendirilirken gelir durumu iyi olan öğrencilerin bilişsel tutumu en düşük olarak değerlendirilmektedir. Duyuşsal tutum alt ölçeğine göre değerlendirildiğinde kötü gelir durumuna sahip öğrencilerin duyuşsal tutumu en yüksek, iyi gelir durumuna sahip öğrencilerin duyuşsal tutumu en düşük olarak değerlendirilmektedir. Davranışsal tutum alt ölçeğine göre değerlendirildiğinde diğer verileri destekler nitelikte kötü gelir durumuna sahip öğrencilerin davranışsal tutumları en yüksek iken iyi gelir durumuna sahip öğrencilerin davranışsal tutumu en düşük olarak değerlendirilmektedir. Tüm ölçeği kapsayacak değerlendirmede ise alt ölçeklerde uyumlu çıkan kötü gelir durumuna sahip öğrencilerin tutumlarının en yüksek iyi gelir durumuna sahip öğrencilerin tutumları düşük olarak değerlendirilmektedir.

Değişkenler	Seçenekler	N	%
Cinsiyet	Kadın	217	38,8
	Erkek	343	61,3
Sınıf	Lise 1	159	28,4
	Lise 2	137	24,5
	Lise 3	148	26,4
	Lise 4	116	20,7
Gelir Durumu	İyi	200	35,7
	Orta	322	57,5
	Kötü	38	6,8
Lise Türü	Meslek Lisesi	78	13,9
	Anadolu Lisesi	95	17,0
	Fen Lisesi	72	12,9
	Sosyal Bilimler Lisesi	79	14,1
	Anadolu İmam Hatip Lisesi	84	15,0
	Özel Lise	63	11,3
	Spor Lisesi	89	15,9

Tablo 11: Katılımcıların Cinsiyet, Sınıf, Lise Türü ve Gelir Durumu Değişkenlerine Frekans Dağılımları ve Yüzde (%) Değerleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo incelendiğinde katılımcıların %38,8'inin kadın, %61,3'ünün erkek olduğu, lise 1. Sınıfa giden öğrenci sayısının %28,4, lise 2'ye giden öğrenci sayısının %24,5, lise 3'e giden öğrenci sayısının 26,4 ve lise 4'e giden öğrenci sayısının %20,7 olduğu

görülmektedir. Katılımcılar gelir durumuna göre ayrıldığında temel nitelikte iyi gelir durumuna sahip aileler %35,7, orta gelir durumlu aileler %57,5 ve kötü gelir durumlu aileler ise %6,8 olarak belirlenmiştir. Gelir durumu ayrımı asgari ücret altında bütçe ile geçim sağlama kötü, asgari ücret ile geçim sağlama orta ve asgari ücret üstünde bütçe ile geçim sağlama iyi olarak sınıflandırılmıştır.

	Lise Türü	N	Sıra ortalama	ss	X ²	P*
Bilişsel	Meslek Lisesi	78	279,49	8,99166	3,885	0,692
	Anadolu Lisesi	95	263,38	8,25791		
	Fen Lisesi	72	289,26	7,40256		
	Sosyal Bilimler Lisesi	79	261,45	8,74729		
	Anadolu İmam Hatip	84	285,15	7,71212		
	Özel Lise	63	287,46	8,14626		
	Spor Lisesi	89	300,16	7,80992		
Duyuşsal	Meslek Lisesi	78	273,31	9,19725	4,653	0,589
	Anadolu Lisesi	95	279,09	8,41587		
	Fen Lisesi	72	303,69	7,71129		
	Sosyal Bilimler Lisesi	79	263,78	8,92444		
	Anadolu İmam Hatip	84	270,77	8,50463		
	Özel Lise	63	268,98	7,86669		
	Spor Lisesi	89	301,72	7,36454		
Davranışsal	Meslek Lisesi	78	288,92	9,24124	3,911	0,689
	Anadolu Lisesi	95	295,33	9,19811		
	Fen Lisesi	72	269,60	8,18889		
	Sosyal Bilimler Lisesi	79	258,75	8,38102		
	Anadolu İmam Hatip	84	286,77	8,36845		
	Özel Lise	63	295,59	9,86385		
	Spor Lisesi	89	268,81	8,00959		

Not: N=kişi sayısı, x=ortalama, ss=standart sapma, * p<0,05

Tablo 12: BZTÖ Puanlarının Lise Türüne Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ve Kruskal-Wallis Test Sonuçları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Boş Zaman Tutum Ölçeği alt boyutlarından alınan puanlar üzerine yapılan Kruskal-Wallis sonuçları lise öğrencisi katılımcıların lise türlerine göre BZTÖ alt boyutları bakımından anlamlı bir fark göstermediğini ortaya koymaktadır (p>0,05). Bu bulgu, BZTÖ alt boyutlarından elde edilen puanlardan oluşan doğrusal bileşenlerden elde edilecek puanların katılımcıların tercih ettikleri lise türlerine bağlı olarak değişmediğini gösterir. Buna göre, katılımcıların BZTÖ bilişsel alt boyutu puanlarında (p>,05), duyuşsal alt boyutu

puanlarında ($p>,05$) ve davranışsal alt boyutu puanlarında ($p>,05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Bilişsel tutum alt boyutuna göre değerlendirme yapıldığında spor lisesinde yer alan öğrencilerin bilişsel tutumu en yüksek olarak değerlendirilirken, sosyal bilimler lisesindeki öğrencilerin bilişsel tutumu en düşük olarak değerlendirilmektedir. Duyuşsal tutum alt boyutuna göre değerlendirildiğinde en yüksek duyuşsal tutuma sahip öğrencilerin fen lisesinde eğitim gördüğü görülürken, en düşük duyuşsal tutuma sahip öğrencilerin ise sosyal bilimler lisesinde eğitim gördüğü ortaya çıkmaktadır. Davranışsal tutum alt boyutuna göre değerlendirildiğinde davranışsal tutumu en yüksek öğrencilerin özel lisede eğitim gördüğü, en düşük davranışsal tutuma sahip öğrencilerin ise sosyal bilimler lisesinde eğitim gördüğü değerlendirilmiştir.

Boş zaman tutum ölçeğinin tüm alt boyutları değerlendirildiğinde en düşük tutum gelişimi gösteren öğrencilerin sosyal bilimler lisesinde eğitim gördüğü ortaya çıkmaktadır.

	Cinsiyet	N	Sıra ortalama	Sıra toplam	Z	U	P*
Bilişsel	Katılırim	334	45,3054	8,52145	-0,031	37683,000	0,975
	Katılmam	226	45,2788	7,60159			
Duyuşsal	Katılırim	334	281,27	93943,00	-0,136	37486,000	0,891
	Katılmam	226	279,37	63137,00			
Davranışsal	Katılırim	334	41,1976	9,04028	-0,288	37202,000	0,774
	Katılmam	226	41,2743	8,20433			

Not: N=kişi sayısı, x=ortalama, U=Mann-Whitney U * $p<0,05$

Tablo 13: BZTÖ Puanlarının Boş Zamanlarını Özel Akademik Kurs, Özel Ders, Özel Kişisel Gelişim Kursları Gibi Akademik Faaliyetlere Katılma Durumuna Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ve Mann-Whitney U Test Sonuçları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Boş Zaman Tutum Ölçeği alt boyutlarından alınan puanlar üzerine yapılan Mann-Whitney U test sonuçları lise öğrencisi katılımcıların özel akademik kurs, özel ders, özel kişisel gelişim kursları gibi akademik faaliyetlere katılma durumuna göre BZTÖ alt boyutları bakımından bilişsel, duyuşsal ve davranışsal alt boyutlara göre anlamlı bir fark göstermediğini ortaya koymaktadır ($p>0,05$). Bu bulgu, BZTÖ alt boyutlarından elde edilen puanlardan oluşan doğrusal bileşenlerden elde edilecek puanların katılımcıların tercih ettikleri özel akademik kurs, özel ders, özel kişisel gelişim kursları gibi akademik

faaliyetlere katılma durumuna bağlı olarak değişmediğini gösterir. Buna göre, katılımcıların BZTÖ bilişsel alt boyutu puanlarında ($p>,05$), duyuşsal alt boyutu puanlarında ($p>,05$) ve davranışsal alt boyutu puanlarında ($p>,05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Özel akademik kurs, özel ders, özel kişisel gelişim kursu gibi akademik gelişimi destekleyen etkinliklere boş zaman ayıran öğrenciler bilişsel tutum alt ölçeğine göre değerlendirildiğinde akademik faaliyetlere katılan öğrencilerin bilişsel tutumunun yüksek katılmayan öğrencilerin bilişsel tutumu düşüktür. Duyuşsal tutum alt ölçeğine göre değerlendirildiğinde akademik faaliyetlere boş zamanlarında katılan öğrencilerin duyuşsal tutumları daha yüksek, katılmayan öğrencilerin daha düşük olarak değerlendirilmiştir. Davranışsal tutum alt ölçeğine göre değerlendirildiğinde akademik faaliyetlere boş zamanlarında katılmayan öğrencilerin davranışsal tutumu daha yüksek olarak belirlenirken katılan öğrencilerin davranışsal tutumu daha düşük olarak değerlendirilmiştir.

Boş zaman tutum ölçeği genelinde değerlendirildiğinde bilişsel ve duyuşsal tutumun akademik faaliyetler ile arttırılabileceği şeklinde değerlendirme yapılabilir.

Ekran başında zaman geçirme süresi		N	Sıra ortalama	ss	X ²	P*
Bilişsel	0-1 saat	25	247,72	9,31969	5,855	0,119
	2-4 saat	303	295,10	8,11535		
	5-7 saat	149	261,36	7,30578		
	8 ve üzeri saat	83	271,44	9,27748		
Duyuşsal	0-1 saat	25	247,44	9,48894	1,540	,673
	2-4 saat	303	285,91	8,10842		
	5-7 saat	149	278,63	7,51220		
	8 ve üzeri saat	83	274,04	10,0012		
Davranışsal	0-1 saat	25	274,74	10,1245	0,802	0,849
	2-4 saat	303	276,38	8,68887		
	5-7 saat	149	290,49	7,77591		
	8 ve üzeri saat	83	279,34	9,93570		

Not: N=kişi sayısı, x=ortalama, ss=standart sapma, * $p<0,05$

Tablo 14: BZTÖ Puanlarının Ekran Başında Geçirdikleri Süreye Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ve Kruskal- Wallis Test Sonuçları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Boş Zaman Tutum Ölçeği alt boyutlarından alınan puanlar üzerine yapılan Kruskal- Wallis test sonuçları lise öğrencisi katılımcıların ekran başında geçirdikleri süreye göre BZTÖ alt boyutları bakımından anlamlı bir fark göstermediğini ortaya koymaktadır ($p>0,05$). Bu

bulgu, BZTÖ alt boyutlarından elde edilen puanlardan oluşan doğrusal bileşenlerden elde edilecek puanların katılımcıların ekran başında geçirdikleri süreye bağlı olarak değişmediğini gösterir. Buna göre, katılımcıların BZTÖ bilişsel alt boyutu puanlarında ($p>,05$, duyuşsal alt boyutu puanlarında ($p>,05$) ve davranışsal alt boyutu puanlarında ($p>,05$ istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Öğrencilerin ekran başında geçirdikleri süreye göre bilişsel tutum alt boyutu değerlendirildiğinde en yüksek bilişsel tutum 2-4 saat aralığında ekran başında vakit geçiren öğrencilerde görülmüştür. En düşük bilişsel tutum ise 0-1 saat aralığından ekran başında vakit geçiren öğrencilerde görülmüştür. Duyuşsal tutum alt boyutuna göre değerlendirildiğinde 2-4 saat aralığında ekran başında vakit geçiren öğrencilerde duyuşsal tutum en yüksek olarak belirlenmiştir, en düşük duyuşsal tutum ise 0-1 saat aralığında ekran başında vakit geçiren öğrencilerde görülmektedir. Davranışsal tutum alt ölçeğine göre değerlendirildiğinde en yüksek davranışsal tutum 5-7 saat aralığında ekran başında vakit geçiren öğrencilerde belirlenmiştir, en düşük davranışsal tutum ise 0-1 saat aralığında ekran başında vakit geçiren öğrencilerde belirlenmiştir.

Genel ölçek kapsamında değerlendirme yapılacak olursa, bilişsel, davranışsal ve duyuşsal tutum ekran başında geçiren süre ile hassas bir bağlantıya sahiptir. Ekran başında verimli 2-4 saat aralığında vakit geçirmek tutumu arttırıcı etki gösterirken ekran erişimi düşük 0-1 saat olan öğrencilerde ise tutum gelişimi düşük şekilde değerlendirilebilir.

	Ekran kullanımı	N	x	ss	X ²	P*
Bilişsel	Televizyon izlemek	10	269,20	8,09389	2,106	0,716
	Bilgisayar, tablet veya telefonu kullanarak ödev, araştırma vb. yapmak	62	268,11	8,24963		
	Bilgisayar, tablet veya telefonda oyun oynamak	112	266,60	9,04521		
	Bilgisayar, tablet veya telefonda sosyal medya ağlarını kullanmak.(İnstagram, Twiter, Tik-tok.....)	267	284,28	7,41349		
	Bilgisayar, tablet veya telefonda video vb. izlemek	109	293,61	8,92312		
Duyuşsal	Televizyon izlemek	10	48,6000	8,09938	1,279	0,865
	Bilgisayar, tablet veya telefonu kullanarak ödev, araştırma vb. yapmak	62	45,0484	8,84924		
	Bilgisayar, tablet veya telefonda oyun oynamak	112	44,2768	9,99929		
	Bilgisayar, tablet veya telefonda sosyal medya ağlarını kullanmak.(İnstagram, Twiter, Tik-tok.....)	267	45,5318	7,13998		
	Bilgisayar, tablet veya telefonda video vb. izlemek	109	45,2569	8,82169		
Davranışsal	Televizyon izlemek	10	42,5000	7,38241	1,488	0,829
	Bilgisayar, tablet veya telefonu kullanarak ödev, araştırma vb. yapmak	62	40,5323	9,96176		
	Bilgisayar, tablet veya telefonda oyun oynamak	112	40,3571	9,81712		
	Bilgisayar, tablet veya telefonda sosyal medya ağlarını kullanmak. (İnstagram, Twiter, Tik-tok.....)	267	41,8464	7,60261		
	Bilgisayar, tablet veya telefonda video vb. izlemek	109	40,8899	9,37821		

Not: N=kişi sayısı, x=ortalama, ss=standart sapma, * p<0,05

Tablo 15: BZTÖ Puanlarının Ekran Başında Yaptıkları Aktiviteye Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ve Kruskal-Wallis Test Sonuçları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Boş Zaman Tutum Ölçeği alt boyutlarından alınan puanlar üzerine yapılan Kruskal-Wallis sonuçları lise öğrencisi katılımcıların ekran başında yaptıkları aktiviteye göre BZTÖ alt boyutları bakımından anlamlı bir fark göstermediğini ortaya koymaktadır ($p>0,05$). Bu bulgu, BZTÖ alt boyutlarından elde edilen puanlardan oluşan doğrusal bileşenlerden elde edilecek puanların katılımcıların ekran başında yaptıkları aktiviteye bağlı olarak değişmediğini gösterir. Buna göre, katılımcıların BZTÖ bilişsel alt boyutu puanlarında ($p>,05$, duyuşsal alt boyutu puanlarında ($p>,05$) ve davranışsal alt boyutu puanlarında ($p>,05$ istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

		Duyuşsal	Bilişsel	Davranışsal
Duyuşsal	r	1	0,782	0,702
	p	0,000	0,000	0,000
	n	560	560	560
Bilişsel	r	0,782	1	0,532
	p	0,000	0,000	0,000
	n	560	560	560
Davranışsal	r	0,702	0,532	1
	p	0,000	0,000	0,000
	n	560	560	560

Not: r=korelasyon katsayısı, n= kişi sayısı, ***= $p<0,05$

Tablo 16: BZTÖ Puanlarının Duyuşsal, Bilişsel ve Davranışsal Alt Boyutları Arasında Korelasyon Analizi Sonuçları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bu analizde lise öğrencilerinden oluşan 560 katılımcının boş zaman tutum ölçeğinin alt boyutları arasındaki korelasyon ilişkisi araştırılmaktadır. Elde edilen bulgulara göre katılımcıların duyuşsal ve bilişsel alt boyutlar arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı ilişki bulunmaktadır ($r= 0,782$, $p<0,05$). Bulunan korelasyon katsayısının karesi alınarak determinasyon katsayısı hesaplanabilir (R^2). Bu örnek için determinasyon katsayısı $R^2= 0,611524$ 'dür. Bu bilgiye dayanarak duyuşsal alt boyutun yaklaşık %60'ının bilişsel alt boyut ile açıklandığı söylenebilir.

Katılımcıların duyuşsal ve davranışsal alt boyutlar arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,532$, $p<0,05$). Bulunan korelasyon katsayısının karesi alınarak determinasyon katsayısı hesaplanabilir (R^2). Bu örnek için determinasyon katsayısı $R^2= 0,283024$ 'dür. Bu bilgiye dayanarak duyuşsal alt boyutun yaklaşık %30'unun davranışsal alt boyut ile açıklandığı söylenebilir.

Katılımcıların davranışsal ve bilişsel alt boyutlar arasında da pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı ilişki bulunmaktadır ($r= 0,702$, $p<0,05$). Bulunan korelasyon katsayısının karesi alınarak determinasyon katsayısı hesaplanabilir (R^2). Bu örnek için determinasyon katsayısı $R^2= 0, 0,492804$ 'dür. Bu bilgiye dayanarak davranışsal alt boyutun yaklaşık %50'sinin bilişsel alt boyut ile açıklandığı söylenebilir.

Değişkenler	N	%
Yararlanmıyorum	198	35,36
Basketbol sahası	16	2,86
Bilgisayar laboratuvarı	5	0,89
Spor salonu	43	7,68
Voleybol sahası	17	3,04
Kütüphane	38	6,79
Kantin	90	16,07
Okulumuzda serbest zamanlarımızı geçirecek yeterince alan yok	155	27,68

Not: n= kişi sayısı

Tablo 17: Katılımcıların Okul İçinde Ders Dışı Serbest Zamanlarında (Teneffüs, Öğle Arası) Okuldaki Hangi Birimden Yaralanma Durumu Değişkenlerine Göre Frekans Dağılımları ve Yüzde (%) Değerleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların okul içinde teneffüs ve öğle arası gibi serbest zamanlarında neler yaptıklarına baktığımızda % 72, 28 oranında değerlendirebilecekleri imkânları olmasına rağmen, %35.36 yararlanmıyorum, % 16,07 si ise kantinde vakit geçiriyorum demiştir. Katılımcıların %27,68' i ise “okulumuzda serbest zamanlarımızı geçirecek yeterince alan yok” diye yanıtlamıştır.

SONUÇ

Mevcut tez çalışması 560 öğrenci esas alınarak Mann Whitney U ve Kruskal-Wallis testleri ile analiz edilmiştir. Bu testler sonucunda ortaya çıkan bulgular incelendiğinde orta öğretim öğrencilerinin boş zaman (serbest zaman) değerlendirme tutumları kişilik envanteri içerisinde yer alan birçok özellik ile ilişkilidir. Bunlardan başlıcaları: (i) orta öğretim öğrencilerinin cinsiyeti, (ii) eğitim gördükleri sınıf seviyeleri, (iii) aile gelir düzeyleri, (iv) eğitim gördükleri lise türü (Anadolu-fen-sosyal bilimler-İmam hatip-meslek liseleri –özel liseler), (v) zamanlarını özel akademik kurs, özel ders, özel kişisel gelişim kursları gibi akademik faaliyetlerde geçirmeleri serbest zaman faaliyetlerine katılım durumları, (vi) ekran başında geçirdikleri süre, (vii) ekran başında yaptıkları aktivitedir. Bahsi geçen tüm bu parametreler bilişsel, davranışsal ve duyuşsal tutuma alt ölçeği kapsamında analiz edilmiştir.

Ortaöğretim gençliğinin serbest zamanlarını verimli kullanabilmekteyler mi? Problemine yönelik kişilik envanterinde yanıt aradığımız bir diğer soru da okul içinde serbest zamanlarda yararlanılan alanlar nerelerdir sorusudur. Bu soruya yanıt veren 560 öğrencimizden % 35,36'sı herhangi bir alandan “yararlanmıyorum”, % 16,07'si ise “kantin”de vakit geçiriyorum demiştir. Dikkat çeken diğer oran da %27,68 ile “okulumuzda serbest zamanlarımızı geçirecek yeterince alan yok” olmuştur. Okulların çoğunda, seçeneklerde yer alan imkânlar veya daha fazla mevcut iken bu cevabı vermeleri gösteriyor ki öğrenciler tarafından farklı etkinlik alanları düşünülmekte ve istenmektedir. Buda gösteriyor ki genellikle okullarda serbest zamanları geçirecek imkânlar artmasına rağmen, ortaöğretim gençliği, öğle arası ve teneffüs gibi serbest zamanlarında etkin ve verimli etkinlikler içinde yer almamaktadır. Genelde, MEB bakanlığı tarafından, özelde ise okullar tarafından bu durum göz ardı edilmeden gereken önlemler alınmalıdır. 14-18 yaş arası gençliğin etkinlikleri planlanırken okul içinde onların beklentilerine uygun çalışmalar yapılmalıdır.

Orta öğretim seviyesinde eğitim gören çocuklar 2023 yılı yani 21. yüzyıl kapsamında bakıldığında serbest zaman kullanımını günümüzde 45-50 yaş grubunda olan aile üyelerine, akademik öğretilerde bulunan öğretmenlere göre farklı algılamaktadır. Yapılan çalışma kapsamında bu durumun özellikle orta öğretim seviyesindeki öğrencilerin telefon, tablet, bilgisayar ve bunlar aracılığı ile sosyal medya ağlarını kullanımına bağlı olduğu düşünülmektedir. Bolu ili serbest zaman aktiviteleri açısından, orta öğretim seviyesi

öğrencilere hitap eden akademik ve sosyal etkinlikler bakımından gelişmiş illerden biridir. Bu bağlamda orta öğretim seviyesi öğrencilerin tercih ile ekran kullanımına yöneldiği sonucu çıkarılabilir.

Bu tez çalışmasında özgün formu “Free Time Management Scale” olan “Boş Zaman Tutum Ölçeği” kullanılmıştır (C.C. Wu, C.H. Kao, T.C. Huan, W.C. Wang). Bu ölçeğin özelleştirilmesi ve Bolu ilinde eğitim gören orta öğretim seviyesi öğrencilerin kişilik özellikleri kapsamında değerlendirmesini sağlamak amacı ile kişilik envanteri hazırlanmıştır. Kişilik envanteri kapsamında 560 öğrencinin aile yapıları, gelir durumları, akademik aktivitelere katılımları, ekran başında geçirdikleri süre, ekran başında yaptıkları aktivite gibi özel sorular cevap bulmuştur. Analizler de bu iki envanter arasında kurulan ilişki ile incelenmiştir. Kişilik değerlendirme envanteri bu tez kapsamında doğru analiz sağlayabilmek ve hipotezleri sağlam zemine oturtabilmek için özel olarak hazırlanmıştır. Öğrencilerin özellikle boş zamanlarını ekran başında geçirme süreleri ve bu sürelerde verimli aktivitelere yönlendirilip- yönlendirilmedikleri esas hareket noktamız olmuştur.

Araştırma içerisinde elde edilen veriler ile gerçekleştirilen analizler değerlendirildiğinde Boş Zaman Tutum Ölçeği’ ne ait alt boyutlar olan Duyuşsal, Bilişsel ve Davranışsal alt boyutların 560 kişilik lise öğrencileri için dağılımı incelenmiştir. Bahsi geçen bu analizler bilişsel, davranışsal ve duyuşsal tutumların kategorize edilmesi ardından kişilik envanterinde yer alan sorulara verilen cevaplar uyarınca incelenmesi ile gerçekleştirilmiştir. Sözü edilen analizde lise öğrencilerinin boş zaman tutumlarının ortalamasının 131,7518 ve standart sapmanın 0,94242 ($\bar{x}=131,7518$; $ss=0,94242$) olduğu görülmektedir ve her bir alt boyutun ortalama dağılımı benzerdir. Bu ortalama dağılımlar Duyuşsal (45,2286), Davranışsal (41,2286), Bilişsel (45,2946) şeklindedir. Elde edilen bu sonuçlar Boş Zaman Tutum Ölçeği içerisinde değerlendirilen 560 lise öğrencisine ait verinin alt boyutlara göre yakın değerlerde incelendiğini göstermektedir. Yani aile gelir durumları, cinsiyetleri, akademik faaliyetlere katılımları, ekran başında geçirdikleri süre ve gerçekleştirdikleri aktiviteler değişse bile öğrenci bazında incelendiğinde boş zaman tutumları benzerlik göstermektedir.

Kişilik envanterinde başlıca elde edilen veri olan cinsiyet faktörüne göre ölçeğin alt boyutları gözetilerek Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Bu analizde oluşturulan hipotezimiz öğrencilerin cinsiyet değişkeni boş zaman tutumları üzerinde değişken etki göstermektedir. Katılımcıların BZTÖ bilişsel alt boyutu puanlarında $p>0,05$ 'e göre lise

öğrencilerinin bilişsel tutumunda cinsiyete göre anlamlı bir fark vardır ($p<0,05$). Bu da demek oluyor ki kadın ve erkek öğrenciler bilişsel, duyuşsal ve davranışsal tutumlarda aynı sonuçları sunmamaktadır. Sonuçlara bakıldığında alt faktörlerden davranışsal tutumu kız öğrencilerin, erkek öğrencilerden daha fazla olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların BZTÖ bilişsel alt boyutu puanlarında $p<0,05$ 'e göre lise öğrencilerinin duyuşsal tutumunda cinsiyete göre anlamlı bir fark vardır ($Z=-2,266$, $p<0,05$).

Sonuçlara bakıldığında alt faktörlerden bilişsel tutumu kız öğrencilerin, erkek öğrencilerden daha fazla olduğu belirlenmiştir. Bilişsel tutumun yanı sıra duyuşsal ve davranışsal tutumlarda cinsiyet parametresine göre bir fark görülmemektedir. Bu durum davranışsal ve duyuşsal tutumda kadın ve erkek öğrencilerin gelişim seviyesinin neredeyse aynı olduğu şeklinde yorumlanabilir (Denkel ve ark., 2020). Elde edilen sonuçlara göre kurulan hipotez yalnızca bilişsel tutum için desteklenmekte, davranışsal ve duyuşsal tutum için yanlıştır.

Kişilik envanterinden elde edilen bir diğer veri öğrencilerin lise seviyelerine yani yaş değişkenine göre dağılımıdır. Veri toplama aşamasında lise1, lise 2, lise 3 ve lise 4 sınıf seviyesinde öğrencilere sayı eşitliği gözetmeksizin anket uygulanmıştır. Ölçeğin alt boyutları gözetilerek lise seviyelerine göre Kruskal-Wallis analizi yapılmıştır. Bahsi geçen analizde kurulan hipotez öğrencilerin sınıf seviyelerine yani yaş parametrelerine göre boş zaman tutumları değişmektedir. Lise öğrencisi katılımcıların BZTÖ bilişsel alt boyutu puanlarında, duyuşsal alt boyutu puanlarında ve davranışsal alt boyutu puanlarında yaşa göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Yani öğrencilerin farklı sınıf seviyelerinde olmaları tutum gelişimlerinde birbirlerine göre farklı ve anlamlı bir etkiye sahip değildir. Elde edilen bu analiz, 9. Sınıftan 12. Sınıfa kadar olan lise öğrencilerinin yaşlarından kaynaklı sınıf farkı olsa da aynı jenerasyonda olmalarından kaynaklanan bir sonuç olduğu şeklinde yorumlanabilir. 560 öğrencinin tümünün ekonomik düzeyleri, aile eğitim düzeyleri ve sınıf seviyeleri farklılık olsa dahi teknolojik cihazlara erişebilir. Veri grubumuzda sınıf seviyelerinden bağımsız olarak cep telefonu ve televizyon gibi teknolojik cihazlara erişimi tamamen olmayan öğrenci sayısı yoktur. Bu sebeple lise öğrencilerinin boş zaman tutumları sınıf seviyelerine göre değişiklik göstermemektedir (Süzer, 2000).

Kişilik envanterinden elde edilen aile gelir durumları iyi, kötü ve orta olarak sınıflandırılmıştır. Ölçeğin alt boyutları gözetilerek aile gelir durumlarına göre Kruskal Wallis analizi yapılmıştır. Bu analizde kurulan hipotez, aile gelir durumu değişkeni

öğrencilerin boş zaman tutumlarını etkilemektedir. BZTÖ alt boyutlarından elde edilen puanlardan oluşan doğrusal bileşenlerden elde edilecek puanların katılımcıların ailelerinin gelir düzeylerine bağlı olarak değişmediğini gösterir. Buna göre, katılımcıların BZTÖ bilişsel alt boyutu puanlarında ($p>,05$), duyuşsal alt boyutu puanlarında ($p>,05$) ve davranışsal alt boyutu puanlarında ($p>,05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Yani ailelerin gelir durumları ya da öğrencilere aile tarafından ayrılan bütçenin değişkenlik göstermesi öğrencilerin gelir durumuna göre dağılımında fark oluşturmamaktadır. Bu durum her gelir durumuna hitap eden boş zaman değerlendirme aracının günümüzde mevcut olmasıdır. Aileler lise düzeyinde öğrencilere son teknoloji bilgisayar, tablet, televizyon, telefon gibi teknolojik ürünler edindirebilmektedir. Öğrenciler boş zamanlarında yapacakları aktivite tercihlerini verimli kullanmak yerine ekran başında ödev ve araştırma yapmak dışında sosyal medya kullanımı ile değerlendirebilmektedir (Çuhadar ve ark., 2019).

Kişilik envanterinden elde edilen lise türü değişkenine göre alt boyutlar Kruskal- Wallis analizi ile değerlendirilmiştir. Burada kurulan hipotez, öğrencilerin eğitim aldıkları lise türleri değiştikçe boş zaman tutumları etkilenecektir. Bahsi geçen hipotezin oluşturulmasındaki temel motivasyon farklı lise türlerinde eğitim içeriği yani ders kategorileri için ayrılan ders saatleri değişkenlik göstermektedir, bu sebeple farklı vizyonda yetişen öğrencilerin farklı boş zaman tutumu geliştirilebilecekleri düşünülmüştür. Boş Zaman Tutum Ölçeği alt boyutlarından alınan puanlar üzerine yapılan Kruskal- Wallis analizi sonuçları lise öğrencisi katılımcıların lise türlerine göre BZTÖ alt boyutları bakımından anlamlı bir fark göstermediğini ortaya koymaktadır ($p>0,05$). Bolu ilinde yer alan farklı türlerde lise eğitimi gören öğrencilerin almış olduğu dersler değişkenlik göstermektedir. Fakat meslek dersi ağırlıklı, matematik ağırlıklı veya sosyal dersler ağırlıklı eğitim görmek öğrencilerin boş zamanlarını değerlendirecekleri aktivite seçimleri üzerinde önemli derecede etki göstermemektedir (Aslan, 2019).

Kişilik envanterinden elde edilen özel akademik kurs, özel ders, özel kişisel gelişim kursları gibi akademik faaliyetlere katılma durumu değişkenine göre alt boyutlar Kruskal-Wallis analizi ile değerlendirilmiştir. Bu analizde kurulan hipotez, öğrencilerin özel akademik kurs, özel ders, özel kişisel gelişim kursları gibi akademik faaliyetlere katılımı boş zaman tutumlarını etkilemektedir. Boş Zaman Tutum Ölçeği alt boyutlarından alınan puanlar üzerine yapılan Kruskal- Wallis analizi sonuçları lise öğrencisi katılımcıların özel

akademik kurs, özel ders, özel kişisel gelişim kursları gibi akademik faaliyetlere katılma durumuna göre BZTÖ alt boyutları bakımından bilişsel ve davranışsal alt boyutlara göre anlamlı bir fark göstermediğini ortaya koymaktadır ($p>0,05$). Özel akademik kurs, özel ders, özel kişisel gelişim kursları gibi akademik faaliyetlere katılım oranı 560 kişiden oluşan örneklemimizde yüksektir. Boş zaman değerlendirmelerinde bilişsel farkındalık ve duyuşsal alt boyutta anlamsal bir görülmemesinin temel sebebi akademik faaliyetlere katılımda aile faktörünün oldukça yüksek etkinlikte olduğudur. Lise seviyesinde öğrenim gören öğrenciler bireysel özgürlüklerini kazanma çağında olsa da akademik olarak aile ve akademik öğreti sağlayan birikişiler tarafından yönlendirilebilmektedir. Davranışsal olarak doğru yönlendirilen öğrenciler boş zaman tutumlarında daha verimli aktiviteler yapmak ve gelişimlerini sağlamak için bilinç kazanmaktadır (Munusturlar, 2015).

Lise düzeyinde Bolu ilinde öğrenim gören 560 öğrencinin ekran başında geçirdikleri süre ve ekran kullanımında tükettikleri içerikler arasında birlikte değerlendirilmeleri doğru bir sonuç elde etmemize sebep olacaktır. Bu analizlerde kurulan hipotezlerden ilki, öğrencilerin ekran başında geçirdikleri zaman değişkeni boş zaman tutumunu etkilemektedir. Bir diğer hipotezimiz ise, öğrencilerin ekran başında geçirdikleri süre zarfında yaptıkları aktiviteler boş zaman tutumlarını değiştirmektedir. Örneklemimizde yer alan 560 öğrencinin 149'u 5-7 saat arasında ekran kullanmaktadır. Ekran türünün ne olduğundan bağımsız olarak 24 saatlik bir gün içinde ekran kullanım süreleri %20,83 ve %29,16'lık bir orana sahiptir. Uykunun birey gelişiminde temel gereklilik olduğu var sayılarak %33,3'lük bir zaman dilimini kapsadığı hesaplanmaktadır. Gün içerisinde lise düzeyinde öğrenim gören bir öğrencinin neredeyse uyku süresi kadar ekran kullanması boş zaman tutumunu olumsuz etkilemektedir. Elde edilen verilerden de katılımcıların BZTÖ bilişsel alt boyutu puanlarında ($p>,05$, duyuşsal alt boyutu puanlarında ($p>,05$) ve davranışsal alt boyutu puanlarında ($p>,05$ istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Akademik aktivitelerin ya da sosyal aktivitelerin artması elde edilen verilere göre öğrencilerin uyku için ayırdıkları süreden feragat edip ekran kullanımını sabit tuttıkları sonucunu doğurmaktadır (Gül, 2019).

Ekran kullanımının yüksek olduğunu bir diğer analizimizde de açıkça görmekteyiz. Ekran kullanmayan öğrenci sayısı örneklemimizde 0'dır. 267 kişi yani çalışma grubumuzun %47,67'si ekran kullanımını sosyal medya tercihinden yana kullanmaktadır. Boş zaman tutumlarını öğretisi yüksek olan ödev ve akademik çalışmalarda kullanan öğrenci yüzdesi

ise %11,07'dir. Yorumu destekler nitelikte katılımcıların BZTÖ bilişsel alt boyutu puanlarında ($p>,05$), duyuşsal alt boyutu puanlarında ($p>,05$) ve davranışsal alt boyutu puanlarında ($p>,05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Lise düzeyinde öğrenim gören 560 öğrenciye sağlanan teknolojik imkânların boş zaman tutumlarını olumsuz yönde etkilediği sonucuna varılmaktadır (Demirel ve ark., 2022).

Boş zaman tutum ölçeğinin alt boyutları arasındaki korelasyon ilişkisi araştırıldığında duyuşsal, davranışsal ve bilişsel alt boyutların birbirini nasıl etkilediği görülmektedir. Duyuşsal alt boyutun yaklaşık %60'ının bilişsel alt boyut ile açıklandığı, duyuşsal alt boyutun yaklaşık %30'unun davranışsal alt boyut ile açıklandığı ve son olarak davranışsal alt boyutun yaklaşık %50'sinin bilişsel alt boyut ile açıklandığı sonucu elde edilmiştir. Alt boyutlar özellikle davranışsal- bilişsel ve duyuşsal- bilişsel alt boyut etkileşimi anlamlı bir etkileşim yüzdesine sahiptir. Lise düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin boş zaman tutumlarının doğru yönlendirilmesi ve artırılması için tüm alt boyutların geliştirilmesi gerekmektedir. Elde edilen analiz sonuçları söz konusu korelasyon verileri ile desteklenmektedir. Akademik aktivitelere yönlendirilen öğrencilerin davranışsal alt boyutta anlamlı sonuç elde etmesi tüm alt boyutların geliştirilmesi için yeterli değildir ve bu sebeple birçok parametrede ekran kullanımı anlamsız sonuç elde edilmesine sebep olmuştur. Ekran kullanımının önüne geçmek için özellikle MEB bakanlığı tarafından 2023 2024 Eğitim Öğretim yılında sosyal etkinlikler modülü ve sosyal çalışmalara daha fazla yer verilmesi gündeme gelmiştir. Sosyal çalışmalar ile gönüllü olarak bir projede yer alan öğrencilerin toplumdaki statüleri de olumlu yönde değişecektir. (Tezcan, 1993)

Oregon Üniversitesi'nde yapılan bir çalışmaya göre odaklanan bir kişinin dikkati dağıldıktan sonra tekrar odaklanması 20 dakika sürmektedir (Mark ve ark., 2015). Yapılan bu çalışmadan hareketle lise düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin dikkatlerini dağıtan ekran kullanım etmeninin minimuma indirilmesi gerekmektedir. Teknoloji kitlesel olarak bizi ele geçirmiş durumda. Lise çağında ya da daha alt yaş gruplarında eğitim gören öğrencilerin boş zaman tutumlarını geliştirmek ve dikkatlerinin dağılmasını engellemek için aileler ve akademik destek sağlayan bilirkişilerin toplu çalışmalar yapması gerekmektedir. Bireysel ve öğrenci özelinde yapılan düzeltmeler kitlesel olarak boş zaman tutumunu yeterli düzeyde ileri taşıyamayacaktır (Christle ve Yell, 2008).

Öneriler

- Bolu İli Coğrafi (Mekânsal) özellikleri, sosyal kültürel ve sportif tesislerin varlığı açısından zengin kaynaklara sahip olmasını iyi değerlendirmeli, Bolu ilinde yaşayan gençlerin var olan tesislerden azami derecede faydalanması sağlanmalıdır.
- Serbest zamanların etkin ve verimli olarak değerlendirilmesinin, gencin kişilik gelişimi açısından önemini anlatan seminerler düzenlenmeli ve bu seminere özellikle gencin ailesinden ve onlara eğitim veren öğretmenlerden başlanmalıdır.
- Orta öğretim genliğinin serbest zaman aktiviteleri planlanırken, günümüz gençliğinin 40-50 yaş grubundaki ailelerinden ve öğretmenlerinden farklı özelliklere ve imkânlara sahip olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.
- Ailelerin sosyo-ekonomik durumları her ne kadar farklı olsa, yapılan araştırma neticesinde öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun iyi kötü sahip olabildikleri akıllı telefonlar, bilgisayarlar ve tabletler ile ekran bağımlısı oldukları görülmüştür. Bu durumun üstesinden bireysel değil, daha çok toplumsal çözümler ile gelebiliriz.
- Demografik değişkenlerin ortaöğretim öğrencilerinin serbest zamanlarına katılımları üzerindeki etkilerini daha detaylı değerlendirmek için, farklı değişkenlerde kullanılarak, farklı il ve ya ilçe merkezlerinde yaşayan lise öğrencileri üzerinde karşılaştırmalı çalışmalar yapılabilir.
- Ortaöğretim öğrencilerinin yoğun bir ders programına sahip oldukları, buna bağlı olarak yoğun ders programlarından arta kalan serbest zamanlarını verimli ve etkin olarak geçirebilmeleri için gerekli düzenlemeler yapılabilir.
- Serbest zamanlarını doğru kullanan insanların daha sağlıklı, sosyal açıdan uyumlu ve topluma faydalı bireyler haline geldiğini, serbest zaman faaliyetlerinin etkin ve verimli olarak kullanılması sonucunda, gençlerin zararlı alışkanlıklardan uzak tutulabileceği unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Afyon, Y. A. & Tunç, A. (1997). *Beden Eğitimi Ve Spor Bilimciler için Beden Eğitimi ve Spor Tarihi*. s. 5-6.
- Akgül, B. M. (2011). *Farklı Kültürlerdeki Bireylerin Boş Zaman Aktivitelerine Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi. Ankara Londra Örneği*.
- Akgül, S. (2013). *Farklı Eğitim Kurumlarında Öğrenim Gören Ortaöğretim Öğrencilerinin Sportif Rekreasyon Etkinliklerine Yönelmede Meraklılık Düzeylerinin Etkisinin Araştırılması (Kütahya İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Kütahya.
- Ağaoğlu, Y.S., Taşmektepligil, M. Y., Bayrak, M., (2005). *Dünyada ve Türkiye’de Serbest Zaman Kavramının Tarihsel Gelişimi, AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt/Volume: 2005-2, Sayı 11, s. 6*
- Akyıldız Munusturlar, M. (2016). *Rekreasyon yönetimi. Eskişehir*. Anadolu Üniversitesi Basımevi.
- Argan, M., May, F., Yetim, G., Ertez, K., & Lakeç, Y. (2012) *Rekreasyon Mabetleri Olarak Alışveriş Merkezleri. I. Rekreasyon Araştırmaları Kongresi (12- 15 Nisan 2012), 73-87.*
- Arslan, S. (1994). *Üniversite Öğrencilerinin Boş zaman Değerlendirme Eğilimi Öğretmen Yetiştirilen Kurumlarda Karşılaştırmalı bir Araştırma*. İzmir. S: 6,11.
- Arslan, S. (2011). *Serbest Zaman Kullanımı: Sıradan Serbest Zaman Etkinlikleri ve Sistemli Serbest Zaman Etkinlikleri. Erzincan: Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, c.13, s.2.*
- Aslan, A. (2019). *Lise Gençliğinin Değer Yönelimleri ve Boş Zaman Etkinlikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3(1), 79-114.*
- Atalay, A. (2004). *Spor Medya ve Serbest Zaman*. 1. baskı, Besa Basım Yayım Dağıtım Anonim Şirketi, İstanbul. s. 13.
- Atik, F., (2018) *Ortaöğretim Öğrencilerinin Serbest Zaman Değerlendirme Alışkanlıklarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale. s. 79-80
- Ayar, H. (2018). *İslam’da Boş Zaman B8:B74 ve Spor. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11 (56), 1051-1055.*
- Aytaç, Ö. (2005). *Kapitalizm Ve Boş Zaman, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 6 S.1 Haziran 2005*
- Aytaç, E. (2017). *Orta Öğretim Öğrencilerinin Serbest Zamanlarını Değerlendirmelerinin Öğrenmeye İlişkin Tutumlarına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep. s. 9-40

- Bahadır, M. (2016). Antikçağ'dan Günümüze Boş Zaman Üzerine Bir Değerlendirme. *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 103-116
- Bakay, M. (2018). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Boş Zaman Faaliyetlerine Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Batman s. 54
- Bakır, M. (1993). Rekreasyon. Marmara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, İstanbul. S.3-4.
- Balcı, A. (1995). Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler, 72 TDFO Bilgisayar Yayıncılık, Ankara.
- Balcı, V. (2003). Ankara'daki Üniversite Öğrencilerinin Boş Zaman Etkinliklerin Katılımlarının Araştırılması. *Milli Eğitim, Kültür ve Sanat Dergisi*, 158-173.
- Baltaş, A. ve Baltas, Z. (1987). *Başarılı ve Sağlıklı Olmak İçin Stres ve Başa Çıkma Yolları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Binbaşoğlu, C. (1983). *Genel Öğretim Bilgisi*. 3. baskı, Ankara, sayfa 208-211.
- Blumer, H. (1986). *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*. University of California Press.
- Buhari, Rikak 1; Tirmizi, Zühd 1; İbn Mace, Zühd 15.
- Büyükaslan, A., & Kırık, M. A. (2013). *Sosyalleşen Birey Sosyal Medya Araştırmaları*. I Çizgi Kitapevi Kasım.
- Christle, C. A., & Yell, M. L. (2008). Preventing Youth Incarceration Through Reading Remediation: Issues and Solutions. *Reading & Writing Quarterly*, 24(2), 148–176.
- Clawson, M. & Knetsch, J, L. (1974). *Leisure in Modern America*. In J. F. Murphy(ed.) Concepts of Leisure. Englewood Cliffs, NJ, Prentice-Hall, 78-90 (p. 78).
- Crawford, D. W., Jackson, E. L. & Godbey, G. (1991). A hierarchical model of leisure constraints. *Leisure Sciences*, 13(4), 309-320.
- Crawford, D.W. & Godbey, G. (1987). Reconceptualizing Barriers to Family Leisure. *Leisure Sciences*, 9, 119-127.
- Cross, G. (2006). CrowdsandLeisure: Thinking Comparatively Across the 20th Century. *Journal of Social History*, 39(3), 631–650.
- Cunningham, H. (2016). *Leisure in the Industrial Revolution: C. 1780-c. 1880*. Routledge.
- Çuhadar, A., Demirel, M., Er, Y., & Serdar, E. (2019). Lise Öğrencilerinde Boş Zaman Yönetimi ve Gelecek Beklentisi İlişkisi. *Journal of International Social Research*, 12(66):1498-1505.

- Deci, E. L. & Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of Goal Pursuits: Human Needs and the Selfdetermination of Behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268.
- Demir, C. & Demir, N. (2006). Bireylerin Boş Zaman Faaliyetlerine Katılımlarını Etkileyen Faktörler ile Cinsiyet Arasındaki İlişki: Lisans Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 6(1), 36-48.
- Demirel M., Er Y., Kaya A. & Çuhadar A. (2022). Dijital Bağımlılık ve Boş Zaman Yönetiminin Günlük Hayata Etkisinin İncelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(3), 1292-1306.
- Demirel, M. (2009). *Rekreasyonel Etkinliklere Katılım Ve Çevresel Duyarlılık*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Denkel, M., Sağıroğlu, İ., Taşkın, C., & Ayar, H. (2020). Öğrencilerin Boş Zaman Aktivitelerine Yönelik Tutum Düzeylerinin Değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 15(5):2297-2307.
- Derman, N. (1994). *Verimlilik Ölçümünde Hedef Programlama*. İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Doğutaş, C. & Doğutaş, A. (2012). Erken Psikososyal Müdahale ve Düzenlemelerle Okullarda Şiddetin Önlenmesi. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Yayınları*. Ağrı, s.17.
- Dumazedier, J. (1967). *Toward a Society of Leisure*. New York: Free Press.
- Durmaz, H. (2020). *Gençlerin Serbest Zaman Etkinliklerine Yönelik Tutumları ile Doyum ve Mutluluk Düzeyleri arasındaki İlişki: Manisa Gençlik Merkezleri Örneği*. Manisa: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Rekreasyon Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.
- Edginton, C. R., Desraaf, D.G., Dieser, R.B. & Edginton, S. R. (2006). *Leisure and Life Satisfaction Foundational Perspectives*. 4. Baskı, New York, NY, Mc Graw-Hill.
- Ellis, G. D., & Witt, P. A. (1991). *Conceptualization and Measurement of Leisure: Making the Abstract Concrete*. In T. Goodale & P. Witt (Eds.), *Recreation and leisure: Issues in an era of change* (3rd Ed., 377-396). State College, Pennsylvania: Venture Publishing.
- Ergen, N. (1985). Gençliğin Eğitimi ve Sorunları. *Türk Eğitim Derneği Yayınları*. s 333-355 Ankara.
- Erkan, N. (1975). Boş Zamanları Değerlendirme Rekreasyon. Çoğaltman Ders Notları. s.16, Ankara.
- Gediz, S. (2012). *Kamu Hizmeti Olarak Rekreasyon Etkinlikleri Kapsamında Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlükleri Batı Akdeniz Bölgesi Gençlik Merkezleri analizi*. Yüksek Lisans Tezi. Antalya Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

- Gençlik Şurası, I. (1989). Gençliğin Serbest Zaman Faaliyetleri Ön Çalışma Raporu T.C. Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı.
- Gençlik ve Spor Bakanlığı, (2023). <https://gsb.gov.tr/haber-detay.html/1158>. Erişim Tarihi 25/10/2023
- Gençlik ve Spor. V. Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, (1983). Yayın no: 1904, ÖİK: 296, Ankara.
- Gökalp, H. (2007). *Gençliğin boş zamanlarını değerlendirmesinde spor faaliyetlerinin yeri ve önemi (Tunceli ili örneği)*. Yüksek lisans tezi. Tunceli.
- Gökçe, B. (1983). Cumhuriyet döneminde çocuk ve gençlere ait yasal düzenlemeler ve yayınlar. Ankara
- Gökçe, B. (1984). Orta Öğretim Gençliğin Beklenti Ve Sorunları, Ankara. MEGSB Yayınları
- Gökmen, H., Açıkalin, A., Koyuncu, N. & Saydar, Z. (1985). *Yükseköğretim Öğrencilerinin Serbest Zaman Etkinlikleri ve Kendilerini Gerçekleştirme Düzeyleri*. MEGSB Gençlik Hizmetleri ve Faaliyetleri Daire Başkanlığı, M.E. B. Basımevi, Ankara.
- Gökulu, G. (2019). Sembolik Etkileşimci Teorinin Gündelik Yaşam Sosyolojisine Katkıları. *Ekev Akademi Dergisi* Sayı: 80.
- Gönç-Şavran, T. (2011). İşlevselcilik-I: talcott parsons. Serap Suğur (der) *Modern Sosyoloji Tarihi*. Anadolu Üniversitesi Yayını Yayın No: 2304, s.2-30.
- Gözaydın, G. (2001). *Ortaöğretim kurumu öğrenci, öğretmen ve yöneticilerinin serbest zamanlarını değerlendirme tercihleri ve bu tercihler üzerinde soyo-ekonomik yapıların etkilerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli. s. 75
- Graefe, A. & Parker, S. (1987). Recreation And Leisure. An Introductory handbook. 6. venture publishing inc.1640. Oxfordcicle state college, pa 1680, s.3,6-310
- Green, E. (1998). 'Women doing friendship': An analysis of women's leisure as a site of identity construction, empowerment and resistance. *Leisure Studies*, 17(3), 171-185.
- Gurbuz, B., & Henderson, K. (2013). Exploring the meanings of leisure among Turkish university students. *Croatian Journal of Education*, 15(4), 927- 957.
- Güçlü, M. (2013). Gençlik Döneminde Boş Zaman Faaliyetlerinin Yeri ve Önemi. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 158-169.
- Gül, T. (2019). Yaşam Doyumunun Yordayıcısı Olarak Boş Zaman Tatmini. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 22(2), 914-930.

- Gürbüz, B. (2018). The Conception and Perception of Leisure in Turkey. Chapter 21. Eds. Sivan, A., Henderson, K.A. Leisure From International Voices: An Epilogue. Sagamore-Venture Publishing. United States
- Hacettepe Üniversitesi, Gençlik Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, (2023) <http://www.hugaum.hacettepe.edu.tr>, Erişim tarihi 30/10/2023
- Hadislerle İslam Cilt 1 (2023), <https://hadislerleislam.diyinet.gov.tr/sayfa.php>. Erişim Tarihi 05/12/2023. s.325-335
- Harrington, M. (2015). Practices and meaning of purposive family leisure among working- and middleclass families. *Leisure Studies*, 34(4), 471-486.
- Heyet, (1986). 12-24 Yaş Gençlerin Sosyo-Ekonomik sorunları, M. Eğt. Gençlik ve Spor Bakanlığı, Ankara.
- Hunnicut, B. K. (2006). The history of western leisure. *A handbook of leisure studies*, 55-74.
- Şentuna, B. (2010) İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Sosyoloji Lisans Programı Ders Kitabı.
- Juniu, S. (2000). Down shifting: Regaining the Essence of Leisure. *Journal of Leisure Research*, Vol.32, No. 1, ss. 69-73.
- Kalkan, T. & Güzel, P. (2018). Serbest Zaman Etkinlikleri Kapsamında Bireylerin Sosyal İlişkilerinde Kararlılık ve Sosyalleşme Düzeylerinin İncelenmesi: Oryantiring Örneği. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(4), 175-180.
- Karaküçük, S. & Ekenci G. (1995). Okulların Boş Zamanları Değerlendirme (Rekreasyon) Eğitimindeki Rolü. *Milli Eğitim Dergisi*; 128: 62-66.
- Karaküçük, S. (1997). *Rekreasyon*. 2. Baskı, Şeren Ofset, Ankara. s.: 50.
- Karaküçük, S. (1999). *Rekreasyon: Boş zamanları değerlendirme*. Ankara: Bağırhan Yayınevi.
- Kelly, J. R. (1990). *Leisure* (2nd edition). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Kelly, J.R. (1999) Leisure and Society: A Dialectical Analysis, in Edgar L. Jackson and Thomas L. Burton, *Leisure Studies: Prospects for the Twenty-First Century*, Venture Publishing, State College, PA, 53-68.
- Kılbaş, Ş. (1994). *Gençlik ve Boş Zaman Değerlendirme*, Bilgi Yayınevi, Adana.
- Kılbaş, Ş. (2001). *Rekreasyon, Boş Zaman Değerlendirme*, Anaca Yayıncılık, Ankara

- Kırkpınar, M. (2004). *Lise son sınıftaki öğrencilerin boş zaman faaliyetlerine katılım biçimlerinin araştırılması, Muğla İli örneği*. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Kraus. (2008). *Recreation and Leisure in Modern Society*, Eight Edition, Jones and Bartlett Publishers, MA, USA.
- Kurumlu, Y. (2014). *Ankara ili 11. Sınıf Lise Öğrencilerinin Serbest Zaman ve Sportif Açından Serbest Zaman Faaliyetlerine Katılımlarının Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Küçük, H. (1986). "Gazali Üzerine", Ey Oğul. İstanbul.
- Livengood, J. (2009). The role of leisure in the spirituality of new paradigm Christians. *Leisure/Loisir*, 33 (1), 389-417.
- Mackenzie, R. A. (1985). *Zaman Tuzağı*. (Çev: Y. Güneri), İstanbul.
- Mark, G., Iqbal, S., Czerwinski, M., & Johns, P. (2015). *Focused, Aroused, but so Distractible. Proceedings of the 18th ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work & Social Computing - CSCW '15*.
- McKeownj. J.K.L., Rafferti, Z. E., & Havitz, M. E. (2018). Our Home and Native Land: Understanding Leisure in A Diverse and Avolving Canada. Chapter 4. Eds. Sivan, A., Henderson, K.A. *Leisure From International Voices: An Epilogue*. Sagamore Venture Publishing. United States.
- McLean, D. D., & Hurd, A. R. (2015). *Recreation and leisure in modern society*. 346. Burlington, MA: Jones And Bartlett Learning.
- MEB (2008). Milli Eğitim Bakanlığı Özel Kalem M 2008/47 Nolu Genelge
- MEB (2014). Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü. 2014/2 Nolu Genelge.
- MEB (2010). Milli Eğitim Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü. 2010/49 Nolu Genelge
- Mieczkowski, Z. (1990). *World Trends in Tourism and Recreation*. New York: Peter Lang Publishing.
- Munusturlar, S. (2015). Boş Zaman ve Eğitim Kavramları Arasındaki İlişkiye Kuramsal Bir Bakış. *III. Rekreasyon Araştırmaları Kongresi*.
- Neulinger, J. (1981). *To Leisure: An Introduction*, Boston: Allyn and Bacon, Inc.
- Okumuş, E. (2013). Odunpazarı Evleri'nde Ramazan Gecelerinde Boş Zaman Mekanları. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (Özel Sayı).

- Özçalıküşu, O. (1999). *Hatay'daki Yatılı İlköğretim Bölge Okullarında Okuyan Öğrencilerin Boş Zamanlarını Değerlendirme ve Spor Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay, s. 22, 23.
- Özgüven, İ.E. (1974). *Üniversite Öğrencilerinin Akademik Başarılarını Etkileyen Zihinsel Olmayan Faktörler*, Ankara. s. 81,82.
- Öztürk, E. (2020). *Pansiyonlarda Kalan Lise Öğrencilerinin Serbest Zaman Doyum Düzeylerinin İncelenmesi (Manisa İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Manisa.
- Parker, S. R. (1976). *Sociology of leisure*. Sociology.
- Pehlivan, Z. (1993). *Ders Dışı Okul Spor Etkinliklerinin Eğitim Programları Açısından Araştırılması*. Beden Eğitimi ve Spor 11 Ulusal Sempozyumu, MEB Yayınevi, Ankara.
- Prescott, E. C. (1986). *Theory Ahead of Business-Cycle Measurement*. Carnegie Rochester Conference Series on Public Policy, 25: 11–44.
- Resmi Gazete Tarihi: 26.05.2022, Resmi Gazete Sayı 31847- Gençlik ve Spor Bakanlığı, Gençlik Merkezleri Yönetmeliği Madde 5/1-2.
- Resmi Gazete Tarihi: 08.06.2017, Resmî Gazete Sayısı: 30090- MEB Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği.
- Resmi Gazete Tarihi: 14.04.1930, Resmî Gazete Sayısı: 1471- 1580 Sayılı Belediye Kanunu
- Rhodes, R. A. (1997). *Understanding Governance: Policy Networks, Governance, Reflexivity and Accountability*. Phd. Thesis. Open University.
- Rojek, C. (2013). *Capitalism and Leisure Theory*, Routledge.
- Sandstrom, K. L., Martin, D. D., Fine, G. A. (2001). Symbolic interactionism at the end of the century. In G. Ritzer & B. Smart (Eds.), *Handbook of Social Theory* (pp. 217–231). London: Sage.
- Shinew, K. J. & Parry, D. C. (2005). Examining college students' participation in the leisure pursuits of drinking and illegal drug use. *Journal of leisure research*, 37, 364-387.
- Sivan, A. (2000). Leisure in Hong Kong-perceptions and participation. *Journal of the International Council for Health, Physical Education, Recreation Sport and Dance*, 36(4), 28-32.
- Sivan, A., & Chan, D. W. (2012). Leisure education in schools from students' perspectives: The case of Hong Kong. *World Leisure Journal*, 54(1), 26-37.
- Spracklen, K. (2011). *Constructing leisure: Historical and philosophical debates*. Springer. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1) s.:112 – 123.

- Stebbins, R. A. (1992). Amateurs, professionals, and serious leisure. Montreal, Canada: McGill-Queen's University.
- Stebbins, R. A. (1999). Educating for serious leisure: Leisure education in theory and practice. *World Leisure & Recreation*, 41(4), 14-19.
- Stebbins, R. A. (2017). Leisure activities in context: A micro-macro/agency-structure interpretation of leisure. Routledge.
- Stebbins, R.A. (1997). Casual leisure: A conceptual statement. *Leisure Studies*, 16, 17- 25.
- Süzer, M. (2000). Üniversite Öğrencilerinin Boş Zamanlarını Değerlendirme Alışkanlıkları. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(8), 123-133.
- Sylvester, C. (1999). The Western idea of work and leisure: Traditions, transformations, and the future. *Leisure studies: Prospects for the twenty-first century*, 17-33.
- Şar, A.H. (2013). Examination of loneliness and mobil phone addiction problem observed in teenagers from the some variables. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(2), 1207-1220.
- Şener, S. (2012). *Türkiye'de Gençlik*. İnkılap Yayınevi, İstanbul.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, (2022). Modül 3 Özel Eğitim Ve Rehberlik. Ankara s.126.
- Tamer, K. (1998). *Sportif Rekreasyon Etkinliklerine Liderlik Eden Antrenörlerin Lider Davranış Boyutları*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Tanır, Z. (2009). *İstanbul İli Ortaöğretim Kurumlarındaki Öğrencilerin Serbest Zaman Faaliyetlerinin Dağılımı Ve Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Beykent Üniversitesi.
- Tezcan, M. (1985). Ülkemizde Orta Öğrenim Gençliği Açısından Boş Zamanların Değerlendirilmesi. *Türk Dili*, XIII, 398, Ankara.
- Tezcan, M. (1993). *Sosyolojiye Giriş Temel Kavramlar*. Ankara: Nadir Kitap.
- Tezcan, M. (1994). *Boş Zamanları Değerlendirme Sosyolojisi*. Ankara: Atilla Kitapevi.
- Tezcan, M. (1997). *Boş Zamanlar Sosyolojisi*. Ankara, s.199-200.
- Torkildsen, G. (2005). *Recreation And Leisure Management*. 5th Ed. London and New York: Routledge, Taylor and Francis Group.
- Torkildsen, G. (2012). *Leisure and recreation Management*. Routledge.
- Tör, V. T. (1966). Boş Zaman Değerlendirme Telkin Vasıtalarının Rollerini. BZD semineri, HSEK Yayınları, s.69, İstanbul.

- Trenberth, L. (2005). The role, nature and purpose of leisure and its contribution to individual development and well-being. *British Journal of Guidance & Counselling*, 33(1), 1-6.
- TDK (2023). Türk Dil Kurumu Sözlükleri. <https://sozluk.gov.tr> Erişim Tarihi 11/12/2023
- Unat, Y. (2004). İslâm'da ve Türklerde Zaman ve Takvim. Ankara: Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
- Wearing, B. (1998). Leisure and Feminist Theory. London: Sage Publication. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1) s.:112 – 123.
- We Are Social (2023). We Are Social Global ve Türkiye Raporu. <https://www.clicksus.com/we-are-social-2023-global-ve-turkiye-raporu>. Erişim Tarihi 05/07/2023
- Yankholmes, A. (2018). Leisure in Ghana: Whence and Whither? Chapter 6. Eds. Sivan, A., Henderson, K.A. Leisure From International Voices: An Epilogue. Sagamore-Venture Publishing. United States.
- Yetiş, Ü. (2008). *Orta Öğretim Öğrencilerinin Boş Zaman Değerlendirme Eğilimleri: Ankara Örneği*. Yayımlanmamış Doktora tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Zorba, E. (2002). 7. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, 27-29 Ekim, Mirage Park Resort Kemer Antalya Kongre Kitabı s. 189.

EK

Ek 1: Kişisel Bilgi Anket Formu

Sevgili Gençler;

Hazırladığımız anket soruları ile sizlerin derslerinizden, sınavlardan, temel ihtiyaçlarınızdan arta kalan serbest zamanlarınızda (özgür zaman) neler yaptığınızı tespit etmektir. Yapılan çalışmanın amacı ise zamanımızı daha verimli nasıl kullanırız? Sorusuna cevap bulmaktır.

Erhan KIRLIOĞLU
Sakarya Üniversitesi SBE
Yüksek Lisans Öğrencisi

I. Cinsiyetiniz?

- a. Erkek
- b. Kız

II. Hangi sınıftasınız?

- a. Lise 1
- b. Lise 2
- c. Lise 3
- d. Lise 4

III. Hangi tür Lisede okuyorsunuz?

- a. Meslek lisesi
- b. Anadolu Lisesi
- c. Fen lisesi
- d. Sosyal Bilimler Lisesi
- e. Anadolu İmam hatip lisesi
- f. Özel Lise
- g. Spor Lisesi

IV. Annenizin öğrenim Durumlarını İşaretleyiniz.

- a. Okur Yazar Değil
- b. İlkokul – Ortaokul Mezunu
- c. Lise Mezunu
- d. Üniversite – Lisansüstü Mezunu

v. **Babanızın öğrenim Durumlarını İşaretleyiniz.**

- a. Okur Yazar Değil
- b. İlkokul – Ortaokul Mezunu
- c. Lise Mezunu
- d. Üniversite – Lisansüstü Mezunu

vi. **Anne ve Babanızın Çalışma Durumu?**

- a. Anne Baba Çalışıyor.
- b. Anne çalışmıyor, Baba Çalışıyor.
- c. Anne Çalışıyor Baba Çalışmıyor.
- d. Anne Baba Çalışmıyor.

vii. **Ailenizin ekonomik durumunu Türkiye ölçeğinde nasıl görüyorsunuz?**

- a. Çok iyi
- b. İyi
- c. Orta halli
- d. Kötü
- e. Çok kötü

viii. **Serbest zamanlarınızda etkinlikleriniz için AYDA ortalama kaç lira harcarsınız?**

- a. 10 tl-50 tl
- b. 50 tl- 100 tl
- c. 100 tl- 250 tl
- d. 250 tl- ve üzeri.

ix. **Aile içinde aldığınız sorumluluklar var mı?**

- a. Yok.
- b. Aileye ev işlerinde yardım etmek
- c. Kardeşlerin ödevlerine yardım etmek veya onlarla ilgilenmek.
- d. Diğer(Yazınız).....

x. **Serbest zamanlarınıza ekran başında günlük en fazla hangi seçeneğe zaman ayırıyorsunuz?**

- a. Televizyon izlemek
- b. Bilgisayar, tablet veya telefonu kullanarak ödev, araştırma vb. yapmak
- c. Bilgisayar, tablet veya telefonda oyun oynamak
- d. Bilgisayar, tablet veya telefonda sosyal medya ağlarını kullanmak.(İnstagram, Twiter, Tik-tok.....)
- e. Bilgisayar, tablet veya telefonda video vb. izlemek

- XI. Okul İçinde veya Okul Dışında herhangi bir kursa katılıyor musunuz? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.)**
- DYK (Destekleme Yetiştirme Kursları)
  - Mesleki Eğitim kursları
  - Sanatsal kurlar (Resim-Müzik. Vb.)
  - Sportif Kurslar
  - Kişisel eğitim kursları (Robotik kodlama, halk oyunları...)
  - Hiçbir kursa katılmıyorum.
- XII. Özel akademik kurs, özel ders, özel kişisel gelişim kursları vb. HAFTALIK ne kadar zamanınızı almaktadır?**
- Okul dışı özel akademik kurs, özel ders, özel kişisel gelişim kursları vb. gitmiyorum.
  - 1-2 saat
  - 2-4 saat
  - 5 saatten fazla
- XIII. Ders dışı serbest zamanlarınızda (TENEFFÜS, ÖĞLE ARASI) okulunuzdaki hangi birimden yararlanıyorsunuz?**
- Yararlanmıyorum.
  - Basketbol sahası
  - Bilgisayar laboratuvarı.
  - Spor salonu
  - Voleybol sahası
  - Kütüphane
  - Kantin
  - Okulumuzda serbest zamanlarımızı geçirecek yeterince alan yok.
- XIV. Yaşadığınız yerleşim bölgesinde Serbest zamanlarınızı geçirecek Resmi ya da özel sektöre ait hangi tesisler vardır? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.)**
- Hangi tesislerin olduğunu bilmiyorum.
  - Yüzme Havuzu
  - Tenis kortu
  - Futbol- Basketbol- Voleybol sahaları
  - Tiyatro salonları
  - Kütüphane ve kitap Evleri
  - Müzik ve Resim Atölyeleri
  - Sinema Salonları

xv. **Genel olarak serbest zamanlarınızı en çok hangi şıkta geçiriyorsunuz? (Birden fazla seçeneği işaretleyiniz.)**

- a. Kitap okuyarak
- b. Müzik dinleyerek
- c. Televizyon seyrederek
- d. Radyo dinlerim.
- e. İnternet sosyal ağlarda gezinirim.
- f. Bilgisayarda oyun oynarım.
- g. Spor yaparak
- h. Arkadaşlarla sohbet ederek ve gezerek
- i. Sinemaya giderek
- j. Tiyatroya giderek
- k. Sportif müsabakalar izleyerek.
- l. Ders çalışırım
- m. Pastane-kafe -AVM gibi yerlere giderim.
- n. El işleri ile uğraşırım
- o. Diğer (Yazınız).....

xvi. **İnternete bağlanma süreniz GÜNDE ortalama kaç saat olmaktadır?**

- a. 0 -1 saat
- b. 2- 4 saat
- c. 5 – 7 saat
- d. 8 saat ve üzeri

Ek 2: Boş Zaman Tutum Ölçeği

BOŞ ZAMAN TUTUM ÖLÇEĞİ		KESİNLİKLE KATILMIYORUM	KATILMIYORUM	KARASIZIM	KATILYORUM	KESİNLİKLE KATILYORUM
		1	2	3	4	5
1	Boş zaman aktiviteleri ile meşgul olmak zamanı akıllıca kullanmaktır.					
2	Boş zaman aktiviteleri bireyler ve toplum için faydalıdır.					
3	İnsanlar çoğunlukla arkadaşlık ilişkilerini boş zamanlarında geliştirirler.					
4	Boş zaman aktiviteleri sağlığa katkı sağlar.					
5	Boş zaman aktiviteleri mutluluğu artırır.					
6	Boş zaman çalışma verimini artırır.					
7	Boş zaman aktiviteleri enerjiyi yenilemeye yardımcı olur.					
8	Boş zaman aktiviteleri kişisel gelişim için bir araç olabilir.					
9	Boş zaman aktiviteleri bireylerin rahatlamasına yardımcı olur.					
10	İnsanlar boş zaman aktivitelerine ihtiyaç duyar.					
11	Boş zaman aktiviteleri sosyal ilişkiler için iyi bir fırsattır.					
12	Boş zaman aktiviteleri önemlidir.					
13	Boş zaman aktiviteleri ile meşgul olduğumda zaman çok çabuk geçiyor.					
14	Boş zaman aktivitelerim bana keyif veriyor.					
15	Boş zaman aktivitelerime değer veririm.					
16	Boş zamanım boyunca kendim olabiliyorum.					
17	Boş zaman aktivitelerim bana zevkli deneyimler sağlar.					
18	Boş zamanın benim için iyi olduğunu hissediyorum.					
19	Boş zaman aktiviteleri ile meşgul olmaktan hoşlanıyorum.					
20	Boş zaman aktivitelerim canlandırıcıdır.					
21	Boş zaman aktiviteleri ile sık sık meşgul olmanın uygun olduğunu düşünüyorum.					
22	Boş zaman aktiviteleri için harcadığım zamanın boşa geçmediğini hissediyorum.					
23	Boş zaman aktivitelerinden hoşlanıyorum.					
24	Boş zaman aktiviteleri dikkatimin tamamını alıyor.					
25	Boş zaman aktivitelerine sık sık katılırım.					
26	İmkânım olsa bu boş zaman aktiviteleri için harcadığım zaman miktarını artırırım.					
27	Gelir durumum müsaade ettiği ölçüde boş zaman aktivitelerimde kullanmak üzere araç gereç satın alırım.					
28	Zamanın ve param yetse daha yeni boş zaman aktivitelerine katılırım.					
29	Boş zaman aktivitelerimde daha yeterli olabilmek için önemli derecede zaman ve efor harcarım.					
30	Seçme şansım olsa boş zaman ihtiyaçlarını karşılayan bir şehir ya da çevrede yaşarım.					
31	Plansız bile olsa bazı boş zaman aktivitelerine katılırım.					
32	Boş zaman aktivitelerini daha iyi yapabilmek için bir seminer ya da kursa katılabilirim.					
33	Boş zaman aktiviteleri ile meşgul olmak için boş zamanımın artması gerektiğini düşünüyorum.					
34	Meşgulken bile boş zaman aktivitelerine katılırım.					
35	Boş zaman aktivitelerine yönelik eğitim ve ön hazırlık için zaman harcayabilirim.					
36	Diğer aktiviteler arasında boş zamanıma yüksek öncelik tanırım.					

Ek 3: Boş Zaman Tutum Ölçeği İzni

Boş Zaman Tutum Ölçeği İzin

Gelen Kutusu x

Erhan KIRLIOĞLU

13 Oca 2023 Cum 11:23

Alıcı: bmakgul

Sayın Prof. Dr. Beyza Merve AKGÜL;

Ben Sakaraya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Bilim Dalı tezli yüksek lisans öğrencisiyim. Uyarlamış olduğunuz "Boş Zaman Tutum Ölçeği"ni yüksek lisans tezimde kullanmak istiyorum. İzin verir misiniz?

İyi günler

Erhan KIRLIOĞLU

Erhan KIRLIOĞLU

Felsefe Grubu Öğretmeni

BEYZA MERVE AKGUL

16 Oca 2023 Pzt 21:46

Alıcı: ben

Merhaba, ölçeği çalışmanızda kullanabilirsiniz. Çalışmanızda başarılar ve kolaylıklar dilerim.

Dr. Beyza M. AKGÜL

Kimden: "Erhan KIRLIOĞLU"

Kime: "bmakgul"

Gönderilenler: 13 Ocak Cuma 2023 11:23:03

Konu: Boş Zaman Tutum Ölçeği İzin

← Yanıtla

→ Yönlendir

Ek 4: Etik Kurul Üst Yazısı

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı : E-61923333-050.99-229001
Konu : 55/21 Erhan KIRLIOĞLU

09.03.2023

Sayın Erhan KIRLIOĞLU

İlgi : 03.03.2023 tarihli ve E--000-0 sayılı yazımız.

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 08.03.2023 tarihli ve 55 sayılı toplantısında alınan "21" nolu karar ile Erhan KIRLIOĞLU'nun başvurusu **uygun** görülmüş ve karar örneği ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Bayram TOPAL
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu
Başkanı

Ek: Karar Yazısı (1 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu :BSDKZLDZNE Pin Kodu :07403

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5783&eD=BSDKZLDZNE&eS=229001>

Adres:Esentepe Kampüsü 54187 Serdivan SAKARYA / KEP Adresi:
sakaryauniversitesi@hs01.kep.tr
Telefon No:0264 295 50 00 Faks No:0264 295 50 31
e-Posta:ozelkalem@sakarya.edu.tr Elektronik Ağ:www.sakarya.edu.tr

Bilgi için: Hanife Babacan
Unvanı: Birim Evrak Sorumlusu

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Erhan KIRLIOĞLU	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Fakülte	Fen Edebiyat Fakültesi
Bölümü	Sosyoloji Bölümü
Makale ve Bildiriler	
1. Kırlioğlu, E., (2023). Derse Katılım Alışkanlıklarının Matematik Başarısına Etkisi. Iv. Uluslararası Türk Uygarlığı Kongresi Iv. International Congress Of Turkish Civilization 23-25 Kasım 2023 - ISBN 978-9967-9511-0-5 (SYF 625-635)	